

PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY

Trestní právo

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUDNICTVÍ

Kateřina Přepechalová

2009/2010

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma: „Mezinárodní trestní soudnictví“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

.....
Mgr. Kateřina Přepechalová

Poděkování:

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala členům Katedry trestního práva a mým kolegům za cenné rady, připomínky a podněty.

Mé velké díky patří zejména mé rodině, prarodičům, mamince a sestře, za nezměrnou trpělivost a obrovskou podporu, bez které by tato práce nevznikla.

Obsah

OBSAH.....	2
SEZNAM ZKRATEK	6
1. ÚVOD	7
2. HISTORICKÝ VÝVOJ MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDNICTVÍ....	10
2.1 MEZINÁRODNÍ PRÁVO.....	10
2.2 MEZINÁRODNÍ SOUDNICTVÍ V OBDOBÍ I. A II. WW	14
2.3 NORIMBERSKÝ VOJENSKÝ TRIBUNÁL.....	16
3. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁLY PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE	20
3.1 MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁL PRO BÝVALOU JUGOSLÁVII (ICTY)	20
3.1.1 HISTORIE	20
3.1.2 VZNIK TRIBUNÁLU.....	21
3.1.3 JURISDIKCE TRIBUNÁLU.....	22
3.1.4 STRUKTURA TRIBUNÁLU.....	22
3.1.5 PRŮBĚH ŘÍZENÍ	23
3.1.6 ZNÁMÉ PŘÍPADY	24
3.1.7 PROBLÉMY, KRITIKY, SHRUTÍ	27
3.2 MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁL PRO RWANDU (ICTR).....	28
3.2.1 HISTORIE	28
3.2.2 ZALOŽENÍ TRIBUNÁLU	29
3.2.3 JURISDIKCE TRIBUNÁLU.....	29
3.2.4 STRUKTURA TRIBUNÁLU.....	30
3.2.5 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM	31
3.2.6 ROZHODNUTÍ TRIBUNÁLU	31
3.2.7 PROBLÉMY A SHRUTÍ.....	33
3.3 ZVLÁŠTNÍ SOUD PRO SIERRA LEONE (SCSL)	33
3.3.1 HISTORIE	33
3.3.2 VZNIK.....	34
3.3.3 JURISDIKCE.....	34
3.3.4 STRUKTURA.....	36
3.3.5 JUDIKATURA SCSL	37
3.3.6 PROBLÉMY A SHRUTÍ.....	38
3.4 DALŠÍ FORMY SMÍŠENÝCH TRESTNÍCH SOUDŮ	38

4.	MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD (INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, „ICC“)	40
4.1	HISTORIE A VZNIK.....	40
4.2	PŮSOBNOST A PRÁVOMOC ICC	41
4.3	STRUKTURA ICC.....	44
4.4	ŘÍZENÍ PŘED ICC.....	46
4.5	ZAJÍMAVÉ PŘÍPADY A ZAJÍMAVOSTI ICC	47
4.4	PŘIPRAVOVANÁ REVIZNÍ KONFERENCE V KAMPALE.....	49
4.5	VÝSLEDKY REVIZNÍ KONFERENCE V KAMPALE.....	50
5.	MEZINÁRODNÍ ZLOČINY	52
5.1	GENOCIDA	52
5.1.1	PRECEDENČNÍ PRÁVO ICTY	54
5.1.2	PRECEDENČNÍ PRÁVO ICTR	58
5.2	ZLOČINY PROTI LIDSKOSTI.....	61
5.2.1	PRECEDENČNÍ PRÁVO ICTRY A ICTR.....	65
5.2.2	ZLOČINY PROTI LIDSKOSTI A ICC	70
5.3	VÁLEČNÉ ZLOČINY	73
5.3.1	HISTORIE VÁLEČNÝCH ZLOČINŮ	73
5.3.2	VZNIK MODERNÍHO MEZINÁRODNÍHO PRÁVA HUMANITÁRNÍHO	74
5.3.3	PŮVODNÍ VÝZNAM POJMU VÁLEČNÝ ZLOČIN	75
5.3.4	OBYČEJOVÉ PRÁVO: HISTORIE KONCEPTU VÁLEČNÉ ZLOČINY.....	76
5.3.5	NOVÉ A SMĚRODATNÉ VÝVOJOVÉ TRENDY	78
5.3.6	VÁLEČNÉ ZLOČINY A ICC.....	80
5.4	AGRESE	84
5.4.1	PŘÍPRAVY NA ŘÍMSKÝ STATUT	87
5.4.2	NEDOHODNUTÍ SE V ŘÍMĚ	89
5.4.3	VYMEZENÍ ROLE RADY BEZPEČNOSTI.....	91
5.4.4	ZÁSADA VÝLUČNOSTI ANALYZOVANÁ Z POHLEDU CHARTY OSN.....	92
5.4.5	POSTUP RADY BEZPEČNOSTI.....	93
5.4.6	POSTUP VALNÉHO SHROMÁŽDĚNÍ	94
5.4.7	JEDNÁNÍ TÝKAJÍCÍ SE ZLOČINU AGRESE	98
6.	ZÁVĚR	106
7.	RESUMÉ	110
8.	LITERATURA	115

Seznam zkratk

ICC	International Criminal Court, Mezinárodní trestní soud
ICJ	International Court of Justice
ICL	International Law Commission
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
SCSL	Special Court for Sierra Leone

1. Úvod

Pro zpracování rigorózní práce jsem si zvolila téma „Mezinárodní trestní soudnictví“. Záměrem mé práce je podat co nejvíce ucelený stručný přehled nejen o současném mezinárodním trestním soudnictví, ale i o jeho historickém vývoji a o mezinárodních zločinech, nad kterými vykonává Mezinárodní trestní soud svou jurisdikci. Tato oblast mezinárodního práva se stává v posledních letech velmi diskutovanou a to zejména po krveprolitích v bývalé Jugoslávii a Rwandě. Ještě na počátku minulého století byla myšlenka mezinárodního trestního soudnictví a mezinárodního trestního soudu pouze vysněnou ideou a nerealizovatelným snem. Vše se změnilo po první a druhé světové válce, kdy bylo zcela jasné, že lidstvo nemůže nechat tyto strašné zločiny nepotrestané. I přesto hledaly národy velmi těžce a dlouho cestu k jedinému nadřazenému soudu, neboť to pro ně znamenalo vzdát se části své suverenity. Až masakry v bývalé Jugoslávii a Rwandě ukončily váhání mezinárodního společenství a došlo ke zřízení prvních ad hoc tribunálů, které byly předzvěstí Mezinárodního trestního soudu.

Důvodem, proč jsem si vybrala zrovna toto téma, je jeho současná aktuálnost pro samotnou Českou republikou a to obzvláště po ratifikaci Římského statutu, kdy u nás není mnoho expertů a ani odborných publikací, které by se tímto tématem zabývaly.

Cílem mé práce je podat ucelený nástin historického i aktuálního dění na poli mezinárodního trestního soudnictví. Hodlám se zaměřit na Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku, Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní soud pro Rwandu, Zvláštní soud pro Sierra Leone a na samotný Mezinárodní trestní soud. K těmto institucím je potřeba osvětlení úzce souvisejících pojmů jako je genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a akt agrese, včetně jejich historického vývoje.

Protože úprava těchto institutů pochází z mezinárodního práva a z mezinárodní právní úpravy, využiji při zpracování této kvalifikační práce převážně zahraniční odborné literatury, přičemž neopomenu ani nemnohé publikace českých expertů, při použití metody komparativní. Jelikož součástí rigorózní práce by měla být reflexe

problémů z praxe, rozhodla jsem se k detailnějšímu rozebrání důležitých judikátů, týkajících se zločinu genocidy, zločinu proti lidskosti a válečných zločinů, jejich porovnání a zdůraznění jejich přínosu či problémových ustanovení. Pokud objevím možná řešení, v což věřím, navrhnou je jako úvahy de lege ferenda.

Při teoretickém rozboru stávajícího právního stavu budu vycházet z právní úpravy platné a účinné na území České republiky k 1.1.2010 a z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika v současné době vázána. Dále beru v úvahu odborné články uveřejněné ve specializovaných právních časopisech a monografie týkající se mezinárodního trestního práva a mezinárodního soudnictví.

Předkládaná práce je uvozena obsahem, následovaná seznamem zkratk, tímto úvodem a následně přechází ve vlastní text práce. Rigorózní práce je členěna do dvou částí, kdy v první je stručně popsán historický vývoj mezinárodního trestního soudnictví, mezinárodní trestní tribunály a soudy a v druhé části jsou jednotlivě rozebrány mezinárodní zločiny, nad kterými vykonává mezinárodní trestní soudnictví svou jurisdikci. Práce je zakončena závěrem, cizojazyčným resumé, ve kterých jsou shrnuty nejstěžejnější výstupy této práce, a seznamem použité literatury.

První část práce se v kapitolách 2 - 4 zabývá stručným přehledem historického vývoje mezinárodního práva trestního a mezinárodního trestního soudnictví. Zlomovým okamžikem je založení Norimberského trestního tribunálu a následně mezinárodních trestních tribunálů, které se zabývají potrestáním ukrutností v bývalé Jugoslávii, Rwandě a Sierra Leone. Celá čtvrtá kapitola je věnována samotnému Mezinárodnímu trestnímu soudu, jeho založení, jeho působnosti, pravomocí i samotnému trestnímu řízení před ním.

Druhá část práce, kapitola 5 a 6, je zaměřena na mezinárodní zločiny, nad kterými vykonává mezinárodní společenství svoji jurisdikci. Týkající se zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinů agrese. Definice agrese se jevila jako nejvíce problematická, neboť se na ní dlouho nemohlo mezinárodní společenství shodnout, a proto jsem do své práce zahrnula i poznatky a výsledky mezinárodní konference v Kampale, konané v červnu 2010. Blíže se budu věnovat i soudním rozhodnutím týkajících se těchto zločinů. Kapitola 6 se bude zabývat dopadu mezinárodního trestního soudnictví na Českou republiku a vztahu České

republiky k okolním státům v rámci právního styku s cizinou. S ohledem na omezený rozsah a možnosti této práce, bude tato kapitola jen velmi stručným nástinem této problematiky, neboť ta by sama o sobě byla vhodným tématem na samostatnou práci.

Doufám, že tato práce podá ucelený přehled o dané problematice, nabídne nová východiska a náměty v řešení dané problematiky a bude přínosem pro všechny, kteří si ji přečtou.

2. Historický vývoj mezinárodního trestního soudnictví

2.1 Mezinárodní právo

Až do světové války bylo mezinárodní právo vědním oborem, o němž se zajímal poměrně velmi omezený kruh osob. Teprve první světová válka ukázala, že mezinárodní právo není jen věc, týkající se pouze královských dynastií a kruhů diplomatických, ale že jeho chyby a nedostatky mohou mít dopad na celé národy způsobem mnohdy tragičtějším, než chyby a nedostatky práva vnitrostátního.¹

Mezinárodní právo jako právo mezi suverénními a rovnými státy, založené na obecném souhlase těchto států, je produktem moderní křesťanské civilizace a můžeme o něm říci, že je staré přes čtyři sta let. Ovšem kořeny tohoto práva sahají daleko zpět do historie. Můžeme jej najít v pravidlech a obyčejích národů starověku, pokud šlo o jejich zahraniční vztahy. Už tehdy se žádný národ nemohl vyhnout tomu, aby nepřišel do kontaktu s ostatními národy. Byly vedeny války, uzavírány míry či podepisovány smlouvy. Příležitostně byli vysíláni a přijímáni velvyslanci. Již ve starověkém Římě byl jedním z formálních pramenů práva tzv. *foedus* neboli mezinárodní smlouva, uzavíraná mezi Římem a jiným národem či městským státem.² Postupně vznikala mezinárodní obchod. Takový více méně častý a stálý styk různých národů musel dát podnět ke vzniku pravidel a obyčejů. Přibližme si alespoň dva národy, které svým rozdílným způsobem měly velký vliv na formování práva tehdejší doby.

Řekové zanechali historii příklad,³ že nezávislé a suverénní státy mohou žít a ve skutečnosti jsou nuceni žít ve společenství, jež předpokládá právo upravující mezinárodní styky členských států, za předpokladu že tu jsou společné zájmy a cíle, jež tyto státy navzájem spojují.⁴

¹ KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru*. Brno : Čsl. akadem. spolek Právnick v Brně, 1924. 172 s.

² K tomuto např. SKŘEJPEK, M. *Iue et religio*. Nakladatelství 999. Pelhřimov. 1999. ISBN 80-901064-8-X. Nebo Livovy Dějiny (Ab Urbe condita).

³ O vývoji trestního práva ve starověké Heladě např. ŠEJVL. M. Nejstarší počátky trestního práva. In. *Československé trestní právo v proměnách věků*. Eds. Salák. P. a Tauchen. J. Brno 2009. str. 7- 21.

⁴ KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru*. Brno : Čsl. akadem. spolek Právnick v Brně, 1924. 172 s.

Zcela odlišný je přínos k budoucímu mezinárodnímu právu Římanů. I v nejzazších dobách své historie Římané měli zvláštní sbor dvaceti kněží, tzv. *fetišes*,⁵ kteří měli na starosti funkce, vztahující se ke stykům Říma s cizími národy. Podle římského práva poměr Římanů k cizímu státu závisel na tom, byla-li mezi Římem a tímto státem uzavřena přátelská smlouva či nikoliv.

Nutnost mezinárodního práva se neobjevila dříve, dokud se neustavilo množství menších států na sobě zcela nezávislých. Tento vývojový proces započal podepsáním Verdunské smlouvy roku 843 a dosáhl vrcholu za panování Bedřicha III., císaře německého.⁶ V této době byla Evropa fakticky rozdělena ve velký počet nezávislých států, a proto byla potřeba práva, jež by upravovalo mezinárodní styky těchto suverénních států.

Vznikaly důležité sbírky námořního práva, které se objevily v souvislosti s mezinárodním obchodem. Od osmého století se opět začal rozvíjet světový obchod, který zmizel v důsledku pádu římské říše a zničení staré civilizace za období stěhování národů. Vzdrust mezinárodního obchodu vyvolal také spor o svobodu širých moří, který měl nepřímo vliv na vznik mezinárodního mořského práva. Uzavíraly se četné svazky obchodních měst, vybudované na ochranu jejich obchodu a obchodujících občanů. Nejproslulejší z těchto svazů byla Hansa utvořená ve třináctém století. Tyto svazy vedly dokonce i válku, bylo-li to potřeba pro ochranu jejich zájmů. Začal se rozvíjet zvyk států vysílat a přijímat stálé vyslance, postupně vznikala mezinárodní pravidla o nedotknutelnosti a exterritorialitě cizích vyslanců.⁷

Již ve čtrnáctém století se začaly objevovat plány na věčný mír,⁸ a třebaže to byly plány utopické, měly velký vliv na to, že knížatům a křesťanským státům připomínaly nutnost organizování nesčetných nezávislých států ve společenství.

V XVII. století již nacházíme velké množství nezávislých států tisínicích se na poměrně malé evropské pevnině. Mnohé zájmy a cíle spojily tyto státy ve společenství států. Protože již tehdy bylo mezinárodní právo zcela nezbytné a protože mnohé

⁵ K tomuto např. SKŘEJPEK, M. *Ius et religio*. Nakladatelství 999. Pelhřimov. 1999. s. 78-80. ISBN 80-901064-8-X.

⁶ Byl to poslední císař, který byl korunován papežem v Římě. Vládl v letech 1440 až 1493.

⁷ KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru*. Brno : Čsl. akadem. spolek Právnick v Brně, 1924. 172 s.

⁸ Jedním z takových projektů byl i plán českého krále Jiřího z Poděbrad a jeho kancléře Antonína Mariniho, kdy r. 1461 vyjednával s cizími dvory o založení spolkového státu.

zásady takového práva byly již více nebo méně uznávány, začal vzrůstat význam učení Grotiusa,⁹ neboť poskytlo právní základnu pro většinu mezinárodních vztahů. Za nejdůležitější je pokládáno jeho dílo „De iure ac pacis libri III.“, protože v něm byl skoro úplný systém mezinárodního práva poprvé vybudován jako samostatné vědní odvětví.¹⁰

Ukončení třicetileté války Westfálským mírem roku 1648 bylo první velmi důležitou událostí po Grotiově smrti v roce 1645. Poprvé v dějinách se shromáždil evropský kongres, aby urovnal mezinárodní věci obecným souhlasem mocností.

Velmi důležitou událostí, jež svědčila o tom, že mezinárodní právo bylo v této době do jisté míry prázdnu vidinou, bylo první rozdělení Polska mezi Prusko, Rusko a Rakousko v roce 1772. Bylo jenom předehrou pro druhé dělení v roce 1793 a třetí v roce 1795, jimiž byl z evropské mapy smazán národní stát velmi nadaného národa. Války tohoto období zavdaly příležitost ke sporům o práva neutrálnů a válčících stran vzhledem k obchodu v době válečné.¹¹

Za časů francouzské revoluce a za napoleonských válek byl však všecken pokrok ohrožen a zdálo se, že mezinárodní právo z části ani neexistuje. Napoleon tvořil libovolně nové státy a zase je zrušoval. Děлил trvajících státy na části a slučoval státy dříve nezávislé. Zvláště pokud šlo o námořní mezinárodní právo, vznikl stav částečného bezpráví. Když byl Napoleon konečně poražen, změnila se již celá tvář Evropy a nebylo možné obnovit dřívější řád. Vytvořit nový pořádek a novou rovnováhu sil, bylo úkolem Vídeňského kongresu v roce 1814 a 1815. Ten upravil také některé otázky mezinárodního práva.¹²

Ačkoliv od sedmnáctého století uzavřely různé státy několik set zvláštních

---

⁹ Hugo Grotius (1583-1645) je často označován za otce mezinárodního práva. Ve svém učení se zabýval státem, který dle něj má být výrazem přirozeného rozumového pořádku, který lze odpozorovat z uspořádání přírody a působení přírodních zákonů; historický význam Huga Grotia spočívá v tom, že se v době nekonečných válek mezi absolutistickými státy pokusil teoreticky zdůvodnit ochranu buržoazního vlastnictví a zároveň omezit válku právními normami. Již v roce 1609 vydal spis *Mare libertum*, jímž vyvracel dosavadní mínění, že by širé moře mohlo být suverenitou určitého státu. Slávu mu však zajistil až v roce 1625 vydaný spis *De iure belli ac pacis libri III.*, v němž využil nauky o přirozeném právu k vytvoření základních norem práva mezinárodního.

¹⁰ KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru.* Brno: Čsl. Akadem. Spolek Právnick v Brně, 1924. 172 s.

¹¹ KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru.* Brno: Čsl. Akadem. Spolek Právnick v Brně, 1924. 172 s.

¹² Mimo jiné byla přijata volná plavba na tzv. mezinárodních řekách, bylo zavedeno rozlišování diplomatických zástupců na tři kategorie - na velvyslance, na vyslance a na chargé d'affaires.

úmluv o tom, jak vzájemně zacházet se zraněnými a o tom, že vojenští lékaři nemohou být zajati, neexistovaly žádné obecné normy mezinárodního práva o těchto otázkách a to až do druhé poloviny devatenáctého století, mimo tu, která zakazovala zabíjet, zohavovat raněné nebo s nimi špatně zacházet. Výsledkem kongresu v Ženevě roku 1864 byla Konvence za účelem zlepšení poměrů vojáků, raněných v armádě v poli, podepsaná 22. 8. 1864. Brzy bylo zjevné, že její pravidla nejsou nikterak dokonalá a je potřeba je v některých bodech upravit a doplnit. Druhý mezinárodní kongres se sešel na pozvání Švýcarska r. 1868 v Ženevě, kde se jednalo o doplňujících článcích k původní konvenci. Tyto články však nebyly ratifikovány. Další kongres se sešel v červnu 1906 a byla podepsaná nová ženevská Konvence. Ta se skládala z 33 článků a stanovila pravidla jak zacházet s raněnými a mrtvými, pravidla týkající se nemocnic a pohyblivých sanitních jednotek, personálu, atd. V závěrečném protokolu vyslovila konference přání, aby strany za účelem jednotného výkladu smlouvy, pokud tomu případy a okolnosti dovolí, předložily mezinárodnímu rozhodčímu soudu v Haagu každý spor, který by mezi nimi mohl vzniknout v době míru k výkladu - to však nepodepsala Velká Británie a Japonsko. Když vypukla první světová válka, téměř všechny válčící státy byly smluvními stranami konvence, ne však naprosto všichni; a článek 24 stanovil, že konvence přestává být závaznou, jakmile vede válku stát, který není stranou v konvenci. Nicméně všichni válčící byli smluvními stranami staré konvence z r. 1864, která zůstala v platnosti u těch států, které byly jejími smluvními stranami, aniž by byly smluvními stranami konvence z r. 1906. Přesto však předpisy obou konvencí byly za války často porušovány.¹³

Poslední důležitou skutečností v tomto období byla Haagská mírová konference v roce 1899.¹⁴ Tato konference vytvořila konvenci o smírném řešení mezinárodních sporů, konvenci o zákonech a zvycích války pozemní a konvenci o rozšíření zásad ženevské konvence na válku námořní.¹⁵

Roku 1906 došlo v Ženevě ke konferenci, jež měla zrevidovat Ženevskou

¹³ *Ženevské konvence a dodatkové protokoly* (online). Změněno 1. 7. 2004 (cit. 2010-05-06). Dostupné z: <<http://ck.czweb.org/cck/aktivity/konvence.html>>.

¹⁴ Podnět k první mírové konferenci dal ruský car Mikuláš I. Ta se sešla 18. května 1899 v Haagu. Z osmi navrhovaných bodů konference se týkaly pouze dva zabezpečení míru (omezení zbrojení a smírné vyřizování mezinárodních sporů), zbylých šest směřovalo k úpravě práva válečného.

¹⁵ HOBZA, A. *Právo mezinárodní, díl I. a II.* Praha: Spolek českých právníků „Všehrd“, 1919. 257 s.

konvenci z roku 1894, jednající o zacházení se zraněnými v pozemní válce a 6. července 1906 byla podepsána nová ženevská konvence. Nejdůležitější však byla druhá haagská mírová konference z roku 1907 a námořní konference londýnská z r. 1908-1909. Druhá mírová konference se shromáždila 15. června 1907 v Haagu.¹⁶ Bylo uzavřeno mnoho rozhodčích smluv a stálý rozhodčí soud ustavený v Haagu¹⁷ vydává roku 1902 svůj první a roku 1914 svůj patnáctý rozhodčí nález. Vliv těchto rozhodnutí na smírném urovnání mezinárodních rozporů byl ohromný.¹⁸

Jako v období mezi léty 1789-1815, tak i za světové války byl ohrožen všechn pokrok a opět se zdálo, že mezinárodní právo snad ani neexistuje.

2.2 Mezinárodní soudnictví v období I. a II. WW

Myšlenka trestání mezinárodních zločinů sahá až do období prusko-francouzské války, kdy v roce 1872 švýcarský právník Gustave Moynier z mezinárodního výboru Červeného kříže přišel s podnětem na založení mezinárodního trestního soudu. Ten měl postihnout páchaní ukrutností, které byly v rozporu s Ženevskou úmluvou o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách a postavit před soud všechny osoby odpovědné za její porušování. Tento záměr ale nenašel pochopení a neujal se.¹⁹

Za první světové války byl ohrožen všechn pokrok, který byl do této doby v mezinárodním právu dosažen. Nakonec byla ve Versailles dne 28. června 1919 podepsána mírová smlouva, The Versailles peace treaty. Těsně po konci 1. světové války, žádaly státy Dohody, na základě Versailleské mírové smlouvy, o potrestání hlavních viníků války, včetně samotného císaře, za nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv.²⁰ Toho ovšem Nizozemí odmítlo vydat, spojenci pak ustoupili, omezili seznam válečných zločinců a souhlasili s tím,

¹⁶ Bylo pozváno 45 států, z nich se nedostavila pouze Kostarika. Konference se mimo jiné zabírala mezinárodním soudnictvím, arbitrážemi, mezinárodním soudem kořistním, otázky pozemní a námořní války.

¹⁷ Předpisy o mezinárodním rozhodčím dvoru v Haagu, obsažené ve 4. titulu konvence o smírném vyřizování mezinárodních sporů, vycházejí z myšlenky založení rozhodčího dvoru, který by byl k dispozici stranám ve sporu.

¹⁸ HOBZA, A. *Právo mezinárodní, díl I. a II.* Praha: Spolek českých právníků „Všehrd“, 1919. 257 s.

¹⁹ ČEPELKA, Č. *Mezinárodní trestní soudnictví.* Právník číslo10, 1999. s. 897-916.

²⁰ EČER, B. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V Linhart, 1948. 224 s.

aby procesy proběhly před říšským soudním dvorem v Lipsku. Ačkoli nebyl vynesen žádný trest smrti a část obžalovaných byla osvobozena, přesto tyto tzv. lipské procesy vytvořily důležitý právní precedens, podle kterého mohou být vojáci souzeni za zločiny, kterých se dopustili ve válce.²¹

V roce 1928 byl podepsán Briand Kelloggův pakt,²² kterým došlo k upuštění války jako způsobu řešení problému. Válka ještě nebyla výslovně prohlášena za mezinárodní zločin, neboť zde mimo jiné scházela sankce za porušení, ale celý svět tímto uznal, že válka je ilegální činnost a kdo oficiálně spáchá vojenské nátlaky, bude stíhán jako porušovatel mezinárodního práva.

Už během II. světové války spojenci několikrát prohlásili, že svoji chybu z roku 1918 a 1919 už znovu opakovat nebudou.²³ A i když ne všechny státy se plně ztotožňovaly s myšlenkou mezinárodního trestního soudu, byla dne 8. 8. 1945 v Londýně podepsána Dohoda o stíhání a potrestání hlavních zločinců Evropských zemí Osy, která byla sjednaná mezi vládou SSSR, USA, Velké Británie a Severního Irsku a prozatímní vládou Francie. V souladu se závěry Postupimské konference uzavřely členské státy protihitlerovské koalice Dohodu o zřízení Mezinárodního vojenského tribunálu s hlavními válečnými zločinci hitlerovského Německa.

Za sídlo tohoto vojenského tribunálu byl z politických i morálních důvodů vybrán Norimberk, neboť zde dříve probíhaly nacistické slavnostní stranické sjezdy a byly zde také vyhlášeny norimberské zákony. V Norimberku se však konal proces výhradně s nejdůležitějšími německými zločinci a proti dalším, méně významným, německým důstojníkům byly vedeny další procesy a to mimo jiné např. v Československu, Itálii, Francii, Austrálii, Japonsku a mnoha dalších zemí.

Ještě rozsáhlejší proces, než v Norimberku, se konal v letech 1946-1948 v Tokiu, kde byl zřízen Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ. Jeho protokoly čítaly skoro 50.000 stran a na jeho závěru bylo vyneseno 7 rozsudků smrti.²⁴

²¹ HOBZA, A. *Přehled mezinárodního práva válečného*. Praha. 1946, tištěno jako rukopis.

²² Neboli pakt pařížský, podepsaný 27. srpna 1928, jehož účastníky se stalo 63 států, mezi nimi také státy Osy. Tímto paktem se 63 států zřeklo války jako prostředku své národní politiky.

²³ EČER, B. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ORBIS, 1946. 380 s.

²⁴ Vznikl na základě vyhlášení Generála MacArthura dne 26. 4. 1946 a statut tribunálu byl modelován po vzoru svého norimberského předchůdce.

2.3 Norimberský vojenský tribunál

Přestože vznik mezinárodních vojenských tribunálů v Norimberku a Tokiu v sobě nesl doznívající charakter staršího mezinárodního práva válečného, které umožňovalo okupačním mocnostem ustanovit prozatimní justici, staly se důležitým milníkem ve vývoji mezinárodního práva trestního.

Proces proti Göringovi a jeho druhům, jak byl proces původně nazýván, začal 20. listopadu 1945 v 10 hodin 30 minut. Jednalo se o první mezinárodní soud nad zločiny proti míru a proti lidskosti, který důsledně, v rámci svých možností, vykonal mezinárodní spravedlnost.²⁵ Trval 218 jednacích dnů. Soud se sešel 138krát, projednal 38 000 výpovědí, protokol soudu čítá skoro 17 000 stran a bylo předloženo víc jak 4 000 dokumentů.

Soud se skládal ze čtyř soudců jmenovaných čtyřmi vítěznými velmocemi (soudce Geoffrey Lawrence, generální prokurátor Francis Biddle, Henri Donnedieu de Vabres a generálmajor Jola T. Nikitčenko), čtyř hlavních žalobců, kteří podobně jako soudci, zastupovali 4 velmoci (Robert Jackson, sir Hartley Shawcross, François de Menthon, generál Roman Ruděnko), 21 obžalovaných, dalších 70 zástupců obžaloby, 22 obhájců, 40-45 tlumočnicků a 150-200 žurnalistů. Diváci ani norimberští občané nebyli do sálu vpuštěni.

Obžalovaní byli nejen jednotlivci (Martin Bormann, Karl Dönitz, Hans Frank, Wilhelm Frick, Hans Fritzsche, Walter Funk, Hermann Göring, Rudolf Hess, Alfred Jodl, Ernst Kaltenbrunner, Wilhelm Keitel, Robert Ley, Konstantin von Neurath, Franz von Papen, Erich Raeder, Joachim von Ribbentrop, Alfred Rosenberg, Fritz Sauckel, Hjalmar Schacht, Baldur von Schirach, Arthur Seyss-Inquart, Albert Speer a Julius Streicher), ale i organizace (Sbor politických vůdců NSDAP, gestapo a SD, SS, SA, říšskou vládu a generální štáb a vrchní velitelství německé ozbrojené moci).²⁶

Po 218 jednacích dnech přistoupil soud dne 1.10.1946 k poslednímu zasedání a vynesl svůj rozsudek. Bylo vyhlášeno 12 trestů smrti, tři obžalovaní byli odsouzeni

²⁵ EČER, B. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ORBIS, 1946, 380 s.

²⁶ Podle článku 10 Charty jakmile tribunál prohlásí nějakou skupinu nebo organizaci za zločinnou, každý signatářský stát má právo postavit člena takové skupiny nebo organizace před národní soud nebo okupační soud za členství v této organizaci. Zločinná povaha skupiny nebo organizace nemůže již být v takovém individuálním procesu popírána.

na doživotí, dva obžalovaní byli odsouzeni na 20 let, jeden obžalovaný na 15 a jeden na 10 let odnětí svobody. Fritsche, von Papen a Schacht byli osvobozeni. V ranních hodinách dne 16.10.1946, poté co Kontrolní rada zamítla žádosti o milost, proběhly bez jakéhokoli incidentu jednotlivé popravy.

Článek 6 Charty²⁷ soudu, ujednané 8. srpna 1945, stanovil zločiny patřící do pravomoci tribunálu, za které má být osobní trestní odpovědnost:²⁸

a) *společný plán nebo spiknutí*: obžalovaní jsou obviňováni, že spolu s různými jinými osobami, v období před 8. květnem 1945, se účastnili jako vůdcové, organizátoři, podněcovatelé nebo spoluviníci vytvoření nebo provedení společného plánu nebo spiknutí, aby spáchali zločiny proti míru, zločiny válečné a zločiny proti lidskosti, definované v Chartě tribunálu, nebo se účastnili plánu a spiknutí, které k páčání těchto zločinů směřovaly;²⁹

b) *zločiny proti míru*: plánování, příprava, podněcování nebo rozpoutání útočné války nebo války, již se porušují mezinárodní smlouvy, dohody nebo záruky, nebo účast na společném plánu nebo spiknutí za účelem spáchání kteréhokoliv z předchozích zločinů;³⁰

c) *válečné zločiny*: porušení zákonů a zvyků válečných. Tato porušení obsahovala vraždu, zlé nakládání nebo deportaci na otrockou práci, nebo jakýkoliv jiný účel, civilního obyvatelstva obsazeného území, vraždu nebo zlé nakládání s válečnými zajatci nebo osobami na moři, zabití rukojmí, loupení veřejného nebo soukromého majetku, svévolné pustošení měst či vesnic nebo zpustošení neodůvodněné vojenskou nutností;³¹

²⁷ Charta, připojená k dohodě, čítá šest stran a je rozdělena do sedmi kapitol s 30 články. Obsahuje předpisy o zřízení a ústavě soudu, o jeho pravomoci a obecných předpisech, předpisy o vyšetřování a stíhání, předpisy zaručující obžalovaným „fair trial“, o pravomoci soudu pokud jde o zřízení procesu, o rozsudku a jeho výkonu a o výlohách soudu.

²⁸ Tribunál zastával stanovisko, že mezinárodní právo ukládá povinnosti a odpovědnost fyzickým osobám. Citoval mínění předsedy amerického nejvyššího soudu Justice Stone z roku 1942 a odvolával se i článku 227 a 228 Versailleské mírové smlouvy a došel k závěru: „*Je dostatečně prokázáno, že z porušení mezinárodního práva vzniká individuální odpovědnost. Jsou to lidé a ne abstraktní bytost, které páchali zločiny, jejichž represe je nutná jako sankce mezinárodního práva.*“

²⁹ Žaloba označila obžalované za individuálně odpovědné za své vlastní činy a za všechny činy spáchané kterýmikoli osobami při provádění takového plánu nebo spiknutí, neboť každý z nich byl v nějakém období členem nacistické strany a znal cíle a účel této strany.

³⁰ Žalobci popsalí podrobně německé útoky proti ostatním státům a připomněli, že byly porušeny mezinárodní smlouvy, dohody i ujištění.

³¹ Žaloba zdůraznila, že spiklenci prováděli totální válku, jejíž metody bojové a okupační jsou v přímém rozporu se zákony a zvyky válečnými, a to jak na bojišti, tak v zacházení s válečnými zajatci a obsazených územích

d) *zločiny proti lidskosti*:³² vražda, exterminace, zotročení, deportace nebo jiné zločiny, spáchané proti kterémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války; nebo pronásledování z důvodů politických, rasových nebo náboženských při páchání nebo ve spojení s jakýmkoliv zločinem, který patří do pravomoci tribunálu ať s porušením, nebo nikoliv, domácího práva státu, kde byl spáchán.³³

Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci, kteří se účastnili vypracování nebo provedení společného plánu nebo spiknutí, aby spáchali kterýkoliv z předchozího zločinu, jsou odpovědní za všechny činy, vykonané kterýmikoliv osobami při provádění takového plánu.

Po procesu byla Valným shromážděním OSN pověřena Komise pro mezinárodní právo, aby vypracovala Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Komise v roce 1950 zformulovala následující Zásady mezinárodního práva, tzv. norimberské zásady:³⁴

- I. Každý, kdo spáchá čin, zakládající zločin podle mezinárodního práva, odpovídá zatento čin a podléhá trestu.
- II. Skutečnost, že vnitrostátní právo neukládá trest za zločin, zakládající zločin podle mezinárodního práva nezbavuje pachatele odpovědnosti podle mezinárodního práva.
- III. Skutečnost, že pachatel činu, který zakládá zločin podle mezinárodního práva, jednal jako hlava státu nebo odpovědný vládní činitel, nezbavuje ho odpovědnosti podle mezinárodního práva.
- IV. Skutečnost, že někdo jednal podle příkazu své vlády nebo nadřízeného, nezbavuje ho odpovědnosti, měl-li skutečnou možnost morální volby.

---

proti civilnímu obyvatelstvu. Svými metodami a zločiny porušili jednak mezinárodní dohody, jednak vnitrostátní zákony a obecné principy trestního práva, jak plynou z trestního práva všech jmenovaných států.

³² Ze začátku se spojenci chtěli omezit na trestání německých válečných zločinců jen na případy, kdy byly porušeny tzv. „zákony a obyčeje války“. Nevěděli si však rady s tou částí jednotné německé zločinnosti proti lidskosti, která nebyla těmito normami válečného práva postižena. Němci páchali zločiny s úmyslem zotročit nebo vyhubit cizí národy a rasy a vyvražďovali v Německu, i mimo Německo, celé vrstvy národů z důvodů rasových, náboženských, národních nebo politických. Tyto zločiny možno označit za zločiny proti humanitě, tj. proti lidskosti nebo lidstvu jako celku. Tyto zločiny z části nebyly vůbec zločiny válečnými, neboť byly páchány dávno před válkou, bez jakékoliv souvislosti s válkou a bez formálního porušení „zákonů a obyčejů války“.

³³ Žaloba uváděla i individuální zločiny, jako bylo zavraždění kancléře Dollfusse, poslance Breitscheida a komunistického vůdce Thálmána a uvěznění četných politických a církevních osobností, jako kancléře Schuschnigga a pastora Niemóllera.

³⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. s. 44-48.

Díky tomu, že bylo Chartou soudu prohlášeno za zločin a jako zločin trestáno připravování a rozpoutání útočné války a také díky tomu, že do Charty byly zařazeny zvláště vyčleněné zločiny proti lidskosti, stala se Charta soudu a rozsudek Norimberského tribunálu mezníkem ve vývoji mezinárodního práva. Byla zde poprvé vyslovena zásada, že člověk má přednost před státem. Norimberské zásady definovaly jádro mezinárodního práva trestního pro druhou polovinu 20. století a vztah jedince, státu a mezinárodního společenství.³⁵

Tak jak Velká francouzská revoluce obdařila svět katalogem práv člověk a občana, tak se Rozsudek norimberského tribunálu stal základem mezinárodního katalogu lidských práv, chráněných společenstvím civilizovaných národů.³⁶

V následujících letech vznikly další mezinárodní trestní tribunály a soudy čerpající více či méně z Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a proto můžeme říci, že je jeho role v dějinách mezinárodního trestního práva a soudnictví nezastupitelná.

---

³⁵ EČER, B. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ORBIS, 1946. 380 s.

³⁶ Tamtéž.

3. Mezinárodní trestní tribunály po II. světové válce

Další kroky ve snaze trestat mezinárodní zločiny v době studené války se ubíraly spíše směrem kodifikací a mezinárodních úmluv.³⁷ Bohužel to nestačilo, lidstvo se nepoučilo z utrpení a hrůz obou světových válek a na mnoha místech světa začalo docházet k závažným porušováním humanitárního práva a to s takovou intenzitou, která vyžadovala zásah mezinárodních sil a společností. Ten však byl úspěšný jen v některých případech, a ne vždy přišel tak rychle jak bylo potřeba. Mezi nejvýznamnější počiny mezinárodního společenství při ochraně života a svobody jedince patří zejména založení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, Zvláštního soudu pro Sierra Leone, Zvláštních soudních panelů na Východním Timoru, Mimořádných senátních soudů v Kambodži, Zvláštního iráckého tribunálu a založení nejvýznamnějšího z nich, Mezinárodního trestního soudu.

3.1 Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY)

3.1.1 Historie

Konflikt, který probíhal v letech 1991 až 1995 na území bývalé Jugoslávie, představoval nejhorší krveprolití na území Evropy po 2. světové válce. Vyznačoval se neobvykle krutými etnickými čistkami, kterými se Srbové snažili vyčistit oblasti v Chorvatsku a Bosně od obyvatel nersbského původu. Ovšem k etnickým čistkám docházelo i ze strany bosenských Chorvatů vůči bosenským muslimům či ze strany bosenských muslimů vůči bosenským Srbům.

Počáteční podcenění konfliktu, váhání a zjevná neschopnost dohodnout se na společném postupu značně zdiskreditovalo mezinárodní společenství států v očích veřejnosti. Nakonec po několika rezolucích, ve kterých Rada bezpečnosti OSN vyjádřila své znepokojení nad zjevným porušováním mezinárodního humanitárního

---

³⁷ Mezi nejvýznamnější patřila Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, čtyři Ženevské úmluvy o ochraně války ze dne 12. srpna 1949.

práva, a protože se již nedalo očekávat, že by jednotlivé strany tohoto konfliktu trestně stíhaly své vojáky a vedoucí politické představitele sami, muselo mezinárodní společenství tuto situaci řešit ustavením nového mezinárodního trestního tribunálu. Mělo se jednat o tribunál *ad hoc*, tj. orgán dočasný, který se má zabývat zločiny spáchanými ve vymezené době a na území určených států.

3.1.2 Vznik tribunálu

Rada bezpečnosti nakonec rozhodla v rezoluci 827 (1993) o zřízení Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (dále už jen „ICTY“)³⁸, která obsahovala Statut tohoto mezinárodního tribunálu.³⁹ A to v době kdy ozbrojený konflikt v bývalé Jugoslávii ještě trval, zejména v Bosně a Hercegovině. Nejvýznamnější účastníci tohoto konfliktu, tj. Chorvatsko a Federativní republika Jugoslávie, navíc z důvodu solidarity se svými spojenci v bosenském konfliktu byly proti zřízení takového mezinárodního trestního tribunálu.⁴⁰

Tento tribunál se tak stal pomocným orgánem Rady bezpečnosti ve smyslu čl. 29 Charty OSN. Rada bezpečnosti totiž může v případech, kdy dojde k „ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu“ ve smyslu čl. 39 Charty OSN,⁴¹ přijímat podle jejího čl. 41 „opatření nezahrnující užití ozbrojené síly“.⁴²

ICTY sídlí v nizozemském Haagu a vztahy mezi OSN a hostitelským státem, související s tímto tribunálem jsou upraveny zvláštní sídelní mezinárodní smlouvou sjednanou v roce 1994.⁴³

---

³⁸ Plným názvem Mezinárodní tribunál pro stíhání osob zodpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaného na území bývalé Jugoslávii od roku 1991, v anglickém originálu International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY.

³⁹ Statut ICTY, UNSC Res. 827 (1993), 25 May 1993.

⁴⁰ DUNOFF, J. L., RATNER, S. R., WIPPMAN, D. *International Law, Norms, Actors, Process, A Problem-Oriented Approach*. New York, 2002. 600 s.

⁴¹ „Rada bezpečnosti určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, a doporučí a rozhodne, jaká opatření budou učiněna (...), aby byl udržen a obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.“

⁴² Toto ustanovení obsahuje demonstrativní výčet takových opatření, např. porušení hospodářských styků, opatření typu ustanovení mezinárodního trestního tribunálu zde samozřejmě uvedeno není, což bylo ve své době předmětem mnoha pochyb a odborných diskuzí.

⁴³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

3.1.3 Jurisdikce tribunálu

Článek 1 Statutu ICTY obecně stanovil jeho pravomoc „*stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, spáchaná na území bývalé Jugoslávie od r. 1991, v souladu s ustanoveními tohoto Statutu*“. Důležitá jsou ustanovení Statutu určující jeho příslušnost *ratione materie*. V článcích 2 až 5 Statutu jsou definované čtyři kategorie zločinů podle mezinárodního práva. Jejich samotné členění se značně liší nejen od norimberských kategorií, ale i od návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti. A to zejména rozdělením válečných zločinů do dvou samostatných kategorií. Podle článku 6 má tribunál pravomoc pouze nad fyzickými osobami nikoli právníckými a znovu tak potvrdil individuální trestní odpovědnost. Ani oficiální postavení obviněné osoby, jako například státní funkce, ji nezbavuje trestní odpovědnosti. Stejně tak skutečnost, že zločin spáchal podřízený, nezbavuje jeho nadřízeného trestní odpovědnosti, pokud tento věděl nebo měl možnost vědět, že podřízený hodlá spáchat nebo spáchal takový čin, a přesto nepřijal nezbytná a rozumná opatření k prevenci či represí. Konečně ani skutečnost, že obviněná osoba jednala na rozkaz vlády nebo nadřízeného, nezbavuje trestní odpovědnosti, ale může být považována za polehčující okolnost.⁴⁴

Jedním z nejdůležitějších ustanovení Statutu je článek 9, který stanovil při konkurenční jurisdikci Mezinárodního trestního tribunálu a vnitrostátních soudů prioritu Mezinárodního trestního tribunálu.

3.1.4 Struktura tribunálu

Co se týče vnitřní organizace, která je upravena v článku 11 Statutu ICTY, se tribunál skládá ze tří soudních senátů, jednoho odvolacího senátu, prokurátora a kanceláře.

Soudní senáty zasedají v počtu tří soudců, zatímco odvolací senát tvoří soudců pět. V ICTY existují dvě kategorie soudců, a sice soudci stálí, a dále tzv. soudci

---

⁴⁴ Statute of the International Tribunal for the former Yugoslavia in ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

ad litem⁴⁵. Článek 12 odst. 1 Statutu stanovuje horní hranici počtu stálých soudců na 16. Tito soudci jsou voleni Valným shromážděním OSN na dobu čtyř let ze seznamu Rady bezpečnosti, kam jsou zapisováni kandidáti nominováni jednotlivými státy. Znovuzvolení je povoleno. Soudci ad litem jsou přidělováni k jednotlivým případům a do ICTY byli začleněni až v průběhu jeho fungování a to proto, aby se tento tribunál mohl rychleji vypořádat s vysokým počtem případů. Současným předsedou ICTY je soudce Patrick Lipton Robinson z Jamajky.

Prokurátor je podle článku 16 Statutu odpovědný za vyšetřování a trestní stíhání osob odpovědných za zločiny v jurisdikci ICTY. Jmenuje jej Rada bezpečnosti na základě nominace generálního tajemníka OSN na dobu čtyř let, opakované jmenování je povoleno. K plnění svých úkolů má k dispozici úřad prokurátora. První osobou v této funkci byl v letech 1993-1994 Ramon Escovar Salom z Venezuely, výrazněji se však do historie ICTY zapsala v letech 1999-2007 Carla del Ponte ze Švýcarska. Současným prokurátorem je Belgičan Serge Brammertz.

Kancelář ICTY, která je upravena v článku 16 jeho Statutu, poskytuje služby jak soudním senátům, tak úřadu prokurátora. Řídí ji tajemník, kterého jmenuje na čtyři roky generální tajemník OSN po konzultaci s předsedou tohoto tribunálu. Post tajemníka nyní zastává Australan John Hocking.

3.1.5 Průběh řízení

Základní zásady trestního řízení před ICTY jsou obsaženy v článcích 18 - 28 jeho Statutu. Podrobnější úpravu trestního řízení před ICTY obsahuje Procesní a důkazní řád. Vyšetřování zahajuje prokurátor *ex officio* na základě informací získaných z jakéhokoli zdroje, ať už se jedná o státy, orgány OSN, vládní či nevládní mezinárodní organizace. Pokud prokurátor určí, že má proti podezřelému k dispozici dostatek důkazů připraví obvinění, které předá soudci soudního senátu. Ten toto obvinění potvrdí, nebo zamítne. Pokud je obvinění potvrzeno, může soudce na žádost prokurátora vydat příkazy pro provedení řízení, např. i příkaz k zatčení.

---

⁴⁵ Jako soudkyně ad litem tohoto tribunálu působila v letech 2001-2004 JUDr. Ivana Janů, soudkyně Ústavního soudu ČR.

V následujícím článku 21 Statut zakotvuje práva obžalovaného, mj. právo na spravedlivý a veřejný proces, právo být podrobně seznámen se svým obviněním, právo na obhajobu a její přípravu, právo vyslýchat svědky, právo na poskytnutí služeb tlumočnicka zdarma atd. O rozsudku rozhoduje většina soudního senátu a v případě, že některý ze soudců nesouhlasí, může k rozsudku připojit své samostatné nebo odlišné stanovisko. Jediný druh trestu, který může ICTY uložit, je trest odnětí svobody, kdy nejvyšším možným uloženým trestem je doživotní vězení.⁴⁶

Osoby odsouzené soudním senátem nebo prokurátor se mohou podle článku 25 Statutu odvolat k odvolacímu senátu, ovšem pouze ze dvou důvodů: prvním důvodem jsou právní vady, jejichž důsledkem může být zrušení rozhodnutí a nebo z důvodů vad skutkových, které způsobily justiční omyl. Článek 26 Statutu dále upravuje i jeden mimořádný opravný prostředek, a sice přezkoumání rozsudku, objeví-li se nová fakta, která nebyla v době řízení známa a která by rozhodnutí zvrátila.

3.1.6 Známé případy

Mezi nejznámější patří případ Tadić,⁴⁷ ve kterém byla projednávána sama kompetence soudu, a případ Blaškić,⁴⁸ ve kterém byla diskutována pravomoc mezinárodních tribunálu při získávání důkazů.

V případě *Tadić* se odvolací senát zabýval otázkou kompetencí Mezinárodního tribunálu jako takového. Hned v prvním případě, kdy byl obviněný předán ke stíhání Mezinárodnímu trestnímu tribunálu, uplatnila obhajoba námitku nepřislušnosti.⁴⁹ Odvolací senát pak ve svém rozsudku odmítl tyto námitky obhajoby a nejenže potvrdil příslušnost ICTY v dané věci, ale vyslovil se jasně i k rozsahu své pravomoci, do níž zahrnul i zkoumání otázky legality svého řízení.⁵⁰ Soud došel k závěru, že Charta OSN v článku 41 obsahuje pouze příkladný výčet, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly může být použito, aby Rada bezpečnosti dodala svým rozhodnutím

---

⁴⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁴⁷ Státní žalobce vs. Tadić.

⁴⁸ Státní žalobce vs. Blaškić.

⁴⁹ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁵⁰ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

účinnosti,⁵¹ čemuž zřízení Mezinárodního trestního tribunálu odpovídá.⁵²

Poté se obhajoba pokusila zpochybnit přednostní pravomoc ICTY oproti vnitrostátním soudům. Článek 9 Statutu nestanoví výlučnou jurisdikci Tribunálu, ale zakotvil princip konkurenční jurisdikce s tím, že v případě střetu jurisdikcí má Tribunál přednost před národními soudy. Dalším důležitým přínosem rozsudku je interpretace objektivní i subjektivní stránky zločinů proti lidskosti. V článku 5 Statutu ICTY je tato kategorie vymezená jako „*zločiny mezinárodního nebo vnitrostátního charakteru, byli-li spáchány za ozbrojeného konfliktu a namířeny proti jakémukoli civilnímu obyvatelstvu*“. Požadovaná souvislost s ozbrojeným konfliktem tak byla uvolněna s tím, že postačí i existence vnitřního konfliktu. Dále se ve svém rozhodnutí tribunál zabýval definicí „útok proti civilnímu obyvatelstvu“, subjektivní stránkou zločinů proti lidskosti a problémem věcné příslušnosti Tribunálu ke stíhání válečných zločinců v rámci mezinárodního vnitřního ozbrojeného konfliktu.⁵³

Oba dva Mezinárodní trestní tribunály současnosti, ICTY a ICTR, nedisponují pravomocí zaštitěnou faktickou silou. Proto v řadě aspektů jsou zcela závislé na spolupráci ze strany států, pro které byly zřízeny, a to zejména při získávání důkazů. Bez získání dostatečných a věrohodných důkazů nemůže být řízení spravedlivé, a tím může být zpochybněna i samotná věrohodnost mezinárodních trestních tribunálů.⁵⁴ Tento problém byl poprvé řešen v případě Blaškić. Ten byl obviněn, že spolu s dalšími členy Chorvatské rady obrany v Bosně, spáchal závažná porušení mezinárodního humanitárního práva proti bosenským muslimům. Případem pověřená soudkyně Gabriele Kirk McDonald vydala dva soudní příkazy k předložení důkazů. Ty byly adresovány přímo Chorvatské republice, jejímu ministrovi, Federaci Bosna a Hercegovina a správci záznamů úředního archivu bývalého ministerstva.⁵⁵ Mimo jiné soudní příkazy nařizovaly, aby důkazy týkající se případu Blaškić, byly předloženy prokurátorovi Mezinárodního tribunálu. Chorvatsko však okamžitě

---

⁵¹ Článek 41 Charty Organizace spojených národů, zakládajícího statutu Organizace spojených národů, která byla přijata na mezinárodní *Konferenci Spojených národů o mezinárodním uspořádání* v San Francisku dne 26. června 1945.

⁵² Státní žalobce vs. Tadić.

⁵³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁵⁴ Idem.

⁵⁵ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

napadlo platnost těchto soudních příkazů s tím, že ICTY nemá právo vydávat příkazy státům a vysokým státním úředníkům. A pokud by soud došel k názoru, že toto právo opravdu má, může stát odmítnout a to s ohledem na ochranu svých vlastních národních zájmů.⁵⁶

Bylo potřeba vyřešit otázku, zda je Tribunál opravdu zmocněn nařizovat státům předložení dokumentů, které mají důkazní hodnotu. Soudní senát ve svém rozhodnutí potvrdil, že soudce Tribunálu je oprávněn vydávat takovéto příkazy státům. Ovšem státní činitelé, jednající ve svém úředním postavení, nemohou být adresáty žádných závazných příkazů od Tribunálu. A to proto, že tyto osoby jsou pouhými orgány státu a Tribunál se musí ve všech případech obrátit přímo na tento konkrétní stát.⁵⁷

Je důležité zmínit, že Tribunál nemá žádnou pravomoc přijímat donucovací opatření proti suverénním státům. V případě nevyhovění příkazu nebo žádosti o spolupráci může Tribunál pouze vydat soudní nález o nevyhovění a zprávu Radě bezpečnosti OSN o porušení článku 29 Statutu ze strany nespolupracujícího státu. Poté je již pouze na Radě bezpečnosti jaké opatření proti tomuto státu přijme.

Dalším případem, který vyvolal mnohé diskuze, byl případ Dražena Erdemoviće, který se přiznal k vraždě zhruba sedmdesáti Bosňáků v Srebrenici a byl odsouzen pouze k pěti letům vězení. Argumentem Tribunálu pro takto mírný trest bylo Erdemovićeovo mládí v době, kdy spáchal tyto zločiny, jeho lítost, dobrovolné přiznání a následná spolupráce s Tribunálem a to v případě i jiných vyšetřovaných případech. Tyto polehčující okolnosti vyvolaly bouřlivé debaty.⁵⁸ Za prvé byla položena otázka, zda-li pouhou spoluprací s Tribunálem vzniká nárok na zmírnění trestu a za druhé, zda povinnost uposlechnout příkaz nadřízeného je možno považovat za polehčující okolnost. Jak bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, soud v Norimberku toto za polehčující okolnost neuznával, ICTY se však rozhodl tento argument akceptovat v případě vojáků s nižší hodností, což byl případ Erdemoviće.⁵⁹ Takové rozhodnutí je v souladu s článkem 7 Statutu, který explicitně uvádí, že *„fakt, že obviněná osoba páchala zločiny na základě příkazu vlády nebo nadřízeného, nezbaví obviněného*

---

⁵⁶ Idem.

⁵⁷ Státní žalobce vs. Baškić.

⁵⁸ *Časopis Lidé města* (online). (cit. 2010-06-25). Dostupné z: <<http://lidemesta.cz/index.php?id=269>>.

⁵⁹ Státní žalobce vs. Erdemović.

trestní zodpovědnosti, ale může být braná v potaz jako polehčující okolnost při vynesení rozsudku, pokud Mezinárodní soud rozhodne, že je to v zájmu spravedlnosti“.

3.1.7 Problémy, kritiky, shrnutí

Přestože byl ICTY formálně ustaven dne 25. května 1993, kdy byla přijata rezoluce Rady bezpečnosti č. 827, reálně začal fungovat až v listopadu 1993 a k prvnímu zatčení a sdělení obžaloby došlo dokonce až v roce 1997.

K samotné činnosti soudu zaznívá zejména kritika vztahující se k okruhu samotných obžalovaných. Mnozí cítí nespravedlnost, že obviněné Srby nedoprovázejí do Haagu vysoce postavení Chorvati, Bosňáci, Američané a především kosovští a makedonští teroristé. Jeho bývalá předsedkyně Carla del Ponteová ve své vzpomínkové publikaci navíc také potvrdila, že soud se výslovně odmítl zabývat šetřením válečných zločinů politiků a vojáků Spojených států amerických a dalších členských zemí NATO.

A tak se v Haagu postupně sešlo celé vojenské a politické vedení bosenských Chorvatů, Bosenští muslimové vydávali své obviněné bez řečí a stejně tak disciplinovaně se tribunálu vzdávali i kosovští Albánci. Na druhou stranu Srbsko za vlády Slobodana Miloševiče nevydalo nikoho, což se ale po výměně režimu změnilo.

Mírné rozpaky vzbuzují některé rozhodnutí soudu, kdy např. vrchní velitel bosenské armády v letech 1992 až 1993 Sefer Halilović byl osvobozen, velitel Srebrenice Naser Orić a Ramush Haradinaj taktéž.

V roce 2010 bude činnost ICTY trvat již 17 let. Za tuto dobu bylo podle informací uvedených na jeho internetové stránce ukončeno před tímto tribunálem trestní řízení se 120 osobami, z toho 11 jich bylo později zproštěno obžaloby, 60 odsouzeno, 13 předáno k trestnímu stíhání vnitrostátním soudům a u 36 z nich bylo buď staženo obvinění, nebo zemřeli během řízení.⁶⁰ V současné době se nachází v různých stádiích řízení před ICTY 41 osob,⁶¹ kdy např. případ Radovana Karadžiče bude ukončen zřejmě až v roce 2012.

⁶⁰ *The International Criminal Tribunal for former Yugoslavia* (online). Změněno 19.2.2010 (cit. 2010-04-26). Dostupné z: <<http://www.icty.org>>.

⁶¹ Tamtéž.

Náklady na činnost Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii jsou hrazeny z řádného rozpočtu OSN a dobrovolných příspěvků. Na tomto místě je třeba uvést, že mezinárodní trestní soudnictví rozhodně není levná záležitost. Zatímco první rozpočet ICTY na rok 1993 činil 276.000 USD, tak např. na rok 2000 již vzrostl na 95.942.600 USD a poslední rozpočet na roky 2008-2009 dosáhl závratných 342.332.300 USD.⁶²

Poslední „Strategie ukončení“ schválená Radou bezpečnosti rezolucí číslo 1534 ze dne 26. března 2004 předpokládala, že všechna řízení v první instanci budou dokončena do konce roku 2008 a odvolací řízení v roce 2010. Dnes je již zcela jasné, že tento plán se nepodaří dodržet a konec činnosti ICTY se zřejmě posune až na začátek roku 2012.⁶³

3.2 Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR)

3.2.1 Historie

Konflikt ve Rwandě, který měl za následek přes půl milionu mrtvých a na 2 miliony uprchlíků, je považován za jeden z nejvážnějších a nejkrvavějších po druhé světové válce.

Vše začalo dne 6. dubna 1994 leteckou katastrofou na letišti v Kigali, při které zemřel prezident Rwandy Juvenal Habyarimar. Několik málo hodin po pádu letadla začalo ve Rwandě etnické vyvražďování kmene Tutsiů kmenem Hutů a to nejen na vlastním území Rwandy, ale i na územích cizích sousedících států, kam se oběti pronásledování uchýlovaly. Ačkoli byly v zemi přítomny jednotky OSN, byla mise příliš slabá a část vojáků se naopak sama stala obětmi radikálních jednotek Hutů. Sama OSN nedokázala na situaci včas zareagovat, naopak část jednotek během genocidy stáhla. Vraždění nakonec ukončila až francouzská intervence a jednotky Rwandské vlastenecké fronty, které po porážce hutské vlády v červenci 1994 vytvořily vládu Národní jednoty.

---

⁶² *The International Criminal Tribunal for former Yugoslavia* (online). Změněno 19.2.2010 (cit. 2010-04-26). Dostupné z: <<http://www.icty.org>>.

⁶³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha:

3.2.2 Založení tribunálu

Rada bezpečnosti jménem mezinárodního společenství reagovala na toto masové páchaní ukřutností tím, že na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č.955 z r. 1994 zřídila Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu⁶⁴ (dále již jen jako „ICTR“) a součástí této rezoluce byl i návrh Statutu ICTR, který blíže specifikuje fungování tribunálu a jeho pravomoci.⁶⁵

Za sídlo Mezinárodního tribunálu pro Rwandu bylo Radou bezpečnosti určeno severotanzanské město Arusha a úřad prokurátora sídlí v Kigali ve Rwandě.⁶⁶

Prvotním účelem tohoto Tribunálu je „*stíhání osob odpovědných za genocidu a jiné závažné porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území Rwandy období od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1994. To může také zahrnovat stíhání rwandských občanů odpovědných za genocidu a za jiná porušení mezinárodního práva, která byla spáchána na území sousedních států*“.⁶⁷ Dále měl Tribunál přispět "k procesu národního usmíření ve Rwandě a na udržení míru v regionu.“

Mandát soudního tribunálu, který mu v listopadu 1994 udělila OSN, měl vypršet v roce 2010, ale již nyní je jasné, že bude muset být prodloužen. Některé případy však mohou převzít i jednotlivé státy OSN. Jeden případ převezme Kanada a další dva Francie.

3.2.3 Jurisdikce tribunálu

Statut ICTR obsahuje pouze tři kategorie zločinů. Tribunál je oprávněn trestat zločin genocidy, zločiny proti lidskosti a porušení společného článku 3 Ženevských úmluv a Dodatkového protokolu II. Genocida je vymezena shodně s Úmluvou o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 a s článkem 4 ICTY. Statut

---

Karolinum, 2002. 309 s.

⁶⁴ V anglickém originále International Criminal Tribunal for Rwanda, ICTR.

⁶⁵ Statut ICTR, UNSC Res. 955 (1994), 8 November 1994.

⁶⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

Tribunálu pro Rwandu již definitivně upustil od požadované souvislosti s ozbrojeným konfliktem, neboť tyto zločiny mohou být spáchány i v době míru. A tak Rada bezpečnosti výslovně rozšířila věcnou příslušnost na zločiny spáchané v průběhu vnitřního konfliktu.⁶⁸

Jurisdikce Tribunálu se vztahuje nejen na zemský povrch a vzdušný prostor Rwandy, ale i na území sousedních států, pokud tam spáchají zločiny rwandští občané. Časová příslušnost Tribunálu je omezenou pouze na činy spáchané v roce 1994 od 1. ledna do 31. prosince. Pokud jde o příslušnost *ratione persona* a vztah ke konkurenční pravomoci vnitrostátních soudů, jsou tyto otázky upraveny shodně jako ve Statutu pro ICTY. Rovněž organizace Tribunálu a řízení před ním, včetně jednacího řádu a dalších předpisů, vychází z modelu a procesních pravidel ICTY.

3.2.4 Struktura tribunálu

Obdobná je i organizační struktura Tribunálu, kterou opět tvoří soudní senáty a odvolací senát, úřad prokurátora a soudní kancelář. Statut nového Tribunálu dokonce využívá i některých orgánů již existujícího ICTY.

V jednotlivých senátech zasedá 16 stálých soudců a 9 ad litem soudců, kteří jsou voleni Valným shromážděním OSN a přidělování k jednotlivým kauzám. Všichni soudci musí pocházet z různých zemí a jsou voleni na dobu čtyř let. Nominace musí brát v úvahu odpovídající zastoupení hlavních právních systémů na světě.

Prokurátor byl původně společný pro oba dva tribunály a svou práci řídil převážně z Haagu, místa sídla ICTY. Rada bezpečnosti rezolucí č. 1503 (2003) ze dne 28. srpna 2003 rozhodla o rozdělení obou funkcí kvůli zrychlení řízení.⁶⁹

Žalobcem ICTR je v současné době Hassan Bubacar Jallow z Gambie. Byl jmenován Radou bezpečnosti dne 15. září 2003 a nahradil ve funkci Carlu Del Ponte. Úřad prokurátora sídlí v Arusha v Tanzanii.

---

⁶⁷ Statut ICTR, UNSC Res. 955 (1994), 8 November 1994.

⁶⁸ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁶⁹ VÁLEK, P. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 221 s.

Soudní kancelář je hlavním administrativním orgánem tribunálů, který je odpovědný za jejich celkový chod. Zajišťuje zejména informování veřejnosti, zápisy ze zasedání, tisk a publikaci dokumentů či styk tribunálů s jinými orgány. Dále poskytuje soudní a právní podporu jednotlivým senátům a prokurátorovi. Současným vedoucím kanceláře je Adama Dieng ze Senegalu, který byl jmenován dne 1. března 2001.⁷⁰

3.2.5 Řízení před soudem

Prokurátor může vyšetřování zahájit z vlastního podnětu nebo na základě informací zejména od vlád, orgánu OSN, vládních a mimovládních organizací. Prokurátor je oprávněn provádět výslechy podezřelých, obětí a svědků, shromažďovat důkazy a vyšetřovat na místě. Obviněný má právo na spravedlivý a veřejný proces, platí zásada presumpce nevinoty. Soud po dokazování vyhlašuje rozsudek a ukládá tresty odnětí svobody, nejprísnějším je doživotí.⁷¹ Následně se tresty vykonávají v některém ze států, který souhlasil, že odsouzené přijme jako např. Francie, Itálie či Švédsko.

3.2.6 Rozhodnutí tribunálu

Jedním z nejdůležitějších je rozsudek soudního senátu Tribunálu ve věci *Akayesu* ze dne 2.9.1998. Jean Paul Akayesu byl v době masakrů Tutsiů starostou venkovské obce Taba. Místo aby se pokusil zabránit vraždění, aktivně se ho zúčastnil a ostatní k němu vyzýval. V důsledku těchto událostí zahynuly přinejmenším dva tisíce osob. Akayesu byl obviněn a odsouzen za zločin genocidy a několika skutkových podstat zločinů proti lidskosti. Inovativní význam rozsudku spočívá především v aplikaci skutkové podstaty genocidy na události ve Rwandě. Klíčovou otázkou bylo, zda vraždění Tutsiů ze strany Hutů bylo spácháno „v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu“

---

⁷⁰*The International Criminal Tribunal for Rwanda* (online). (cit. 2010-06-25). Dostupné z: <<http://www.unictr.org/>>.

⁷¹ Více Statut ICTR, UNSC Res. 955 (1994), 8 November 1994.

ve smyslu definice genocidy.⁷² Předběžnou otázkou bylo, zda Tutsiové jednu z uvedených skupin tvoří. Tribunál došel k závěru, že přestože Tutsiové sdílejí s Huty stejnou národnost, rasu, náboženství, společný jazyk i kulturu, je třeba vykládat účel Úmluvy proti genocidii tak, že má být chráněna jakákoliv skupina, která je podobná výše uvedeným z hlediska stability a trvalosti. Tribunál konstatoval, že dlouhodobé rozlišování na základě obyčejů i zákonů, jako je například povinné uvádění původu v osobních průkazech, vedlo k tomu, že Tutsiové musí být považováni za etnickou skupinu. Speciální úmysl k jejímu zničení byl Akayesuovi prokázán v jeho projevech, rozkazech, v některých případech i osobní účasti na bití, zabíjení a znásilňování Tutsiů, takže byl uznán vinným ze zločinu genocidy.⁷³

Dalším průlomovým aspektem rozsudku je výklad některých skutkových podstat zločinů proti lidskosti, ze kterých byl Akayesu rovněž usvědčen. Jedná se o znásilnění (uvedené v článku 3 (písm. g) Statutu) a dále také o „sexuální násilí“, které sice výslovně ve Statutu ICTR zmíněné není, ale Tribunál tento zločin podřadil pod ustanovení „každý čin sexuální povahy, který je spáchán na osobě za okolností zahrnujících donucení“.

Tento patrně nejcitovanější z dosavadních rozsudků ICTR je na jedné straně vysoce oceňován pro svoji precedenční interpretaci a aplikaci zločinu genocidy na podmínky etnického konfliktu ve Rwandě a kvalifikaci sexuálních násilných činů jako zločinů proti lidskosti. Je mu však často vyčítán jeho příliš vysoký standard pro prokázání odpovědnosti civilistů za válečné zločiny.⁷⁴

Mezi dalšími odsouzenými je i Jean Kambanda, který byl v době genocidy předsedou vlády Rwandy. K doživotnímu trestu odnětí svobody byl v prosinci 2008 odsouzen Col Theoneste Basagora, jenž je považován za strůjce genocidy.

V Ugandě se podařilo zadržet jednoho z hlavních organizátorů rwandské genocidy, šéfa vojenských operací hutských milicí Interahamwe Idephonse Nizeyimana. Nizeyimana čelí obvinění z podílu na genocidě a z páchání zločinů proti lidskosti.

---

⁷² ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁷³ Státní žalobce vs. Akayesu.

⁷⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

Před ICTR tak zatím stanuly asi dvě třetiny lidí, kteří jsou obviněni z podílu na genocidě z roku 1994. Za 14let své existence odsoudil ICTR přes 30 osob, 6 osob zprostil obžaloby, 2 případy předal vnitrostátním soudům, 7 obžalovaných se nachází v odvolacím řízení, 25 obžalovaných v řízení prvoinstančním, 6 obviněných čeká na soudní řízení a 13 obviněných je na útěku.⁷⁵

3.2.7 Problémy a shrnutí

Stejně jako u ICTY je velkým problémem ICTR jeho financování, rozpočet na léta 2008-2009 činil 267.356.200 USD, pro léta 2010-2011 byl schválen rozpočet 245.295.800 USD.⁷⁶ Tyto náklady jsou, stejně jako v případě ICTY, hrazeny z řádného rozpočtu OSN.

Dalším problémem je velké množství skutečných i domnělých viníků sedících ve vězeních čekajících na svůj soud. Kapacita národních soudů ve Rwandě je však také omezená a tak roku 2002 proto vznikly v jednotlivých obcích jakési lidové tribunály „gacaca“, jež projednávají zločiny spáchané v daných lokalitách.

Velice problematickým se zpočátku ukázal být i výběr samotných soudců. Jednotlivé státy OSN totiž do Rwandy vyslaly diplomaty a zkušené právníky, kteří ale neměli zkušenosti s vedením soudního řízení. To se ale naštěstí postupem času zlepšilo.

3.3 Zvláštní soud pro Sierra Leone (SCSL)

3.3.1 Historie

Od března 1991 do ledna 2002 probíhala v Sierra Leone občanská válka, která byla provázena zvlášť krutými metodami boje a rovněž hromadným zapojováním dětských vojáků. Přes deset let trvající konflikt zapříčinil smrt přes padesát tisíc lidí, převážně civilistů, zohavení a zmrzačení tisíců obětí.

---

⁷⁵ VÁLEK, P. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 221 s.

⁷⁶ *The International Criminal Tribunal for Rwanda* (online). (cit. 2010-06-25). Dostupné z: <<http://www.unicttr.org/>>.

3.3.2 Vznik

Základem mírového procesu byla dohoda z Lomé podepsaná 7. června 1999⁷⁷ mezi demokratickou vládou prezidenta Kabbaha a povstaleckými ozbrojenými jednotkami RUF. Na žádost prezidenta Kabbaha zareagovala Rada bezpečnosti OSN a v roce 2000 přijala rezoluci č. 1315,⁷⁸ kterou byl vyzván generální tajemník OSN Kofi Annan, aby s vládou sjednal dohodu o založení nezávislého trestního soudu. Smlouva o založení SCSL,⁷⁹ ke které byl připojen i Statut, byla podepsána v hlavním městě Sierra Leone Freetownu 16. ledna 2002.⁸⁰

Je třeba zdůraznit, že se jednalo o nový způsob vytvoření mezinárodního trestního tribunálu. Bývalé soudy byly vytvořeny buď na základě mnohostranné smlouvy nebo rezoluce Rady bezpečnosti OSN, a zatímco ICTY a ICTR mají charakter pomocných orgánů OSN, Zvláštní soud pro Sierra Leone má svůj právní základ ve dvoustranné smlouvě. Nevýhodou takové formy oproti zřízení soudu rezolucí Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII je, že nezakládá povinnost spolupracovat s tribunálem pro další státy, na jejichž území se mohou nacházet pachatelé zločinů.

Sám Statut přispívá ke smíšené povaze SCSL i tím, že výslovně uvádí, aby se tribunál řídil rozhodnutími ICTY i ICTR, pokud půjde o interpretaci mezinárodního humanitárního práva a rozhodnutími Nejvyššího soudu Sierra Leone, pokud bude potřeba interpretace práva Sierra Leone.

3.3.3 Jurisdikce

Na doporučení Rezoluce č. 1315 (2000) zahrnuje věcná jurisdikce SCSL zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a další závažná porušení mezinárodního

⁷⁷ Lome Peace Agreement S/1999/777.

⁷⁸ S. C. Res. 1315 (2000), UN Doc. S/RES/1315 (2000).

⁷⁹ Agreement Between The United Nations And The Government Of Sierra Leone On The Establishment Of A Special Court For Sierra Leone, 16 January 2002.

⁸⁰ VÁLEK, P. Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 221 s.

humanitárního práva spolu se zločiny dle příslušných zákonů Sierra Leone.

Článek 1 Smlouvy stejně jako článek 1 odst. 1 Statutu uvádí, že „*Zvláštní soud má pravomoc stíhat osoby, které nesou největší zodpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone spáchaná na území Sierra Leone od 30. listopadu 1996...*“⁸¹

V rámci stručné charakteristiky jurisdikce soudu je třeba říci, že věcná příslušnost Zvláštního soudu pro Sierra Leone zahrnuje na základě jeho statutu zločiny proti lidskosti, porušení článku 3 společného Ženevským úmluvám a Dodatkovému protokolu II, jiná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva a zločiny podle práva Sierra Leone.⁸²

Statut dává soudu jurisdikci pouze nad zločiny spáchanými ve vnitřních ozbrojených konfliktech. Uvedená ustanovení jsou v zásadě převzatá ze Statutu ICTR, ovšem s výjimkou zločinu genocidy, který zde zcela chybí. A to proto, že není dostatek důkazů o tom, že by masové vraždění v Sierra Leone bylo mířeno proti určité národní, etnické, rasové nebo náboženské skupině s cílem tuto skupinu zničit.⁸³

Dále jurisdikce zahrnuje jiná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva s tím, že výběr skutkových podstat byl stanoven na základě zločinů charakteristických pro konflikt v Sierra Leone. S ohledem na tragické rozměry sexuální kriminality v tomto ozbrojeném konfliktu byly za zločin znásilnění vloženy další zločiny sexuální povahy jako např. sexuální otroctví či nucená prostituce.⁸⁴ Jednotlivé skutkové podstaty dále doplňují i určité závažné trestné činy podle práva Sierra Leone. Trestné činy podle práva Sierra Leone se vztahují na trestné činy zneužívání dívek a svévolné ničení majetku, přičemž toto jsou jediné trestné činy podle práva Sierra Leone, nad kterými má SCSL jurisdikci.

Co se týče teritoriální jurisdikce, vztahuje se pouze na území Sierra Leone a to v časovém období od 30. listopadu 1996. To bývá předmětem kritiky, jelikož časová jurisdikce nepokrývá období celé občanské války.

⁸¹ Statut Zvláštního soudu Sierra Leone.

⁸² Více ve Statutu Zvláštního soudu Sierra Leone.

⁸³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1 vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁸⁴ VÁLEK, P. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 221 s.

V souladu se zadáním obsažených v rezoluci Rady bezpečnosti č. 1315 (2000) se SCSL zřizuje ke stíhání osob, které nesou největší zodpovědnost za spáchané zločiny.⁸⁵ Za „nejvíce odpovědné“ osoby jsou považováni političtí a vojenská představitelé a další osoby s velitelskou pravomocí v rámci hierarchie velení. Takovéto ustanovení Statutu ICTY a ICTR neobsahují a proto bývají některými kritizovány, že plýtvají časem a finančními prostředky na stíhání „malých ryb“. Další změnou je i možnost stíhat příslušníky mírových sil, ale to pouze v případě, že vysílající stát není ochoten nebo schopen je stíhat.⁸⁶ Toto vyloučení cizích vojenských jednotek z jurisdikce SCSL, pokud nedojde ke splnění výše uvedených podmínek, není zrovna nejšťastnější a to zejména s ohledem na nigerijské a další africké jednotky, které se prokazatelně krutých a nelidských chování dopouštěly.

Velmi diskutovanou byla otázka věkové hranice u dětí. Vláda Sierra Leone původně chtěla, aby všichni, kteří jsou zodpovědní, byli stíháni bez ohledu na věk. Proti tomu se však postavila OSN, která navrhovala věkovou hranici osmnácti let. S ohledem na výše popsaná specifika tohoto konfliktu, kdy za velkou část spáchaných trestných činů byli odpovědni „dětští vojáci“, často rekrutování i proti své vůli, se strany nakonec dohodly, že SCSL bude stíhat pouze osoby starší patnácti let.

3.3.4 Struktura

Organizační struktura SCSL je obdobná jako organizační strukturu ICTY a ICTR, liší se však způsobem jmenování soudců. V každém soudním senátu musí zasedat dva soudci jmenovaní generálním tajemníkem OSN a alespoň jeden soudce jmenovaný vládou Sierra Leone, v odvolacím senátu je tento poměr tři ku dvěma.⁸⁷ Složení SCSL je tak tímto smíšené a zahrnuje jak mezinárodní soudce, tak soudce ze Sierra Leone. Nicméně s důrazem na nestrannost bylo dohodnuto, že hlavní prokurátor bude jmenován generálním tajemníkem OSN.

Co se týče základních orgánů SCSL se skládá ze soudního senátu, odvolacího

⁸⁵ § 3 rezoluce, resp. čl. 1 Statutu SCSL.

⁸⁶ Článek 1 odst. 2 Statutu SCSL.

⁸⁷ VÁLEK, P. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 221 s.

senátu, prokurátora a kanceláře. Inovací SCSL oproti jeho předchůdcům je založení kanceláře obhajoby. Ta je pověřena činnostmi vztahujícími se k obhajobě, které jsou u ICTY a ICTR přiděleny společné kanceláři.

3.3.5 Judikatura SCSL

Soudním procesem, který přitahuje nejvíce pozornosti, se stal případ bývalého prezidenta Libérie Charlese Taylora. Už hned na jeho počátku se ukázalo jak problematická může být spolupráce SCSL se státy, které povinnost spolupracovat a napomáhat SCSL s vyšetřováním nemají.

V roce 2003, v době kdy SCSL zveřejnil své obvinění, se Taylor účastnil mírových rozhovorů v Ghaně. SCSL vinil Taylora ze zodpovědnosti za desetiletí trvající válku v Sierra Leone a vyzval příslušné úřady v Ghaně k zatčení a předání Taylora zpět do Sierra Leone. Vláda Ghany tento požadavek mlčky ignorovala a nechala Taylora odletět. Ten v zápětí nabídl svoji rezignaci na funkci prezidenta a nigerijský prezident Obasanjo mu nabídl azyl, který Taylor přijal.⁸⁸

Neúspěch Taylorova zatčení a vydání do Sierra Leone odhalil chybějící pravomoci SCSL vyplývající z kapitoly VII Charty OSN. Vlády USA, Velké Británie a Sierra Leone se sice vyjadřovaly, že se zasadí o to, aby byl Taylor obžalován a zatčen, ovšem chyběl zde zjevný a otevřený nátlak na Nigérii od členských států ECOWAS, hospodářského společenství západoafrických států, nebo od dalších afrických států. Evropská unie opakovaně vyjádřila svou podporu SCSL, ale naznačila, že obvinění Taylora by se nemělo stát překážkou ve snahách zabezpečit mír v Libérii. Taylor byl nakonec v roce 2006 v Nigérii zatčen a dopraven do Haagu, kam bylo jednání SCSL přeloženo, neboť panovaly obavy, že proces ve Freetownu by mohl mít na celou oblast destabilizační vliv.

Zvláštní soud pro válečné zločiny v Sierra Leone už v dubnu odsoudil tři vedoucí povstalce, Alex Tamba Brima, Santigie Borboru, Brima Kamara z Jednotné revoluční fronty, k trestům odnětí svobody v délce od 25 do 52 let. Tribunál je usvědčil z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, kdy byli mimo jiné odsouzeni

---

⁸⁸ NOVOTNÁ, K. Smíšené trestní tribunály: Zvláštní soud pro Sierra Leone. 2005. 71 s. Diplomová práce.

za útoky na mírové jednotky, za rekrutování dětských vojáků a za zakládání nucených manželství.⁸⁹

3.3.6 Problémy a shrnutí

Je důležité si připomenout, že poprvé v celé historii se jednalo o založení mezinárodního trestního tribunálu, o které požádala sama vláda země, na jejímž území byly páčány závažné zločiny. To však mělo za následek nedostatek nejen finančních zdrojů, ale i odborníků z praxe. Dle článku 6 Statutu by totiž výdaje SCSL měly být hrazeny z dobrovolných příspěvků od mezinárodního společenství a teprve následně, pokud by dobrovolné příspěvky nedostačovaly, se může generální tajemník OSN obrátit na Radu bezpečnosti, aby našla náhradní prostředky financování tohoto soudu.

3.4 Další formy smíšených trestních soudů

Různé formy smíšených trestních soudů v současnosti existují také v Kosovu,⁹⁰ ve Východním Timoru⁹¹ či v soudu v Kambodži. Kambodžská vláda se obrátila na OSN s žádostí o pomoc s ustanovením soudu. Dne 6. června 2003 tak došlo k podepsání dohody o vytvoření soudu. Mimořádné senáty soudů Kambodže jsou sice předmětem dvoustranné smlouvy mezi OSN a vládou Kambodže, nicméně soudy samy o sobě nejsou orgány založenými na základě této smlouvy, jsou založeny v rámci již existujícího vnitrostátního soudního systému a tvoří součást právního pořádku Kambodže. Což je podstatný rozdíl oproti Zvláštního soudu v Sierra Leone, který vykonává svou činnost vně vnitrostátního soudního systému.

Další zvláštní tribunál vznikl v roce 2003 z příkazu Prozatímní spojenecké správy v Iráku pod názvem Vrchní irácký trestní soud. V roce 2006 byl ustanoven

---

Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Dalibor Jílek.

⁸⁹ *The Special Court for Sierra Leone* (online). (cit. 2010-06-28). Dostupné z: <<http://www.sc-sl.org/>>.

⁹⁰ Nařízení UNMIK 2000/64 umožňující vytvoření smíšených senátů, za účasti mezinárodních soudců a prokurátorů.

⁹¹ Zvláštní panely na Východním Timoru vznikly na základě nařízení UNTAET 2000/11 o organizaci soudů na Východním Timoru, výlučná jurisdikce byla svěřena Obvodnímu soudu v Dílí.

Zvláštní tribunál pro Libanon, který měl za úkol stíhat osoby odpovědné za vraždu bývalého premiéra Rafíka Harírího, spáchanou dne 14. února 2005. Sídlem soudu je vesnice Leidschendam u Haagu.

Pro smíšené trestní soudy je typické zastoupení jak místních tak i mezinárodních soudců a právníků a aplikace vnitrostátního i mezinárodního práva. V dalších ohledech se tyto soudy různí, neexistuje pro ně žádný vzorový model, protože každý z tribunálů reflektuje místní situaci a problémy. Smíšené trestní soudy se však často potýkají s vážným nedostatkem finančních prostředků a to má přímý vliv na získávání a udržení kvalifikovaných mezinárodních soudců, prokurátorů nebo obhájců. Nastává tak patová situace, kdy smíšené trestní soudy jsou prvotně zvoleny jako levnější varianta oproti mezinárodním tribunálům, nicméně jim následně chybí i ty nejzákladnější finanční zdroje, aby mohly zodpovědně plnit svoje povinnosti. Mimo to mohou mít smíšené trestní tribunály často problémy s mezinárodní soudní spoluprací, protože zde chybí povinnost spolupracovat vyjadřovaná v rezolucích Rady bezpečnosti OSN týkajících se ICTY, ICTR, či SCSL v případě Charlese Tailora, o kterém jsem se zmiňovala dříve. Této neochotě spolupracovat a vydávat stíhané osoby čelí např. i Zvláštní panel na Východním Timoru ze strany Indonésie .

Založení smíšených trestních soudů v poválečných státech přispívá nejen k pronikání norem mezinárodního práva do právních řádů těchto států, ale i k tvorbě a rozvoji norem týkajících se lidských práv. Další jejich kladnou stránkou je, že působí přímo na místě činu, což je výhodnější pro dokazování a výslechy svědků. Ovšem nemělo by na ně být nahlíženo jako na náhradu mezinárodní či místní spravedlnosti, ale spíše jako na důležitý doplněk obou.

4. Mezinárodní trestní soud (International Criminal Court, „ICC“)

4.1 Historie a vznik

Snahy o trestání zločinů proti mezinárodnímu trestnímu právu a ustanovení mezinárodního trestního soudu mají poměrně dlouhou historii. V uplynulých dvaceti letech byly ustanoveny Radou bezpečnosti dva ad hoc tribunály: Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR). S mezinárodním trestním soudem již počítal článek VI. Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 a článek 5. Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu z roku 1973, avšak ani v jednom případě ke zřízení takového soudu nedošlo.

Hlavní kodifikační orgán OSN, Komise pro mezinárodní právo, byl opakovaně vyzván v rezolucích Valného shromáždění č. 45/41 (28.11.1990) a č. 46/54 (9.12.1991), aby se v rámci své práce na návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva zabýval též dalším rozbořem otázky mezinárodní trestní jurisdikce, včetně návrhů na zřízení mezinárodního trestního soudu. V lednu 1997 Valné shromáždění rozhodlo o svolání Diplomatičké konference zplnomocněných zástupců ke zřízení Mezinárodního trestního soudu, které se konala v Římě od 15.6. do 17.7.1998.⁹² Poslední den byl přijat Římský statut mezinárodního trestního soudu. Pro hlasovalo 120 států, 21 se zdrželo hlasování a 7 jich bylo proti.⁹³ Přestože v souladu s čl. 120 Statutu bylo ke vstupu v platnost třeba alespoň 60 ratifikací, proběhly první ratifikační procesy relativně rychle a dne 1. 7. 2002 vstoupil Římský statut Mezinárodního trestního soudu v platnost.⁹⁴

Jako způsob ustanovení soudu nebyla zvolena rezoluce Rady bezpečnosti OSN, nýbrž otevřená multilaterální mezinárodní smlouva Římský statut Mezinárodního

⁹² ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁹³ ŠTURMA, P. *Historie a charakter mezinárodního trestního soudu*. In Sborník z konference „Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu.“ 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 9 - 12.

⁹⁴ SCHABAS, W. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press. 4. vydání, 2010. 548 s.

trestního soudu (dále již jen jako Římský statut nebo jen Statut). Jedná se o poměrně rozsáhlý dokument, který má 128 článků, rozdělených do 13 částí. Tento soud není, na rozdíl od předchozích trestních Tribunálů, orgánem OSN, je plnohodnotným subjektem mezinárodního práva jako každá mezinárodní organizace.⁹⁵

Římský statut zřizuje Mezinárodní trestní soud (International Criminal Court, dále jen „ICC“) jako stálou instituci, která je nadaná jurisdikcí nad osobami, které se dopustí nejzávažnějších zločinů, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek a jež jsou uvedeny ve Statutu, přičemž jeho jurisdikce je komplementární vůči národním trestním jurisdikcím. Soud má sídlo v Haagu, v případě potřeby ale může zasedat i mimo území Nizozemí.⁹⁶

Je však nutné mít stále na paměti, že ICC zůstává soudem poslední instance. Přichází na řadu teprve tehdy, když národní soudy jsou nefunkční, nebo se nemohou či nechtějí případem zabývat. V březnu 2010 se stal Bangladéš v pořadí 111. smluvní stranou Římského statutu a dalších 37 zemí již připojilo svůj podpis, ale zatím statut neratifikovalo. K soudu se ale zatím nepřipojily některé z největších a nejmocnějších států světa, jako je USA či Rusko, které však veškeré dění okolo ICC intenzivně sledují. Hlavní argument USA proti ICC je ten, že mají obavy z toho, že by se v budoucnu mohli v roli obžalovaných objevit také američtí vojáci sloužící např. v mírových jednotkách OSN.⁹⁷

Česká republika, která se stala smluvní stranou Římského statutu dne 1. října 2009, se poprvé aktivně zapojila svoji účastí na osmém Shromáždění smluvních stran ICC, které se konalo ve dnech 18. - 26.11.2009 v Haagu.⁹⁸

4.2 Působnost a pravomoc ICC

V rámci úpravy příslušnosti ICC pak jeho Statut taxativně vyjmenovává a dále konkretizuje jednotlivé zločiny, které pod jeho jurisdikci spadají a také upravuje

⁹⁵ ČEPELKA, Č. *Mezinárodní trestní soudnictví*. Právník číslo 10, 1999. s. 897-916.

⁹⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

⁹⁷ LUKÁŠEK, L. *Mezinárodní trestní soud - historický vývoj, současný stav a stručný rozbor jeho statutu*. Právník číslo 12, 1999. s. 1140-1160.

⁹⁸ MAJERČÍK, L. *Mezinárodní trestní soudnictví*. V Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci, vydáno Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy Univerzity, č. 1, prosinec 2009. s. 4.

časovou, územní a osobní příslušnost soudu. Následně Statut upravuje obecné zásady jako zásada ne bis in idem, nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, in dubio pro reo, zákaz retroaktivity a zákaz použití analogie v neprospěch obviněného a individuální trestní odpovědnost. Zločiny spadající do jurisdikce ICC, jsou nepromlčitelné a subjektivní stránka je obecně stanovena tak, že jednání pachatele musí být úmyslné a vědomé. Smluvní strany Statutu se zavazují, že budou poskytovat plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů spadajících do jurisdikce Soudu. Soud může rovněž vyzvat stát, který není smluvní stranou Statutu, aby poskytl pomoc na základě ad hoc ujednání. Trest odnětí svobody bude vykonán ve státě určeném Soudem ze seznamu států, které Soud uvědomily o své ochotě přijímat odsouzené. Výdaje Soudu a Shromáždění smluvních stran, včetně jeho Výboru a podřízených orgánů, jsou hrazeny z prostředků Soudu. Ty jsou tvořeny z vyměřených příspěvků smluvních stran a prostředků poskytnutých OSN.⁹⁹

Jurisdikce Soudu je omezena na nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek. Římský statut v rámci úpravy své věcné působnosti taxativně definuje genocidu, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a akt agrese. Stát, který se stane stranou Římského statutu, automaticky přijímá jurisdikci Soudu ve vztahu ke všem výše uvedeným zločinům. Zde je nutné zmínit výjimku obsaženou v čl. 124, podle něhož stát, který Římský statut ratifikoval nebo k němu přistoupil, může vůči sobě vyloučit jurisdikci Soudu nad kategorií válečných zločinů spáchaných státními občany tohoto státu nebo spáchaných na jeho území.¹⁰⁰

Relativně nejsnadnější bylo zařazení zločinů genocidy v článku 6, jehož definice byla převzata z čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidia z roku 1948. Pro účely tohoto Statutu se „genocidou“ rozumí kterýkoli z níže uvedených skutků, spáchaných s úmyslem zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou. To znamená, že pachatel musí mít úmysl zničit úplně nebo alespoň částečně jednu ze čtyř chráněných skupin.

---

⁹⁹ SCHABAS, W. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press. 4. vydání, 2010. 548 s.

¹⁰⁰ LUKÁŠEK, L. *Mezinárodní trestní soud - historický vývoj, současný stav a stručný rozbor jeho statutu*. Právník číslo 12, 1999. s. 1140-1160.

Složitějším úkolem se však ukázaly být definice dalších zločinů. Článek 7 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu obsahuje vymezení „zločinů proti lidskosti“. Tento zločin může být spáchán i bez souvislosti s ozbrojeným konfliktem, ale kterýkoli z uvedených činů musí být spáchán jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu a při vědomí existence takového útoku. To znamená, že zločinem proti lidskosti nejsou izolované činy jednotlivců, ale určitý složený akt.¹⁰¹ Ve Statutu je také poprvé obsaženo ucelené a dostatečně přesné vymezení činů, které představují zločin proti lidskosti. Jedná se například o vraždu, vyhlazování, zotročování, deportaci nebo násilný přesun obyvatelstva, zbavení svobody při porušení základních pravidel mezinárodního práva, mučení, znásilnění, sexuální otroctví, nucenou prostituci, nucené těhotenství a sterilizaci a mnoho dalších.¹⁰²

Další kategorii chování, na kterou se vztahuje příslušnost Soudu, jsou válečné zločiny, zejména pokud jsou páčány jako součást plánu či politiky nebo jsou páčány v širokém měřítku. Jde o nejkompexnější shrnutí současného obyčejového mezinárodního práva válečného a v převážné většině je i výčtem kogentních pravidel v této oblasti. Zároveň Statut kvalifikoval porušování humanitárních pravidel v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu jako mezinárodně postižitelný válečný zločin.¹⁰³

Jako nejproblematictější se jevila definice „zločinu agrese“, neboť v samotném Statutu v článku 5 je příslušnost Soudu vůči tomuto zločinu omezena do doby, kdy revizní konference přijme definici tohoto zločinu. Komise pro mezinárodní právo sice zařadila zločin agrese do svého návrhu Statutu, ale nepokusila se vypracovat použitelnou definici toho zločinu, protože již v Přípravném výboru se ukázaly hluboké rozpory mezi delegacemi a bylo jasné, že zatím nejsme schopni vytvořit jednu definici tohoto zločinu, která by vyhovovala všem.¹⁰⁴

V počáteční etapě prací na návrhu Statutu, zejm. v rámci Komise pro

¹⁰¹ ŠTURMA, P. *Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu. Trestněprávní revue.* 2002, č. 2, s. 44 – 45.

¹⁰² Rome statute of the International Criminal Court z ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹⁰³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹⁰⁴ KLANDUCH, P. *Medzinárodný trestný súd a Organizácia Spojených národov ve Sborníku z mezinárodní konference Mezinárodný trestný súd na začátku 21. Storočí.* Vydala Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovanskej akadémii vied, Bratislava 2007. 108 s.

mezinárodní právo, patřilo mezi velmi diskutované otázky zařazení některých dalších tzv. smluvních zločinů. Šlo o různorodé skutkové podstaty, jimž je společné to, že na rozdíl od klíčových zločinů podle mezinárodního práva, které vycházejí z obyčejového mezinárodního práva, nemají oporu v mezinárodním obyčeji a do mezinárodního práva se dostaly pouze na základě smluv. Navíc ne všechny příslušné úmluvy dosáhly dostatečného stupně přijetí ze strany států.¹⁰⁵

Postupem času však v rámci Přípravného výboru převládl názor většiny států, aby věcná příslušnost ICC byla omezena na „tvrdé jádro“ zločinů podle mezinárodního práva, které odpovídá čtyřem kategoriím zločinů, jež se nakonec objevily v čl. 5 odst. 1 Statutu ICC.

Co se týče pachatele, jurisdikce Soudu se nevztahuje na mladistvé, tedy osoby, jež byly době spáchání činu mladší 18 let. Na rozdíl od věku nemá žádný význam oficiální postavení osoby. Skutečnost, že někdo byl či je hlavou státu nebo vlády, členem vlády, parlamentu nebo vládním úředníkem, ho v žádném případě nezbujuje trestní odpovědnosti podle Statutu, ani není sama o sobě důvodem pro snížení trestu.¹⁰⁶ Cílem mezinárodního práva ovšem není postihnout jen přímé vykonavatele zločinů operující na nejnižší úrovni, ale především vůdce a organizátory takových zločinů, a také nadřízené, kteří odpovídají za své podřízené, protože mohli zabránit a nezabránili jim ve spáchání některého ze zločinů.¹⁰⁷

4.3 Struktura ICC

Mezinárodní trestní soud se skládá ze čtyř orgánů, jimiž jsou předsednictvo a tři oddělení či úseky (odvolací, soudní a vyšetřovací úsek), úřad prokurátora a soudní kancelář.¹⁰⁸ V souladu s čl. 36 odst. 1 má mít soud v základním obsazení minimálně 18 soudců, pracujících na plný úvazek. Musí se jednat o osoby vysoké morální úrovně, nestranné a bezúhonné, kvalifikované k výkonu nejvyšších soudních funkcí ve své

¹⁰⁵ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹⁰⁶ ŠTURMA, P. *Procesní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu*. *Trestněprávní revue* č. 4, 2002. 98 s.

¹⁰⁷ Odpovědnosti vojenských velitelů, o čemž lze první stopy nalézt již v čl. 43 Řádu války pozemní připojeného k Haagské úmluvě č. IV (1907) a v čl. 19 Haagské úmluvy č. X (1907), týkající se námořní války.

¹⁰⁸ Článek 34 Statutu ICC.

zemi. Každý kandidát musí kromě toho splňovat jednu ze dvou kvalifikací. Být buď uznávaným odborníkem v oblasti trestního práva hmotného a procesního a mít odpovídající zkušenost v některé z právních profesí, související s trestním řízením, nebo být uznávaným odborníkem v příslušných oblastech mezinárodního práva s právní praxí v oblastech souvisejících s činností Soudu.¹⁰⁹

Mezi soudci nemůže být více než jeden občan téhož státu a při jejich výběru se bere ohled na spravedlivé zastoupení hlavních světových právních systémů, geografických oblastí a zastoupení mužů i žen. Soudci jsou voleni na funkční období devíti let, kdy se předpokládá obměna jedné třetiny soudců vždy po třech letech s nemožností znovuzvolení týchž osob.¹¹⁰

Úřad prokurátora je nezávislý a oddělený orgán Soudu, který odpovídá za přijímání oznámení a podložených informací o zločinech spadajících do jurisdikce ICC, jejich prověření a vedení vyšetřování a stíhání před Soudem.¹¹¹ Pro prokurátora a jeho zástupce platí v zásadě stejná kritéria jako pro volbu soudců. Mohou být zvoleni pouze na jedno funkční období v délce 9 let.

Dalším orgánem ICC je Kancelář, která odpovídá za tu stránku správy a služeb Soudu, která se netýká přímo jeho soudních funkcí. Kancelář soudu vede tajemník, který je hlavním správním úředníkem Soudu. On i jeho zástupce jsou voleni na doporučení Shromáždění smluvních stran absolutní většinou soudců v tajném hlasování na pět let. Součástí Kanceláře ICC musí být tajemníkem zřízený útvar pro služby obětem a svědkům, který bude zajišťovat ochranná a bezpečnostní opatření, poradenskou činnost a pomoc pro svědky, oběti, které se dostaví k Soudu a jiné osoby, ohrožené z důvodu své svědecké výpovědi.¹¹²

Soudci, prokurátor a jeho zástupci i tajemník požívají při výkonu služebních úkolů stejných výsad a imunit, jaké jsou udělovány vedoucím diplomatických misí, a po skončení funkčního období se na ně vztahuje imunita vůči právním řízením v souvislosti s jejich výroky nebo jednáním při výkonu funkcí. Úředními jazyky Soudu

---

¹⁰⁹ Článek 36 Statutu ICC.

¹¹⁰ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹¹¹ Článek 42 Statutu ICC.

¹¹² SCHABAS, W. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press. 4. vydání, 2010. 548 s.

je arabština, čínština, angličtina, francouzština, ruština a španělština a pracovní jazyky angličtina a francouzština.¹¹³

Soud má mezinárodněprávní subjektivitu v rozsahu nutném ke splnění jeho cílů a funkcí. Soud není přímo součástí OSN, nýbrž samostatnou mezinárodní institucí, která své vztahy upravuje jednak dohodou s OSN, jednak dohodou o sídle s hostitelským státem.

Pokud jde o financování ICC, tak zdroje z rozpočtu OSN podléhají schválení Valného shromáždění a měly by se vztahovat zejména na výdaje související s případy, které Soudu předala k řešení Rada bezpečnosti. Vedle toho může Soud využívat dobrovolných příspěvků od vlád, mezinárodních organizací, jednotlivců a dalších dárců.¹¹⁴

4.4 Řízení před ICC

Soud se na návrh státu, smluvní strany Statutu, může začít zabývat situací, při níž došlo ke spáchání některého ze zločinů uvedených v článku 5. Stejně tak se na prokurátora může obrátit Rada bezpečnosti, jednající podle kapitoly VII Charty OSN.¹¹⁵ Předmětem sporů bylo, zda umožnit zahájení vyšetřování také žalobci z vlastní iniciativy. Nakonec byl přijat kompromis, kdy žalobce tuto možnost má, ale musí po shromáždění podkladů požádat přípravný senát o povolení zahájení vyšetřování.¹¹⁶

Soud nepotřebuje k výkonu své jurisdikce souhlasu Rady bezpečnosti, ale Rada má právo výkon jurisdikce pozastavit na 12 měsíců, pokud se na tom výslovně usnese v rezoluci, přijaté podle kapitoly VII Charty OSN.

Pro akceschopnost ICC je důležité, že sám může rozhodovat o své příslušnosti a o přípustnosti věci.

---

¹¹³ Statut ICC.

¹¹⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹¹⁵ ŠTURMA, P. Princip komplementarity a spouštěcí mechanismus Mezinárodního trestního soudu ve Sborníku z mezinárodní konference *Mezinárodní trestný soud na začátku 21. století*. Vydala Slovenská spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, Bratislava 2007. 108 s.

¹¹⁶ ŠTURMA, P. *Procesní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu*. *Trestněprávní revue* č. 4, 2002. 98 s.

Dalším ustanovením, které má nejen formálně právní, ale také politické implikace, je již citovaný v čl. 20, který upravuje nejen známý princip *ne bis in idem*, ale i zněj přípustné výjimky. Řešení je inspirované článkem 10 Statutu Mezinárodního trestního soudu pro bývalou Jugoslávii. Zákaz dvojího postihu za stejný čin platí pro Mezinárodní trestní soud a každý jiný soud, pokud byla určitá osoba již odsouzena či zproštěna tímto Soudem (čl. 20 odst. 1 a 2).¹¹⁷ Je třeba mezinárodně zakotvit i další trestněprávní pravidla, která většinou obsahují vnitrostátní právní řady. Na prvním místě je to princip individuální trestní odpovědnosti, která se vztahuje pouze na fyzické osoby.¹¹⁸

Podle čl. 25 odst. 2 má pachatel zločinu, spadajícího do příslušnosti Soudu, individuální trestní odpovědnost a může mu být uložen trest podle tohoto Statutu.

V dalších člancích části 3 Statutu následují zásady, které vyjadřují požadavky právní jistoty, vlády práva, nebo jinak chrání lidská práva pachatele. Jde především o zásadu *nullum crimen sine lege* podle níž osoba může být trestně odpovědná podle Statutu. Logickým doplněním předchozí zásady je navazující článek obsahující zásadu *nulla poena sine lege*, podle kterého osoba odsouzená Soudem může být potrestána jen v souladu s tímto Statutem. Konkretizací obou uvedených zásad je zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele.¹¹⁹ Časového aspektu se týká pravidlo o nepromlčitelnosti zločinů, které patří do jurisdikce Soudu.

4.5 Zajímavé případy a zajímavosti ICC

ICC dosud zahájil pět případů vyšetřování, dva soudní případy již probíhají a další má začít v červenci. Jedná se o porušování mezinárodního práva v Súdánu, Středoafričské republice, Ugandě a Demokratické republice Kongo.¹²⁰

První případ ICC, ve kterém je Thomas Lubanga obžalovaným z válečných

---

¹¹⁷ Více v PIPEK, J. *Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu a princip ne bis in idem*, Právník číslo 12, 2003. s. 1255-1266.

¹¹⁸ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 309 s.

¹¹⁹ Článek 22, 23 a 24 Statutu ICC.

¹²⁰ ŠTURMA, P. *Historie a charakter mezinárodního trestního soudu*. In Sborník z konference „Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu“. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 9 - 12.

zločinů v Demokratické republice Kongu, začal 26. ledna 2009. Lubanga se zodpovídá z válečného zločinu rekrutování dětí mladších patnácti let a jejich užívání k tomu, aby se aktivně podílely na bojových akcích během zdejší občanské války.

Velmi vážná je v současné době i situace na území Sudánu v provincii Dárfúr. Dne 31. března 2005 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 1593 (2005), kterou požádala prokurátora ICC o vyšetření zločinů spáchaných v rámci konfliktu na tomto území. Jde o první případ, který Rada bezpečnosti OSN předala ICC.¹²¹ V Dárfúru se bojuje od začátku roku 2003, kdy Súdánské osvobozenecké hnutí a Hnutí pro spravedlnost a rovnost žádaly stažení armádních sil z území Dárfúru.

Mezinárodní komise se však přiklonila k názoru, že na území Dárfúru zřejmě nedošlo ke spáchání genocidy a to i přes masové vyvražďování místních obyvatel. Zřejmě zde neexistoval úmysl zcela vyvraždit určitou skupinu osob, vymezenou na základě rasy, etnického původu, národnostního původu nebo náboženství.¹²²

Ovšem ani absence genocidy nic nemění na vážnosti zločinů proti lidskosti a válečných zločinů, které byly na území Dárfúru prokazatelně spáchány a které by měly být předmětem dalšího šetření ICC. Dne 2. 5. 2007 vydal ICC zatýkácí rozkaz na bývalého ministra vnitra pana Ahmada Harunaa a na velitele milicí Džanžavid pana Aliho Kushayba. Předsoudní senát ICC dospěl k závěru, že Ahmad Harun z pozice ministra vnitra věděl o zločinech proti civilnímu obyvatelstvu na území Dárfúru a o praktikách Janjaweedu, a že osobně nabádal k páčání takových zločinů proti civilnímu obyvatelstvu. Stejně tak dospěl předsoudní senát k závěru, že Ali Kushayb velel milicím, které spáchaly zločiny proti civilnímu obyvatelstvu, a osobně se zúčastnil některých ozbrojených akcí. V březnu loňského roku vydal vyšetřovací senát ICC zatykač na súdánského prezidenta Al Bashíra. Ten se měl dopustit zločinů proti lidskosti, válečných zločinů

---

¹²¹ Ibid.

¹²² ŠTURMA, P. *Historie a charakter mezinárodního trestního soudu*. In Sborník z konference „Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu“. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 9 - 12.

a genocidy. Soud však nakonec dospěl k názoru, že nebylo nade vše pochybnost prokázáno, že by Bashir měl v úmyslu genocidu spáchat. Jedná se o první zatykač na hlavu státu, který ICC vydal, i když možný pocit uspokojení kazí fakt, že Bashir je stále na svobodě a chystá se kandidovat v nadcházejících prezidentských volbách.¹²³

4.4 Přípravovaná Revizní konference v Kampale

Od 30. května do 11. června 2010 se bude konat Revizní konference v Kampale v Ugandě, kde členské státy dostanou možnost posoudit rozvoj ICC. Nejdůležitější otázkou, která se zde bude projednávat, bude definice agrese, zločinu spadajícího do jurisdikce ICC. Této konferenci se jako pozorovatelé zúčastní i zástupci Spojených států Amerických a očekává se bouřlivá diskuze ohledně role Rady bezpečnosti OSN při rozhodování o spáchání agrese.¹²⁴

V současné době ICC nemůže vykonávat svoji pravomoc nad zločinem agrese, dokud členské státy nepřijmou ustanovení „definující zločin a stanovující podmínky, podle kterých soud má vykonávat soudní pravomoc s ohledem na tento zločin“.¹²⁵ Nehledě na své postavení v poválečném souboru mezinárodních zločinů, byla agrese mezi klíčovými spornými body již na Římské konferenci v roce 1998 a účastníci této konference nebyli schopni se dohodnout na definici nebo spouštěcím mechanismu, který by uvedl do pohybu pravomoc ICC. Zatímco se podařilo dohodnout na definici agrese, nad spouštěcím mechanismu a postavení Rady bezpečnosti stále visí otázky. Navržená definice stanoví skutečnou právní definici zločinu agrese jako:

*Plánování, příprava, zahájení nebo provedení činu agrese (osobou, která je v postavení, kdy může efektivně využívat své moci, nebo přímou politickou či vojenskou činností státu), který svým charakterem, vážností a rozsahem představuje zjevné porušení Charty OSN.*¹²⁶

¹²³ MAJERČÍK, L. *Mezinárodní trestní soudnictví*. V Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci, vydáno Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy Univerzity, číslo 4, březen 2010. s. 7.

¹²⁴ KAYE, D. *První konference mezinárodního trestního soudu na zhodnocení Římského zákona*. (cit. 2010-07-14) Dostupné z: <<http://ilreports.blogspot.com/2010/05/kaye-first-review-conference-of-rome.html>>.

¹²⁵ Římský zákon o Mezinárodním trestním soudu, čl. 5 odst.2.

¹²⁶ Návrh na doplnění zákona Liechtensteinem, dok. OSN (U.N. Doc.C.N.727.2009.TREATIES-7 (29.10.2009), dostupné z: <<http://www.adh-geneva.ch/RULAC/news/LiechtensteinCN727EN.pdf>>.

Mnohem vážnější problém než samotné definice agrese je soudní pravomoc nad tímto zločinem. Státy a nevládní organizace se všeobecně shodují, že soud by mohl vykonávat soudní pravomoc tam, kde už Rada bezpečnosti stanovila čin agrese (za předpokladu uspokojení všech dalších znaků požadovaných pro soudní pravomoc). Rozcházejí se v tom, zda-li by takové rozhodnutí mělo být požadováno před tím, než soudní dvůr může otevřít vyšetřování, jak si stálí členové Rady bezpečnosti přejí. Hodnotící konference musí určit, zda-li je požadováno spuštění ze strany Rady bezpečnosti či by mohl jiný mechanismus, tak jako nezávislý nátlak žalobců nebo doporučení Valného shromáždění OSN, umožnit zahájení vyšetřování.¹²⁷

Americký velvyslanec pro otázky válečných zločinů Stehen J. Rapp řekl v říjnu v Haagu, že „naším pohledem je a zůstává, že... soudní pravomoc by měla následovat až po rozhodnutí Rady bezpečnosti, že došlo k agresi“.¹²⁸ Právní poradce americké vlády Herold Koh rozšířil toto stanovisko v březnu, když oznámil, že Obamova administrativa dává silně přednost podmínce spuštění ze strany Rady bezpečnosti a pochybuje o slučitelnosti definice s mezinárodním zvykovým právem.¹²⁹

4.5 Výsledky Revizní konference v Kampale

Dne 11. června 2010 byla ukončena dvoutýdenní revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, která se konala v ugandské Kampale. Konference se účastnilo více jak 4 600 delegátů z více jak 90 států světa, včetně nesmluvních stran Římského statutu. Tříčlenná delegace České republiky byla vedena JUDr. Margitou Fuchsovou, velvyslankyní České republiky v Keňské republice.

Římský statut byl nakonec změněn ve třech důležitých bodech. Jednak byla

¹²⁷ KAYE, D. *První konference mezinárodního trestního soudu na zhodnocení Římského zákona*. (cit. 2010-07-14). Dostupné z: <<http://ilreports.blogspot.com/2010/05/kaye-first-review-conference-of-rome.html>>.

¹²⁸ Stehen J. Rapp, velvyslanec pro otázky válečných zločinů, prohlášení pro shromáždění členských států (cit. 2009-10-19). Dostupné z: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP8/Statemnts/ICC-ASP-ASP8-GenDeba-USA-ENG.pdf>.

¹²⁹ Podívejte se Herolda Koha, právního poradce americké vlády, stanovisko týkající se zločinu agrese v pokračujícím 8. zasedání Shromáždění členských států Mezinárodního trestního soudu (cit. 2010-03-23) dostupné z: <<http://usun.state.gov/briefing/statements/2010/139000.htm>>, a Harold H. Koh, Obamova administrativa a mezinárodní právo, projev na výročním zasedání americké společnosti (cit. 2010-03-25). Dostupné z: <<http://www.state.gov/s/l/releases/remarks/139119.htm>>.

rozšířena skutková podstata válečných zločinů (čl. 8) spáchaných mimo mezinárodní ozbrojený konflikt tak, že budou zahrnovat i zákaz použití jedů, plynů a zplošťujících a rozšiřujících strel a došlo ke sladění úpravy s válečnými zločiny spáchanými za mezinárodního ozbrojeného konfliktu.

Nepodařilo se však prosadit smazání článku 124 Římského statutu, který umožňuje státům při ratifikaci odložit jurisdikci ICC nad válečnými zločiny o sedm let.

K neočekávanějším rozhodnutím patřilo přijetí definice zločinu agrese. Jak již bylo zmíněno výše, nejproblematičtější nebyla samotná definice tohoto činu jako stanovení podmínek za jakých bude ICC moci tento zločin stíhat a od kdy.

Přestože byl zvolený poměrně složitý spouštěcí mechanismus vyšetřování, je i tento kompromis překvapivý. Podat podnět na vyšetřování bude moci standardně vyšetřovacímu senátu prokurátor, smluvní strany Římského statutu i Rada bezpečnosti. Oproti jiným skutkovým podstatám, ale může Rada bezpečnosti za situace kdy podnět podají smluvní strany nebo prokurátor, do šest měsíců vystoupit proti pokračování vyšetřování. Byť tento prvek vnáší do celé záležitosti politiku, je to stále méně politizovaná varianta oproti jiným navrhovaným možnostem s větší rolí Rady bezpečnosti.

Ač je tento pokrok ve vývoji velmi důležitý, a pro velký počet smluvních stran s rozdílnými návrhy a požadavky, možná i trošku překvapivý, nebylo dosaženo zcela jasného vítězství. Zločin agrese bude možné vztáhnout jen na země, které s tím vyjádří předem souhlas, a ne dříve než 30 zemí ratifikuje tuto změnu statutu a ne dříve než za sedm let.¹³⁰

---

¹³⁰ MAJERČÍK, L. *Mezinárodní trestní soudnictví*. V Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci, vydáno Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy Univerzity, připravované číslo 6, 2010.

5. Mezinárodní zločiny

5.1 Genocida

Genocida je obvykle chápána jako záměrné vraždění, ničení nebo vyhlazení celých skupin obyvatelstva. Jako taková byla poprvé formulována a zahrnuta v kategorii zločinů proti lidskosti v článku 6 (c) Charty Mezinárodního vojenského tribunálu sídlící v Norimberku, i když tento vojenský tribunál pojem „genocida“ přímo neužil. Toto slovo vzniklo až v roce 1944 a to zásluhou právníka Rafaela Lemkina.¹³¹

Genocida získala nezávislý význam jako zvláštní zločin v roce 1948, když Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo Konvenci o genocidě. Ta mimo jiné obsahuje důkladnou definici genocidy, trestá další činy spojené s genocidou (spiknutí, spoluúčast atd.) a zakazuje genocidu bez ohledu na to, zdali je spáchána ve válečném období nebo v době míru.

Definice genocidy, jak je stanovena v Konvenci o genocidě z roku 1948, obsahuje tři hlavní znaky, jmenovitě: úmysl zničit zcela nebo zčásti; pojem národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu a genocidní činy zapsané v (a) až (e). Článek 4 Konvence a odpovídající ustanovení zvykového práva jasně definuje rozmanité formy jednání, které může být přiřazeno ke genocidě : (i) vraždění členů národní nebo etnické, rasové nebo náboženské skupiny, (ii) způsobování vážného tělesného nebo duševního poškození členům skupiny, (iii) úmyslné působení na životní podmínky skupiny s úmyslem způsobení fyzického poškození zcela nebo zčásti, (iv) ustanovení opatření zamýšlených k zabránění porodnosti uvnitř skupiny, nebo (v) násilné přesuny dětí z jedné skupiny do jiné skupiny.

¹³¹ Více LEMKIN, R. *Axis Rule in Occupied Europe* (Vláda osy v okupované Evropě), 1944, str. 79-95. Zatímco vraždění Židů a Romů páchané Nacisty během 2. světové války by mohlo být tím nejhanebnějším a nejděsivějším příkladem genocidy, v moderní historii lze nalézt další příklady: vyhlazení Tasmánců a dalších původních obyvatel v Austrálii v 19. století, násilný přesun a likvidace Amerických Indiánů ve Spojených státech během minulých dvou století, německý Vernichtungsbefehl („ničivé příkazy“) nebo vyhlazovací rozkazy, a nebo pozdější skutečné vyhlazení Hererů v Namibii v roce 1904, turecké vyhlazování Armenů v roce 1915 a soudobé masakry Indiánů v Americe, Tutsiů v Rwandě a Muslimů v Bosně a Hercegovině“ (J.R.W.D. Jones, *The Practice of the International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia and Rwanda* (2. vydání, 2000) 99.) Více také v expertní studii Organizace spojených národů na genocidu z roku 1985, která obsahuje současné vraždění stoupenců baháizmu Iránci jako příklad genocidy (Revised and Updated Report on Three Question of the Prevention of Punishment of the Crime of Genocide Prepared by Mr. B. Whitaker, E/CN.4/Sub.2/1985/6 a Corr.1, parag. 24, pp. 9-10).

Vnitřní znak požadovaný pro genocidu, jako pro zločin zakládající mezinárodní trestní odpovědnost, je obsažený v článku 2, paragrafu 1 jako „*úmysl zničit zcela nebo zčásti národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny*“. Tento úmysl se rovná *dolus specialis*, tj. přitěžující zločinný úmysl, který musí existovat vedle zločinného úmyslu doprovázejícího výchozí zločin (tj. vraždění, způsobování vážných fyzických nebo duševních poškození, působení na životní podmínky z úmyslem fyzického ničení skupin, ustanovení opatření zamýšlených k zabránění porodnosti uvnitř skupiny nebo násilné přesuny dětí).

Je ovšem nutné uvědomit si trhliny a omezení konvence. Z těch nejočividnějších může být zmíněno to, že definice genocidy neobsahuje vyhlazení politických skupin ani kulturní genocidu a donucovací mechanismy představené v Konvenci jsou značně neefektivní a nedostačující.

Za zvláštní zmínku z historie trestání a potrestání genocidy stojí případ A. Eichmana, který byl souzen v roce 1968 obvodním soudem v Jeruzalémě a následně Nejvyšším izraelským soudem a v případě Jorgiče, souzeného v roce 1997 Vyšším státním soudem (Oberlandesgericht) v Dusseldorfu.¹³² Jak bylo uvedeno výše genocida byla nejprve v mezinárodním právu chápána jako podtřída kategorie zločinů proti lidskosti. Nicméně po přijetí Konvence o genocidě v roce 1948 a postupném akceptaci jejích hlavních podstatných ustanovení mezinárodním zvykovým právem se stala genocida kategorií zločinů sama o sobě se svým vlastním specifickým trestním jednáním a protiprávním úmyslem.

Obě kategorie však mají mnoho společného, sdílejí nejméně tři znaky: (i) zahrnují velmi vážné zločiny, které pohoršují náš smysl pro lidskost a humanitu, protože obsahují útoky na nejzákladnější aspekty lidské důstojnosti, (ii) nezahrnují ojedinělé události, ale jsou spíše pravidelnou součástí širšího kontextu buď, protože jsou rozsáhlé a masově porušují lidskou důstojnost, nebo protože jsou spojeny s rozsáhlejšími praktikami špatného zacházení, a (iii) ačkoliv nemusí být spáchány státními úředníky nebo úředníky entit jako jsou např. povstalci, jsou obvykle

---

¹³² Rozsudek z 26. 9. 1997. Soud shledal obžalovaného vinným z genocidy a odsoudil ho k doživotnímu vězení. Nejvýznamnější částí rozsudku je jeho vztah k protiprávnímu úmyslu. Soud rozhodl, že úmysl vyhladit skupinu „znamená vyhlazování skupiny jako sociálního celku ve své specifčnosti, jedinečnosti a pocitu sounáležitosti: biologicko-fyzické zničení skupiny je nepřijatelné „(Sekce III, parag. 1). Navíc zjištění soudu ohledně konkrétních a psychologických prvků, ze kterých lze odvodit existenci záměru jsou značně zajímavá.

uskutečněny se spoluúčastí, vědomím nebo alespoň shovívavostí těchto orgánů.¹³³

Objektivní a subjektivní znaky těchto dvou zločinů se však liší v mnoha ohledech. Co se týče objektivních znaků, mohou se tyto dva zločiny nepochybně překrývat: například vraždění členů etnické nebo náboženské skupiny může jako takové spadat do obou kategorií, to stejné platí pro způsobování vážných fyzických nebo duševních poškození členům rasové nebo náboženské skupiny nebo i pro další tři kategorie genocidy. Zločiny proti lidskosti však mají širší rozsah, díky kterému zahrnují i činy, které nemohou být zařazeny do rozsahu genocidy, například uvěznění a mučení. Stejně tak existují činy genocidy, které nemohou být vůbec zařazeny do jiné kategorie zločinů, bereme-li v potaz, že zločiny proti lidskosti mohou být spáchány jen proti civilistům, tedy například vraždění zadrženého vojenského personálu, patřícího k určité náboženské nebo rasové skupině, nebo z důvodu jejich členství v této skupině, spadá pouze pod zločin genocidy. Tudíž podle hlediska jejich objektivních znaků jsou si obvykle tyto dvě kategorie „specificky podobné“ v tom, že tvoří kruhy, které se částečně protínají.

Naopak ze subjektivního pohledu, tedy co se týče protiprávního úmyslu obou zločinů, se obě kategorie nepřekrývají vůbec. V případě zločinu proti lidskosti vyžaduje mezinárodní právo úmysl pro spáchání zásadního zločinu a vědomí si rozsáhlé a soustavné činnosti představující všeobecné souvislosti zločinu. V případě genocidy je spíše vyžadován úmysl zničit, zcela nebo zčásti, konkrétní skupinu, kromě úmyslu spáchat zásadní zločin. Z tohoto pohledu se proto obě kategorie vzájemně vylučují.¹³⁴

5.1.1 Precedenční právo ICTY

Statuty ICTY a ICTR, respektive jejich články 2 a 4, doslova opakují články II. a III. Konvence o genocidě z roku 1948. ICTY doposud použilo pojem genocida jen

¹³³ CASSESE, A. Genocide. In *Reference Material*, Summer School on International Criminal Law, The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

¹³⁴ CASSESE, A. Genocide. In *Reference Material*, Summer School on International Criminal Law, The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

v pár případech,¹³⁵ a to zejména z důvodu, že nebylo jednoznačné, zda události odehrávající se v bývalé Jugoslávii mohou být kvalifikovány jako genocida. Zločiny v Jugoslávii byly všeobecně charakterizovány jako etnické čistky. Schabas je toho názoru, že etnické čistky, jako takové, nepředstavují genocidu, protože úmyslem není nezbytně vyhladit danou skupinu, ale cílem je spíše dostat tuto skupinu pryč z určitého území.¹³⁶ Dosud vyústily v rozsudek o genocidě pouze dva případy,¹³⁷ kterými jsou případ Krstiće¹³⁸ a případ Blagojeviće a Jokiće.¹³⁹

5.1.1.1 Případ Jelisić

V případě Státní žalobce vs. Jelisić, státní žalobce uvedl, že Jelisić přispěl ke kampani etnických čistek v Brčku na východě Bosny a po určitou dobu působil jako hlavní popravčí v táboře Luka „s úmyslem zničit, zcela nebo zčásti, rasovou, etnickou nebo náboženskou skupinu.“¹⁴⁰ Žaloba tvrdila, že obviněný představoval významnou autoritu, která obdržela instrukce zabít tolik Muslimů, kolik jen bude možné, a že tento záměr o genocidu by mohl být dokázán dle vlastních slov obviněného, stejně jako dle výpovědi svědků. V důsledku toho charakterizovali Jelisiće jako efektivního

¹³⁵ Dopusud Tribunál obvinil z genocidy několik osob: Željko Meakić (IT-95-4-1), Radovan Karadžić a generál Ratko Mladić (IT-95-5-1 a IT-95-18-1), Duško Sikirica (IT-95-8-1), Milan Kovačević (IT-97-24-1), Goran Jelisić (IT-95-10-1), generál Radoslav Krstić (IT-98-33), Radoslav Brdjanin (IT-99-36-1), Dragan Obrenović (IT-02-53), Milomir Stakić (IT-97-24-PT), Momilo Krajišnik a Biljama Plavsić (IT-00-39 a 40-PT), Dusko Sikirica (IT-95-8-1), Slobodan Milošević (IT-02-54). Kovačević obviněný ze spoluúčasti na genocidě (článek 4 (3) (e)), byl zatčen vojáky SFOR v Prijedoru 10.6.1997 a převeden před Tribunál. Jeho spoluobviněný Simo Drljača, také obviněný ze spoluúčasti na genocidě, byl zabit vojáky SFOR ve stejný den, kdy na ně zahájil palbu. Kovačević zemřel přirozeným způsobem ve vyšetřovací vazbě před skončením svého soudu.

¹³⁶ SCHABAS, W. A. (2001), *Genocide in international law: the crime of Cambridge*: Cambridge University Press, str. 189-201. Srovnejte s CASSESSE, A. (2003), *International criminal law* (Oxford University Press: Oxford), str. 98-100, které předkládají odlišné závěry k této věci od rozmanitých soudů a tribunálů, a řídí se názorem, že etnické čistky mohou být brány v úvahu jako signalizující úmysl ničit.

¹³⁷ Více viz. SCHABAS, W. A. (2001), „*The Jelisić case and the mens rea of the crime of genocide*“, *Leiden Journal of International Law* 14, str.125-139; Schabas, W. A. (2001) „Was genocide committed in Bosnia a Herzegovina? (Byla genocida spáchána v Bosně a Hercegovině?) První rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii“, v *Fordham International Law Journal* 25: str. 23-53, Jorgensen, N. H. B. (2002), „Genocida acquittal in the Sikirica case“ (zproštění obžaloby z genocidy v případě Sikirica), in *Leiden Journal of International Law* 15, str. 289-408; Tournaye, C. (2003) „Genocidal intent before the ICTY“ v *International and Comparative Law Quarterly* 52, 447-462; a Sliedregt, E. van (2005) „Commentary“ v Klip, A. a Sluiter, G. (eds) *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals*, vol VII, (Antwerp: Intersentia), str. 767-772).

¹³⁸ Státní žalobce vs. Krstić, rozsudek z 2. 8. 2001. Na odvolání byl Krstić nakonec odsouzen z napomáhání a spoluvině na genocidě a původní rozsudek byl v tomto bodě zrušen, Státní zástupce vs. Krstiće, odvolací rozsudek z 19. 4. 2004, parag. 144.

¹³⁹ Státní žalobce vs. Blagojević a Jokić, rozsudek ze 17. 1. 2005.

¹⁴⁰ Podívejte se na Jelisić, ústní rozhodnutí z 19. 10. 1999.

a nadšeného účastníka v kampani za genocidu a navíc uvedli, že skupina, na kterou se Jelisić zaměřoval, byla významná, nejen protože zahrnovala všechny hodnostáře bosenské muslimské komunity v regionu, ale také z důvodu její velikosti.¹⁴¹ Soudní komora však rozhodla, že Jelisić nemohl být shledán vinným ze zločinu genocidy. Ačkoliv Jelisić přiznal vinu jak za válečné zločiny, tak za zločiny proti lidskosti, co se týče zločinu genocidy, vydala soudní komora následující prohlášení:

„Na konec činy Gorana Jelisiće nejsou hmotným výrazem potvrzeného rozhodnutí zničit zcela nebo z části skupinu jako takovou. Po zvážení všech okolností nestanovil žalobce mimo veškeré zdůvodnitelné pochybnosti, že byla genocida spáchána v Brčku během období pokrývající toto obvinění. Kromě toho naznačuje chování obviněného, že zřejmě vybíral Muslimy, vraždil spíše libovolně než s jasným úmyslem zničit skupinu. Soudní komora proto došla k závěru, že nebylo přes všechny zdůvodnitelné pochybnosti dokázáno, že obviněný byl motivován dolus specialis (zvláštním úmyslem) pro zločin genocidy. Privilegium pochyb vždy musí k obviněnému směřovat a následkem toho musí být Goran Jelisić shledán nevinným v tomto bodě obžaloby.“¹⁴²

5.1.1.2 Případ Krstić

V případě Krstiće, který byl obviněn z plánování genocidy něco mezi 7000 a 8000 Bosenských Muslimů, všech ve vojenském věku, na omezeném území, v oblasti Srebrenice, se vynořily dvě otázky. Zaprvé, „byla hájená skupina představována jako „bosenští muslimové ze Srebrenice“ nebo jen „bosenští Muslimové“? Za druhé, jak vyžaduje zvykové právo pro genocidu úmysl ničit zcela nebo zčásti skupinu, byl tento úmysl přítomný v tomto případě, kdy byli systematicky masakrováni jen muži ve vojenském věku? Soudní komora zodpověděla první dotaz poznamenáním, že skupina byla skupinou bosenských Muslimů, a Bosenští muslimové ze Srebrenice představovali součást hájené skupiny podle článku 4 Konvence o genocidě.¹⁴³ Soudní komora dodala, že „úmysl vymítit skupinu uvnitř omezené geografické oblasti, jako je region země nebo i samosprávný územní celek,

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Rozsudek ze 14.12.1999, parag. 107-108.

by mohl být charakterizován jako genocida“.¹⁴⁴ Potom zdůraznila následující:

„Úmysl zničit skupinu, i když jen zčásti, znamená usilování o zničení konkrétní skupiny. Přestože pachatel genocidy nemusí usilovat o zničení celé skupiny chráněné Konvencí, musí pohlížet na část skupiny, kterou si přál zničit, jako na konkrétní ucelenou jednotku, která musí být odstraněna jako taková. Kampaň, která vyústí ve vraždění, na rozsáhlém území mnoha různých míst, určitého množství členů chráněné skupiny, tudíž nemohla být kvalifikována jako zločin genocidy, navzdory vysokému počtu obětí, protože nebyl prokázán úmysl pachatelů zaměřit se na samotnou existenci skupiny jako takové. A naopak vyvraždění všech členů skupiny umístěné uvnitř malého geografického území by mohlo být, navzdory menšímu počtu obětí, kvalifikováno jako genocida, pokud se odehrála s úmyslem zničit část skupiny, která je jako taková umístěna na malém geografickém území. Skutečně se fyzická destrukce může zaměřovat jen na část geograficky omezené části rozsáhlejší skupiny, protože pachatelé genocidy považují úmyslnou destrukci jako postačující, aby vyhladili skupinu jako konkrétní ucelenou jednotku na dotyčném geografickém území. V důsledku toho je důležité mít na paměti celkový kontext, ve kterém se fyzická destrukce odehrála.“¹⁴⁵

Vzhledem ke skutečnosti, že osoby systematicky zabíjené ve Srebrenici byly jen muži vojenského věku, soudní komora zdůraznila, že i když tito muži byli masakrováni, byl ve stejný čas zbytek populace bosenských Muslimů násilně přemístěn z tohoto území. Po této stránce bylo zdůrazněno, že

„Armáda bosenských Srbů nemohla nevědět, než se rozhodli zabít všechny muže, že toto selektivní ničení skupiny bude mít trvalý dopad na celou skupinu. Jejich smrt zabránila jakémukoliv efektivnímu pokusu ze strany bosenských Muslimů o znovu dosažení území. Kromě toho si armáda bosenských Srbů musela být vědoma katastrofického dopadu zániku dvou nebo tří generací mužů na přežití tradiční patriarchální společnosti. Armáda bosenských Srbů věděla, než se rozhodla zabít všechny muže ve vojenském věku, že kombinace těchto vražd s násilným přemístěním žen, dětí a starších osob nevyhnutelně vyústí k fyzickému zániku populace bosenských Muslimů ve Srebrenici. Záměr armády bosenských Srbů zaměřit se na

---

¹⁴³ ICTY, Krstić, rozsudek z 2.8.2001, parag. 560.

¹⁴⁴ Ibid., parag. 589.

¹⁴⁵ Ibid., parag. 590.

bosenské Muslimy ve Srebrenici jako na skupinu je dále dokázán ničením domů Bosenských Muslimů ve Srebrenici a Potocari a hlavní mešity ve Srebrenici brzy po útoku.

Nakonec je zde jasný náznak úmyslu zničit skupinu jako takovou při ukrytí těl v masových hrobech, které byly později objeveny, těla byly zohaveny a znovu pohřbeny v dalších masových hrobech v odlehlejších oblastech, čímž se předešlo důstojnému pohřbení ve shodě s náboženskými a etnickými zvyky.“

Komora dospěla k rozhodnutí, že úmysl vyvraždit všechny bosenské muslimské muže ve vojenském věku ve Srebrenici, představoval úmysl částečně zničit skupinu bosenských Muslimů ve smyslu článku 4 z Konvence o genocidě a proto musí být kvalifikován jako genocida. Soudní komora si byla vědoma toho,

„že musí interpretovat Konvenci s ohledem na princip „žádný zločin bez zákona“ (nullum crimen sine lege). Uznává proto, že navzdory nedávnému vývoji, omezuje mezinárodní zvykové právo definici genocidy na ty činy usilující o fyzickou nebo biologickou destrukci celé nebo části skupiny. Tudiž počín napadající jen kulturní a sociologické charakteristiky skupiny lidí za účelem vyhlazení těchto znaků, které dávají skupině její vlastní identitu odlišnou od zbytku komunity, nespadá do definice genocidy. Soudní komora však upozorňuje, že tam, kde je fyzická nebo biologická destrukce, je také často souběžný útok na kulturní a náboženské hodnoty a na symboly cílové skupiny, útoky, které mohou být legitimně považovány za důkaz o úmyslu fyzicky zničit skupinu. V tomto případě tedy soudní komora vzala v úvahu jako důkaz, o úmyslu zničit skupinu, záměrné ničení mešit a domů patřících členům skupiny.“¹⁴⁶

5.1.2 Precedenční právo ICTR

Není moc právních debat o tom, zda masakry ve Rwandě v roce 1994 představovaly genocidu. Všeobecně panuje shoda názorů, že ke genocidě došlo. Ačkoliv to možná poněkud usnadňuje právní úlohu soudců ICTR, tito soudci přesto čelili velkým právním překážkám, jestliže byli první mezinárodní soudci, kteří interpretovali a použili právní definici genocidy v praxi.

---

¹⁴⁶ Ibid., parag. 580.

5.1.2.1 Zvláštní úmysl

Soudní komora ICTR konstatovala, že genocida musí jako svůj vnitřní znak vyžadovat zvláštní úmysl, nikoli úmysl všeobecný.¹⁴⁷ To znamená, že pachatel musí jednat s individuální touhou dosáhnout zničení skupiny.¹⁴⁸ Dokazování, že daný pachatel jednal s požadovaným úmyslem, je problematičtější pro soudní komoru ICTY¹⁴⁹ než pro ICTR. V již zmiňovaném případě Akayesu vytvořila soudní komora metodu odvozování zvláštního úmyslu z určitých indikátorů. Tyto indikátory zahrnují:

1. obecný rozsah trestných činů soustavně mající za cíl stejnou skupinu, které jsou spáchané jedním nebo více pachateli,
2. rozsah a charakter spáchaných činů,
3. a skutečnost, že oběti byly systematicky a úmyslně vybírány na rozdíl od těch, kteří nejsou členy skupiny.¹⁵⁰

Kromě výše zmíněných indikátorů byly brány v úvahu také další indikátory důkazu zvláštního úmyslu spíše zničit skupinu než soubor jedinců. Tím nejdůležitějším byla naprostá libovolnost vraždění, zaměřená nejen na muže, ale také na těhotné ženy, staré osoby a děti. V případě Kayishema a Ruzindana soudní komora poznamenala:

„Nejen, že byli Tutsiové zabíjeni v obrovských počtech, ale byli zabíjeni také bez ohledu na pohlaví nebo věk. Muži a ženy, staří a mladí byli bez slitování vražděni. Děti byly masakrovány před zraky rodičů, ženy znásilňovány před svými rodinami. Žádný z Tutsiů nebyl ušetřen, ani nemocní nebo těhotné.“¹⁵¹

¹⁴⁷ Např. Státní žalobce vs. Akayesu, Rozsudek (2.9.1998) parag. 121, státní žalobce vs. Kambanda, rozsudek (4.9.1998), parag. 16, státní žalobce vs. Kayishema a Ruzindana, rozsudek (21.5.1999), parag. 91, státní žalobce vs. Rataganda, rozsudek (6.12. 1999, parag. 399-400, státní žalobce vs. Musema, rozsudek (27.1.2000) parag. 927-934.

¹⁴⁸ Státní žalobce vs. Rutaganda, rozsudek, parag. 60.

¹⁴⁹ Státní žalobce vs. Akayesu, rozsudek (2.9.1998), parag. 523, soudní komora stanovila, že „úmysl je vnitřní faktor, který je obtížné, snad nemožné, určit“. Oproti tomu Státní žalobce vs. Kajelijeli, rozsudek (1.12.2003), parag. 805, a státní žalobce vs. Kamuhanda, rozsudek (22.1.2004), parag. 624, soudní komora stanovila, že „úmysl spáchat zločin, a to i genocidu, nemusí být vždy těžké nebo nemožné rozeznat z okolností případu“.

¹⁵⁰ Státní žalobce vs. Akayesu, rozsudek (2.9.1998), parag. 523. I v případě Státní žalobce vs. Semanza, rozsudek (15-5.2003); parag. 313 v případě Státní žalobce vs. Kamuhanda, rozsudek (22.1.2004), parag. 623.

¹⁵¹ Státní žalobce vs. Kayishema a Ruzindana, rozsudek (21.5.1999), parag. 532. Také se podívejte na parag. 542 (zvláště některé svědectví o Ruzindanově příkazech o neušetření dětí jejichž matky byly zavražděny).

Stručně řečeno, aby dokázala zvláštní úmysl, spolehla se soudní komora ICTR na specifické výpovědi obviněných v kombinaci s obecnými vzory jednání, jejich postavením ve společnosti a obecnými souvislostmi genocidy ve Rwandě.

5.1.2.2 Chráněné skupiny

Právní definice genocidy chrání čtyři konkrétní skupiny, jmenovitě národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny. Je to právě tento skupinový znak právní definice, který vždy podléhá největší kritice. Proč jsou masové vraždy těchto skupin genocidou a jiných skupin ne?¹⁵² Když soudci ICTR aplikovali právní definici na situaci ve Rwandě, setkali se také s dalším problémem, jmenovitě s problémem, jak určit, které typy skupiny by mohly být kvalifikovány jako chráněné skupiny. Po původním neúspěšném pokusu poskytnout jakousi objektivní, stálou definici, pro každou ze čtyř druhů skupin, založenou na vnějších faktorech,¹⁵³ soudní komora bezpodmínečně potvrdila, že pojmy jako etnika a rasa byly hlavně sociální výtvoř. Proto soudní komora považovala jako východisko identifikaci Tutsiů v roli obětí i pachatelů jako etnickou skupinu.¹⁵⁴ Tudíž tyto subjektivní faktory začaly hrát hlavní úlohu v procesu posuzování, zda byli Tutsiové jako celek chráněnou skupinou. Nicméně v rozsudku v případě Rutaganda soudní komora naznačuje, že jednostranná definice nebyla dostačující, protože Konvence o genocidě z roku 1948 nezamýšlela

¹⁵² Tato otázka je obzvláště trefná vzhledem k masovému vraždění v Kambodži mezi roky 1975 a 1979, což by podle právní definice nemohlo být kvalifikováno jako genocida, ale zároveň je to jasný případ genocidy pro sociology. Více v SCHABAS, W. (2001) „Cambodia: was it really genocide?“ in Human Rights Quarterly 23 (str. 470-477) a Chalk, F. „Redefining Genocide“ v Andreopoulos, G. J. (ed) (1994), Genocide – conceptual and historical dimension, University of Philadelphia Press: Philadelphia, str. 47-63.

¹⁵³ Státní žalobce vs. Akayesu, rozsudek 2.9.1998, parag. 510-516 (národní skupina byla definována jako „soubor lidí, kteří jsou vnímáni, že sdílí zákonné pouto založené na společném občanství spolu s vzájemnými právy a povinnostmi“, etnická skupina byla charakterizována jako „skupina, jejíž členové sdílí společný jazyk nebo kulturu“, rasová skupina byla založena na „dědičných fyzických znacích často identifikovaných podle geografické oblasti, bez ohledu na jazykové, kulturní, národní nebo náboženské faktory“, a členové náboženské skupiny „sdílí stejné náboženství, vyznání nebo uctívání“.

¹⁵⁴ Státní žalobce vs. Kayishema a Ruzindana, Rozsudek z 21.5.1999, parag. 98 (etnická skupina je ta, jejíž členové sdílí společný jazyk a kulturu nebo skupina, která se odlišuje jako taková (vlastní identifikace), nebo skupina takto identifikovaná ostatními včetně pachatelů zločinu (identifikace ostatními). Také se podívejte na státní žalobce vs. Akayesu, rozsudek (2.9.1998), parag. 702 („soudní komora dále rozhodla, že všichni rwandští svědci, kteří vystoupili, odpovídali na otázky státního žalobce vždy spontánně a bez váhání bez ohledu na svou etnickou identitu“).

chránit všechny skupiny, ale chránit jen konkrétní skupiny, které byly zmíněny.¹⁵⁵ Subjektivní přístup musel být proto doplněn a vnější (nebo objektivní) důkazy, týkající se politických a kulturních souvislostí, byly také brány v úvahu při posuzování, zdali by mohla být určitá skupina kvalifikována jako chráněná skupina.

Jakmile je určeno, jestli určitá skupina může být kvalifikována jako jedna z chráněných skupin, zůstává další otázkou, jak v individuálních případech určit, zdali je konkrétní jedinec obětí genocidy nebo ne. V případě Akayesu soudní komora kategoricky rozhodla, že Hutuové nemohli být považováni za oběť genocidy z roku 1994.¹⁵⁶ V pozdějším případě však soudní komora rozhodla, že nejen ti jedinci, kteří vlastně patřili ke chráněné skupině, by mohli být považováni za oběti genocidy, ale také všichni lidé, kteří byli pachatelem vnímáni, že patří ke chráněné skupině, přestože to plně nekoresponduje s vnímáním skupiny samotné nebo jinými znaky společnosti.¹⁵⁷ Tudíž určení, zdali konkrétní jedinec může být považován za oběť, je vytvořeno výhradně na základě subjektivních faktorů, tj. vnímání pachatele.

5.2 Zločiny proti lidskosti

Mezinárodní zákaz zločinů proti lidskosti byl poprvé vyhlášen v článku 6 (c) Charty Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, připojené k Londýnské dohodě z 8.8.1945. Jmenovitě se jedná o vraždu, vyvražďování, zotročování, deportace a další nelidská jednání spáchaná proti jakémukoli civilnímu obyvatelstvu, před nebo během války, pronásledování z politických, rasových nebo náboženských důvodů pro provedení nebo ve spojení s jakýmkoli jiným zločinem, který je v pravomoci Tribunálu, ať už se jedná nebo nejedná o porušení vnitrostátního práva země, ve které byl zločin spáchán.

Článek 6 (c) jasně představuje stíhání a potrestání zvěrstev a šikany, která jsou natolik nepřijatelná, že otřásají smyslem lidské důstojnosti.

Tyto kategorie zločinů podléhají základní kvalifikaci: jsou postižitelné, pouze

¹⁵⁵ Státní žalobce vs. Rutaganda, rozsudek z 6.12.1999, parag. 57.

¹⁵⁶ Státní žalobce vs. Akayesu, rozsudek z 2.9.1998, parag. 712 („...takové činy byly spáchané proti Hutuům a proto nemohou být považovány za zločin genocidy proti skupině Tutsiů“).

¹⁵⁷ Státní žalobce vs. Bagilishema, rozsudek (7.6.2001), parag. 61,65, Státní žalobce vs. Ndindabahizi, rozsudek (15.6.2004), parag. 466-469, Státní žalobce vs. Kajelijeli, rozsudek 1.12., parag. 813.

v případě napojení na ozbrojený konflikt, přesněji, kdyby byly spáchány ve formě nebo ve spojení se zločinem proti míru nebo válečným zločinem.

S jistotou lze předpokládat, že postupný vznik mezinárodních předpisů, týkajících se trestů jednotlivců za zločiny proti lidskosti, vyplynul z rostoucího povědomí mezinárodní komunity o tom, že na strašné a kruté činy by se mělo reagovat těmi nejúčinnějšími prostředky: stíháním a potrestáním pachatele nebo osob plánujících zločin. Zajištění stíhání a potrestání těchto osob bylo také nejefektivnějším způsobem ztvárnění slavné Martensovy klauzule v preambuli Ustanovení pro IV. Haagskou konvenci (Hague Convention) 1899/1907. Jak prohlásil Německý nejvyšší soud v britské okupační zóně na základě Control Council Law č. 10, v rozsudku z 15.11.1949:

„V civilizované společnosti existují jisté principy spojené s hodnotou a důstojností lidských bytostí, které jsou natolik nezbytné pro sociální život lidí a pro existenci každé osoby, že žádný stát náležící do tohoto okruhu není oprávněn k porušování těchto principů. Proto zůstává porušení těchto principů lidskosti trestným činem, i když bude nějakým státem tolerován, podporován nebo nařízen... To, co je obecně chápáno jako protizákonné jednání, nemůže být zákonné, když je dovoleno nebo dokonce podporováno státní vůlí... Základní část zákona, která obsahuje jisté principy humanity, nelze upravovat státními zákony ani jejich implementacemi.“¹⁵⁸

Národní a mezinárodní precedenční právo vneslo do popředí také některé základní prvky implicitního výkladu Londýnské dohody. Mezi nejdůležitější z těchto prvků patří skutečnost, že tyto zločiny musí dosahovat velkého měřítka nebo musí být systematické a přinejmenším musejí být tolerovány nějakým státem nebo vládou.

Rozsah této kategorie zločinů a skutečnost, že může obsáhnout veliké spektrum trestných činů, zdůrazňoval zejména Dutch Special Court of Cassation v případě *Albrecht*. Obžalovaný německý Sturmscharführer (velitel útočných sil) *Waffen S.S.* (německé tajné státní policie) byl obviněn ze zabití nizozemského státního příslušníka

---

¹⁵⁸ B. a kol. případ, 15.11.1949, in *Entscheidungen des Obersten Gerichtshofes für die Britische Zone in Strafsachen*, č. 2 (1950), s. 272.

a týrání pěti dalších osob.¹⁵⁹ Soud byl vyzván k rozhodnutí, jestli provinění, spáchaná Albrechtem, se mají považovat za válečné zločiny nebo za zločiny proti lidskosti. Soud se rozhodl pro první kategorii a dodal, že by současně nemohly být klasifikovány jako zločiny proti lidskosti, protože

„Zločiny této kategorie jsou charakterizovány buď svou závažností a primitivností nebo svým rozsahem nebo skutečností, že byly součástí nějakého systému zkonstruovanému pro šíření teroru nebo že byly zapojeny do záměrně sledované politiky proti jistým skupinám obyvatelstva.“¹⁶⁰

Je třeba dodat, že německý nejvyšší soud sídlící v britské okupační zóně považoval za zločiny proti lidskosti i mnoho dalších případů udání na policii nebo Gestapu. Nejvyšší soud považoval za zločiny proti lidskosti také takové delikty, jako zapalování synagog a přinucování prominentních, socialistických, politických předáků a Židů, aby pochodovali kolem dobytčáku a přitom nesli znamení, které obsahovalo ponižující nápis.¹⁶¹ V některých případech bylo za zločiny proti lidskosti považováno také špatné zacházení s Židy¹⁶² nebo politickými oponenty¹⁶³ nebo ukládání velice krutých trestů¹⁶⁴ ze strany soudců.

Co se týká požadavků ohledně *mens rea* u zločinů proti lidskosti, trvají soudy zejména na třech bodech. Zaprvé, musí zahrnovat zločinný úmysl, tedy úmysl dosáhnout jistého výsledku a vědomí faktických okolností, které vytvářejí nebo jsou

¹⁵⁹ Byl obviněn ze dvou trestných činů. (1) zabití nizozemského státního příslušníka, Jellse Buddinga, v lednu roku 1944 tím, že „na Buddinga několikrát úmyslně vystřelil z krátké vzdálenosti střelnou zbraní, čímž jej zasáhl do zad a způsobil tak zranění, jimž Budding krátce nato podlehl, a pro takové jednání neexistoval žádný zjevný důvod ani příčina“, (2) v době od května 1942 do května 1945 v Gelderlandu „nutil několik lidí, aby mu oznamovali skutečnosti, které podle informací nebo předpokladů stěžovatele (Albrechta) tyto osoby znaly a které pro něj byly v jeho výše zmíněné pozici důležité. Dále záměrně týral, pět nizozemských státních příslušníků, kteří byli zadrženi německou tajnou státní policií, bil je tvrdými předměty, rukou i obutou nohou, následkem čehož byly tyto osoby vážně zraněny.

¹⁶⁰ Soud dále řekl, že se s výkladem podaným United Nations War Crimes Commission shoduje v následujících bodech: „Ojedinelý delikt nespadá pod zločiny proti lidskosti. Systematickou masovou akci, obzvláště pokud byla podporovaná státem, bylo nezbytné převést obvyklý zločin, trestný pouze podle obecního práva, ve zločin proti lidskosti a tím spadat do mezinárodního práva. Pouze zločiny, které buď svou závažností a primitivností nebo svou systematickostí ohrozily mezinárodní společenství nebo šokovaly lidské svědomí, opravňovaly k intervenci jiných států než těch, na jejichž území byly zločiny spáchány nebo jejichž osoby se staly oběťmi těchto zločinů.“

¹⁶¹ Viz. Případ L a kol. z 14.12.1948, in *Entscheidungen*, č. II, poznámka pod čarou 2, 229-234.

¹⁶² Viz. Např. rozhodnutí z 21.12.1948, in *Entscheidungen*, č. II, poznámka pod čarou 2, 203-208.

¹⁶³ Viz. Např. rozhodnutí z 8.1.1948, in *Entscheidungen*, č. I, poznámka pod čarou 2, 246-249.

¹⁶⁴ Viz. Např. rozhodnutí z 10.5.1949, in *Entscheidungen*, č. II, poznámka pod čarou 2, 23-46.

nutné k *actus reus*.¹⁶⁵ Zadruhé, protože tyto zločiny nemohou být tvořeny izolovanými nebo sporadickými činy, ale vždy musí představovat součást vládní politiky nebo rozšířeného krutého zacházení nebo zvěrstev, musí si být státní činitel vědomý vazby mezi tímto špatným chováním a politikou nebo systematickým postupem.¹⁶⁶ Zatřetí, není nutné, aby tento činitel, který nepůsobí přímo a okamžitě nelidské následky, předvídal všechny konkrétní důsledky svého špatného chování; je pro něj dostačující, když si bude vědom nebezpečí, že takové jednání by mohlo mít pro oběť nebo oběti hrozná následky.¹⁶⁷

S ohledem na obecné principy mezinárodního trestního práva a relevantního precedenčního práva se zdá, že nezbytný subjektivní prvek, neboli *mens rea* ve zločinech proti lidskosti není jednoduše omezen pouze na zločinný úmysl nezbytný pro základní trestné činy. Tato kategorie zločinů je charakterizována silným prvkem krutosti a zvláštní ohavností, kvůli čemuž tyto zločiny podle zákonů mezinárodního

---

¹⁶⁵ K prvnímu bodu by mohla dostačovat zmínka o několika případech. Jedním z prvních takových byl případ T. a K. řešený Německým nejvyšším soudem v britské okupační zóně. V tomto případě, v němž byl obžalovaný obviněn z vypálení synagogy v roce 1938, soud naznal, že „Duševní prvek zločinu proti lidskosti tkví ve skutečnosti, že pachatel chtěl a byl si vědom útoku na oběť nebo oběti a znal skutečnosti a okolnosti, které utvářejí objektivní prvek nutný dle článku II (1) (c) Control Council Law č. 10“.

¹⁶⁶ Za zmínku stojí také případy Barbie a Touvier předložené před French Court of Cassation. Dne 4.7.1987 uznal Assise Court of Rhône Barbie vinného ve všech 340 bodech, ve kterých byl obviněn ze sedmnácti zločinů proti lidskosti. Tyto zločiny byly spáchány při provádění společného plánu deportace a pronásledování civilistů a členů francouzského odporu. Barbie podal odvolání u Court of Cassation, u kterého se polemizovalo, že, účast na provádění společného plánu pro provedení zločinů proti lidskosti je „trestná pouze v tom rozsahu, v jakém obviněná osoba jednala s vědomím o existenci společného plánu propracovaného jinými osobami a ze své oddanosti politice ideologické hegemonie, jakou byla národně socialistická ideologie Třetí říše“. Podle jeho obhájce vyjadřovalo „opomenutí otázky specifického morálního prvku“ neplatný soudní rozsudek. Court of Cassation ve svém rozsudku z 3.6.1988 tento důvod odvolání se zamítl. Podle jeho názoru skutečnost, že se obžalovaný při páchání zločinů proti lidskosti účastnil „provádění společného plánu pro provedení deportace nebo vyhlazení civilního obyvatelstva během války nebo pronásledování z politických, rasových nebo náboženských důvodů“ představuje „nezbytný prvek zločinu proti lidskosti spočívající ve skutečnosti, že posuzované činy byly provedeny systematickým způsobem jménem státu a těmito prostředky vykonávaly politiku ideologické hegemonie“. Soud dále řekl, že tyto zločiny „naznačují, že osoba jednala s plnou znalostí politiky, kterou podporoval“. Stejný názor vyjádřila Chambre d'accusation soudu Court of Appeal of Paris případu Touvier. (Rozsudek z 13.4.1992).

¹⁶⁷ V této souvislosti soud poznamenal, že pro zločin proti lidskosti je nezbytné, aby měl pachatel v úmyslu ublížit oběti a poškodit oběť ve spojitosti s nacistickým systémem násilí a tyranie. Jinými slovy, pachatel musí vědět, že podle charakteristik nacistického režimu budou následky jeho jednání popírat lidskost obětí. Soud dále zdůraznil, že pachatele lze považovat za zodpovědného i v případě, že by nepřemýšlel nad vážnými důsledky svého jednání, protože „je musel vzít v úvahu“. Pachatel může být chápán jako neodpovědný pouze tehdy, když nemohl předpovídat lidské následky svého jednání kvůli specifickým rysům toho konkrétního případu. Soud navíc podotknul: „Pachatel není zbaven odpovědnosti, i když slepě důvěřoval nacistické propagandě a následkem toho si neuvědomil škodlivost svého jednání. Pouze kdyby si nemohl být vědom škodlivosti jednání kvůli svým zvláštním osobním vztahům, není odpovědným za nehumánnost, kterou způsobil.“ Nakonec stojí za zmínku, že soudy nevyžadují, jako součást *mens rea*, aby měl pachatel výslovně rasistické nebo nehumánní myšlení. Například v případě týkajícím se pronásledování Žida členem německé SS, Německý nejvyšší soud v britské okupační zóně naznal, že pro existenci *mens rea* ve zločinu proti lidskosti není nutné, aby činitel jednal „z nehumánního přesvědčení“ (Viz. Entscheidungen, pozn. pod čarou

společenství nelze tolerovat.

Subjektivní prvek obyčejně sestává, což napomáhá k rozlišení zločinů proti lidskosti od válečných zločinů, z (a) vědomí o širším kontextu, do kterého tento zločin zapadá. Tj. vědomí, že tyto poklesky jsou součástí systematické politiky nebo rozšířeného a rozsáhlého špatného zacházení. Jedná se o požadavek, jenž je, *a fortiori*, stanoven účastí pachatele buď na plánování, organizování nebo na výkonu politiky charakterizované masivním nehumánním jednáním nebo na výkonu rozsáhlého trestného činu zvrhlého nelidského jednání;¹⁶⁸ (b) specifického záměru nezbytného pro základní zločin, například vraždu, vyhlazení, mučení atd.; a (c) záměru k pronásledování nebo diskriminaci (pouze co se týče zločinů „typu pronásledování“). Tento přidaný prvek pronásledování se rovná zvláště závažnému zločinnému úmyslu (*dolus specialis*). V případě pronásledování musí být úmyslem podmanit osobu nebo skupinu osob diskriminaci, špatnému zacházení nebo týrání za účelem přivodit jim, z náboženských, politických nebo jiných podobných důvodů, veliké utrpení nebo zranění.

5.2.1 Precedenční právo ICTRY a ICTR

Významná ustanovení obou Statutů mají společné následující charakteristiky: (i) oba vyjmenovávají mnohem delší seznam činů než dříve poskytované mezinárodní dohody či Zákon Kontrolní rady č. 10 (Control Council Law No. 10), kdy tyto seznamy jsou totožné a (ii) oba se odchyľují od mezinárodního zvykového práva.

V případě článku 5 Statutu se ICTY odchyľuje od mezinárodního zvykového práva v následujících ohledech: (i) vyžaduje spojitost mezi zločinem a „ozbrojeným

---

2, č. I, 167-171).

¹⁶⁸ Jak oprávněně zdůraznil District Court of Tel Aviv v případě Enigster, některé zločiny proti lidskosti nevyžadují úmysl pronásledování. Ve svém rozhodnutí z 4.1.1952 soud rozhodl toto: „V případě zločinů proti lidskosti neváháme zamítnout argument obhajoby, že jakýkoli z činů popsaných v definici zločinů proti lidskosti musí být proveden s úmyslem pronásledovat oběť z národnostních, náboženských nebo politických důvodů. Je zřejmé, že tato podmínka platí pouze tehdy, když základním prvkem zločinu je pronásledování samotné. Podle zákonodárce je nezbytné oddělit pronásledování od ostatních typů jednání středníkem a předeslat slovo „pronásledování“ slovy „a také“, aby bylo jasně stanoveno, že pronásledování stojí samo o sobě a že samo pronásledování je předmětem této podmínky. (in 18 ILR, 1951, s. 541). Ačkoli je podstata tohoto rozhodnutí správná, měli bychom však poznamenat, že soud se zcela mýlil v otázce zmiňovaného středníku; je dobře známé, že ve skutečnosti nahradil Protokol z 6.10.1945 středník čárkou. (Viz. MVT, č. 1, s. 17-18).

konfliktem, ať mezinárodního nebo tuzemského charakteru“ (ii) zaobírá se jen oběťmi zločinu na „civilním obyvatelstvu“, tudíž opomíjí bojovníky (v případě pronásledování) a (iii) nevyžaduje výlučně, aby byl tento zločin součástí rozšířeného a systematického útoku, přestože je tento požadavek představen ve Zprávě UN Secretary-General to the Security Council obsahující Statut ICTY (paragraf 48 ve Zprávě).¹⁶⁹

V případě článku 3 Statutu ICTR se odchyluje od mezinárodního zvykového práva v tom, že (i) se zaobírá jen oběťmi zločinů proti lidskosti na civilním obyvatelstvu a (ii) požaduje, aby byly zločiny spáchány z národních, politických, etnických, rasových a náboženských důvodů (kdežto mezinárodní zvykové právo požaduje tento diskriminující záměr jen u klasifikace „pronásledování“). Naopak článek 3 opomíjí jakoukoliv zmínku o spojitosti s válečnými konflikty a navíc výslovně specifikuje nezbytné souvislosti zločinu (tj. vyžaduje, aby byl zločin spáchán jako „součást rozšířeného a systematického útoku proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu“).

Snahou ICTY bylo definovat zločiny proti lidskosti v Rozhodnutí zákona 61 v případě Nikolić z 20. října 1995 (Nikolić Rule 61 Decision of 20 October 1995), kde soudní komora prohlásila následující:

„Další okolnosti, kterými musí být zločin „namířen pro civilnímu obyvatelstvu“, jsou charakteristické pro zločiny proti lidskosti. Podle širokého rámce zveřejněného zákona pokrývají podle převládajícího názoru tři odlišné prvky. Zaprvé, musí být zločiny namířeny na civilní obyvatelstvo, výslovně skupinou pachatelů těchto činů. Za druhé, musí být zločiny v určitém rozsahu organizované a systematické. Ačkoliv nemusí souviset se státní politikou, v tradičním smyslu označení nemohou být činnostmi samotných izolovaných jedinců. Nakonec zločiny, posuzované jako celek, musí být určitého měřítka a závažnosti.“¹⁷⁰

Aby byly zahrnuty zločiny proti lidskosti, musí příslušné činy tvořit „část rozsáhlého nebo soustavného kriminálního jednání“ namířeného proti civilnímu obyvatelstvu. Požadavek, aby se jednalo o případ zločinu rozsáhlého nebo soustavného

¹⁶⁹ Stejná interpretace byla podaná během diskuse Rady Bezpečnosti delegací Spojených Států Amerických, srov. UN Doc S/PV. 3217, v 15.

¹⁷⁰ Státní žalobce vs. Nikolić, Rozhodnutí zákona 61, 20.10.1995, v parag. 26.

charakteru, odlišuje tyto zločiny od ostatních.¹⁷¹

V rozhodnutí z 14. října 1995 v Tadićově případu, v Obranném návrhu na formu obžaloby, soudní komora ICTY uvedla (v paragrafu 30), že zločiny proti lidskosti jsou odlišitelné od válečných zločinů proti jednotlivcům právě na základě rozsáhlého a soustavného charakteru. Pokud je zde spojitost s rozsáhlým nebo soustavným útokem proti civilnímu obyvatelstvu, mohlo by být jednání jednotlivce kvalifikováno jako zločin proti lidskosti. Tudíž jednání jednotlivce, například jednání nacistického vedení odsuzující židovské obyvatelstvo – by se mohlo rovnat zločinu proti lidskosti na základě zákona ICTY.

Vzhledem ke sporné otázce, zda může nebo nemůže jednání jednotlivce představovat zločin proti lidskosti, zdůraznila soudní komora v případě Tadiće spojitost mezi skutkem a zločinným politickým systémem.

„Důvodem, proč zločiny proti lidskosti tak otrásají lidským myšlením a ospravedlňují zásahy mezinárodního společenství, je, že se nejedná o samostatné, ojedinělé činy jedinců, ale jsou spíše výsledkem záměrných pokusů mířených na civilní obyvatelstvo. Tradičně byl tento požadavek chápán, že zde musí být určitá forma politiky, která je odpovědná za tyto činy... Nicméně je důležité, že taková politika nemusí být formalizovaná a může být vydedukovaná ze způsobu, kterým se činy odehrají. Zejména pokud se činy odehrají na rozsáhlé nebo soustavné bázi, která demonstruje odpovědnost politického systému za tyto činy, ať formalizované nebo ne. Přes určité pochybnosti a nezbytnosti takového politického prvku, důkaz v tomto případě jasně potvrzuje existenci politiky.“¹⁷²

Je jasné, že následující podmínky jsou všeobecně nezbytné pro příslušnost článku 5 Statutu ICTY: (1) existence válečného konfliktu (2) spojitost mezi dotyčným jednáním a válečným konfliktem, (3) jednání bylo součástí rozsáhlého a soustavného výskytu zločinů namířených proti civilnímu obyvatelstvu, (4) kde je uplatňováno pronásledování, tam byl v pozadí zločinu diskriminační záměr, (5) obžalovaný jednal

¹⁷¹ Soudní komora v procesu Tadiće prohlásila, „nyní se dobře osvědčilo, aby mohl být splněn požadavek pro namíření činů proti civilnímu obyvatelstvu, pokud se činy objeví buď v rozsáhlém množství nebo soustavným způsobem“ (parg. 646). Prohlédněte také Státní žalobce vs. Akyesu, 2.9.1999 v parg. 579 a Státní žalobce vs. Kayishema a Ruzindama, ICTR-95-1-T, 21.5.1999, parag. 123.

¹⁷² Soudní komora v případě Tadiće také poukázala, že „ačkoliv pro spáchání těchto činů musí existovat politický prvek, nemusí se jednat o politiku státu“.

s nutným úmyslem.¹⁷³

Precedenční právo ICTY a ICTR slouží k úplnějšímu upřesnění znaků jednotlivých trestných činů – zločinů proti lidskosti z obou statutů ICTY a ICTR. Zvláště v konečném rozsudku v případě Deladiće a jiných vynášela soudní komora ICTY rozsudek o „úmyslném vraždění“, zatímco soudní komora ICTR soudila „vraždění“ v případě Akayesu.¹⁷⁴ Obě soudní komory ICTY (v případě Deladiće a jiných, v případě Furundžija a v případě Kunarac a jiní) a ICTR (v případě Akayesu a Musema) se usnesly na definicích zločinů mučení¹⁷⁵ a znásilnění.¹⁷⁶ Definice

¹⁷³ Odvolací senát zrušil při svém rozsudku z 15.6.1999 výrok soudní komory, že diskriminační úmysl musí existovat u všech zločinů a také rozhodl s ohledem na okolnosti, že existence osobních motivů na straně pachatele byla bezvýznamná. (Tadićův případ, odvolací senát, 15.6.1999).

¹⁷⁴ Soudní komora ICTR se usnesla v případě Akayesu, že obviněný je vinný z vraždy, pokud obviněný zapojený do jednání, které je nezákonné, způsobil smrt někoho jiného záměrným činem nebo opomenutím s úmyslem zabít jakoukoliv osobu nebo s úmyslem způsobit těžké ublížení na zdraví jakékoliv osobě. Požadovaným protiprávním úmyslem vraždy z článku 5 (a) je úmysl vraždit nebo úmysl způsobit vážné škody v bezohledném porušování lidského života. V tomto ohledu bylo poznamenáno, že standardním požadovaným protiprávním úmyslem je záměrné a úkladné vraždění. Z toho vyplývá, že předem promyšlené je, když aktér vyjádřil svůj záměr vraždit po promyšlené úvaze. Záměrné je, když se jedná o aktérův účel nebo si je aktér vědom, že se tyto okolnosti vyskytnou v běžných událostech (parag. 140).

¹⁷⁵ V rozsudku případu Deladiće a jiných z 16.11.1998 stanovila soudní komora, že mučení vyplývá z precedenčního práva a dále z imperativní normy mezinárodního práva (*ius cogens*) (parag. 454), tj. platí rezolutní, absolutní a neomezený zákaz. V tomto rozsudku rozebírá soudní komora detailně, co je považováno za hlavní prvky mučení (parag. 495-496) a shledává, že znásilnění může být podstatou mučení. Soudní komora v případě Furundžija také detailně projednávala mučení ve svém rozsudku z 10.11.1998. Mučení, které je spácháno ve válečném konfliktu, charakterizuje následovně: (i) skládá se z utrpení způsobeným jednáním nebo opomenutím, z hrozných bolestí nebo utrpení, ať fyzického nebo duševního, kromě toho (ii) musí být toto jednání nebo opomenutí úmyslné, (iii) musí být namířené na získání informací nebo doznání se k něčemu nebo na trestání, zastrahování, ponižování nebo donucování oběti nebo třetí osoby, nebo diskriminování, z jakéhokoliv důvodu, oběti nebo třetí osoby, (iv) musí být spojené s válečným konfliktem, (v) alespoň jedna z osob zapojených do procesu mučení musí být veřejným představitelem nebo musí v každém případě jednat na nesoukromé úrovni, např. de facto jako státní orgán nebo jakákoliv další osoba s vládní mocí (parag. 162). Celkem vzato byla soudní komora ovlivněna všeobecným zákazem mučení, který je odvozen z mezinárodního zvykového práva (parag. 137). Nicméně výše zmíněná definice se snaží určit znaky, které soudní komora považovala za související s mučením, které vyvodila ze specifického pohledu mezinárodního trestního práva týkajícího se válečných konfliktů. Především názor, že ponižení obětí může představovat jeden z úmyslů mučení, ačkoliv hledání pomoci v důležitých mezinárodních smlouvách se zdá být neobvyklé. Jiná soudní komora ICTY v rozsudku případu Kunarac z 22.2.2001, v rozporu s výše zmíněnou interpretací, žádala širší výklad norem zakazujících mučení podle humanitárního práva. Soudní komora došla k závěru, že definice mučení z mezinárodního humanitárního práva nezahrnuje stejné znaky jako definice mučení užívaná v zákoně lidských práv. Soudní komora je obzvláště toho názoru, že přítomnost úřední osoby nebo jiné osoby s vládní mocí v procesu mučení není nutná pro to, aby byl zločin považovaný za zločin podle mezinárodního humanitárního práva (parag. 496). Soudní komora se tudíž usnesla, že „v oblasti mezinárodního humanitárního práva jsou znaky trestného činu mučení podle mezinárodního zvykového práva následující: (i) způsobení, jednáním či jeho opomenutím, hrozných bolestí a utrpení ať fyzického nebo duševního. (ii) jednání nebo jeho opomenutí musí být záměrné. (iii) jednání nebo jeho opomenutí musí mít za cíl získání informací nebo přiznání se nebo ponižování, zastrahování nebo donucování oběti nebo třetí osoby, nebo diskriminaci oběti nebo třetí osoby, a to z jakéhokoliv důvodu. (parag. 497).

¹⁷⁶ Definicí znásilnění poskytuje rozsudek ICTY soudní komory v případě Akayesu z 2.9.1998. Soudní komora prohlásila, že ústřední znaky zločinu znásilnění nemohou být zachyceny v mechanickém popisu objektů nebo částí těla. (parag. 241) Rozsudek v případě Akayesu pokračuje v definování znásilnění jako „fyzické invaze sexuální povahy spáchané na osobě za okolností, které mají donucovací povahu“. Tato definice byla později použita soudní komorou v případě Deladiće (parag. 479). Rozsudek v případě Furundžija z 10.12.1998

zotročení byla diskutována v případě Kunarać a jiní.¹⁷⁷ Pronásledování bylo probíráno ve vyjádření a rozsudku poskytnutém v případě Tadić.¹⁷⁸

V rozhodnutím v případě Nikoliće, ze dne 20.10.1995, vzala soudní komora ICTY v úvahu, že deportace může být kvalifikována jako „vážné porušení“ vyplývající z Ženevské konvence a jako zločin proti lidskosti.¹⁷⁹ Co se týče věznění, ačkoliv byly některé náznaky odvozené na základě skutečnosti těchto trestných činů z rozsudků případu Deladiće a jiných a případu Kunaraće a jiných, byla to soudní komora ICTY v případě Kordiće a Čerkeze, která jako první předložila definici tohoto pojmu. Rozhodla, že věznění jako zločin proti lidskosti musí být chápáno jako svévolné uvěznění, tj. zbavení svobody jedince bez řádného soudního procesu jako součást rozsáhlého a soustavného útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu.¹⁸⁰

---

podotkl, že zatímco byla prohibice znásilnění a sexuálního napadení osvědčenou součástí mezinárodního zvykového práva, nebyla mezinárodním zvykovým právem poskytována žádná definice znásilnění (parag. 175). Soudní komora přijala následující definici (parag. 185), která se poněkud odlišuje od méně mechanické definice použité ICTR v případě Akayesu a ICTY v případě Deladiće a jin.: (i)sexuální vniknutí, i když mírné (a) do vagíny nebo análního otvoru oběti penisem pachatele nebo jakýmkoliv dalším objektem, který útočník použil nebo (b) do úst oběti penisem pachatele (ii) nátlakem nebo násilím nebo hrozbou násilí proti oběti nebo třetí osobě. Co se týče jakékoliv obhajoby na základě svolení oběti k pohlavnímu styku, usnesla se soudní komora, že svolení nemůže být bráno v ohled tam, kde byla oběť zadržována, jakákoliv forma věznění činí souhlas neplatným. (parag. 271).

¹⁷⁷ Soudní komora ICTR v případě Musema se spíše řídila postupem v případě Akayesu než později přijatým v případě Furundžija.

¹⁷⁸ Soudní komora ICTY se v případě Tadiće usnesla (parag. 707), že „pronásledování může mít mnoho forem, pokud je přítomný obvyklý prvek diskriminace ve vztahu k uspokojení základních práv, není u utlačování nezbytně nutný fyzický prvek“. Ve stejném rozhodnutí se komora usnesla, že zmíněné činy pronásledování musí být uskutečнены na základě jednoho z diskriminačních důvodů uvedených v článku 5(h), tj. „politických, rasových a náboženských důvodů“. To jen potvrdilo, že tyto důvody by měly být interpretovány odděleně, tj. stačí, aby toto jednání bylo uskutečнено z jednoho ze tří uvedených důvodů (tj. politických nebo rasových nebo náboženských důvodů) a není požadováno, jak by se mohlo zdát, aby čin byl spáchán na základě všech dříve uvedených důvodů. Ačkoliv se jedná o oblast, která zůstává v právní vědě těchto dvou tribunálů nerozvinutá, přesto v praxi nejsou činěny překážky pro uložení obvinění „pronásledování“ za zakázané jednání uvedené jinde v zákoně. V případě Tadiće byl například obviněný shledán vinným z pronásledování v jednom bodě žaloby, který zahrnuje dvě vraždy. Je zřejmé, že tyto vraždy by mohly být posuzovány podle čl. 5(a) (vražda) zákona.

¹⁷⁹ Zvláště v parag. 23 se soudní komora usnesla, že pod dozorem a z rozkazu obviněného Dragana Nikoliće byl velký počet zadržených protiprávně přepraven z tábora Sužica do Batkoviće během léta 1992. Dragan Nikolić prý přesuny organizoval, vyvoláváním zadržených ze jmenného seznamu a sdělením jim, že budou vyměněni za srbské zajatece. Ve skutečnosti byli zadrženi přemístěni do tábora v Batkovići, byli nuceni cestovat v autobuse s hlavami na zemi a rukama za hlavou. Byli biti a nuceni zpívat „srbské vlastenecké písně“. V táboře Batković byly podmínky podobné těm v Sužici, ne-li horší..., komora se domnívá, že Dragan Nikolić možná spáchal „vážné porušení“ Ženevské konvence z roku 1949, zvláště konvence 4, která spadá do kompetence tribunálu v souvislosti s článkem 2 zákona. Komora se nicméně také domnívá, že stejný soubor skutečností by mohl být charakterizován jako deportace a tudíž spadá pod čl. 5 zákona.

¹⁸⁰ Rozsudek v případě Kordiće a Čerkeze z 20.2.2001, parag. 302-303.

5.2.2 Zločiny proti lidskosti a ICC

Článek 7 Statutu ICC v první řadě upřesňuje, že zločin proti lidskosti musí být spáchán „vědomým útokem“. Ustanovení tedy vyjasňuje potřebný *protiprávní úmysl*, který musí zahrnovat vědomí, že kriminální čin jedince je součástí rozsáhlého a soustavného útoku na civilní obyvatelstvo.

Za druhé, upřesňuje článek 7 objektivní znaky zásadních trestných činů, vytvořením explicitních (jednoznačných) pojmů, které byly až dosud také implicitní (předpokládané) a mohly být proto stanoveny pouze pomocí interpretace. Tyto pojmy jsou dále vypracovány na základě Znaků zločinu přijatých Přípravnou komisí. To se týká následujících pojmů:

„*Vyhlazení*“, který ve shodě s článkem 7(2)(b) „obsahuje záměrné postižení životních podmínek, mimo jiné zbavení přístupu k potravě a lékařské péči, se záměrem způsobit záhubu části populace“.

„*Zotročení*“, které z článku 7(2)(c) poukazuje na výkon jakýchkoliv nebo všech pravomocí k vlastnickému právu nad osobou a zahrnuje výkon těchto pravomocí při obchodování s lidmi, zvláště ženami a dětmi. Tento pojem je více konkretizován ve Znacích zločinu, kde je stanoveno, že k dotyčnému jednání dojde, když pachatel má určitou nebo veškerou moc přenesenou k vlastnickému právu nad jednou nebo více osobami, jako například „nakupování, prodávání, půjčování nebo vyměňování takové osoby nebo osob, nebo způsobením jim obdobného zbavení svobody“ s tím, že zbavení svobody může zahrnovat „vymáhání nucených prací nebo jiné podřízení osob do otrockého stavu“.

„*Deportace*“ je násilný přesun obyvatelstva, který je v článku 7(2) definován jako „násilný odsun osob týkající se vyhnání nebo dalších nátlakových činů z oblasti, ve které právoplatně přebývají bez důvodů přípustných pro mezinárodní právo“. Ve Znacích zločinů je přidána důležitá specifikace, že osoby deportované nebo násilně přesunuté „právoplatně přebývaly v oblasti, ze které byly deportovány nebo přemístěny“ a že, „pachatel si byl vědom konkrétních skutečností, které pevně stanovily zákonnou platnost jejich přebývání“.

„*Mučení*.“ Článek 7(2)(e) zveřejňuje definici mučení, která je rozsáhlejší než ta stanovená v mezinárodním zvykovém právu s ohledem na to, že mučení je mezinárodní zločin sám o sobě (ne tedy pouze jeden z druhů zločinů proti lidskosti), jak bylo stanoveno soudní komorou ICTY II v případě Kunarać a další. V obecném mezinárodním právu je pro mezinárodní zločin mučení nezbytné, aby byla - kromě jiných věcí – zapojena veřejná osoba, buď jako pachatel nebo jako jeden z účastníků nebo spolupachatelů. Naproti tomu v článku 7 se může mučení rovnat zločinu proti lidskosti, i když by bylo spácháno civilisty na jiných civilistech bez jakéhokoliv zapojení veřejných osob nebo vojenského personálu. Ve skutečnosti definuje článek 7(2)(e) mučení jako „záměrné způsobení hrozná bolesti či utrpení, ať fyzického nebo duševního, na osobě v zajetí nebo pod kontrolou obžalovaného. Z toho plyne, že pokud je činnost jednotlivce součástí rozsáhlé a soustavné činnosti, i mučení způsobené bez jakékoliv účasti veřejné osoby, je postižitelné jako zločin proti lidskosti. Určité zapojení veřejné moci je požadováno ve Znacích zločinu, „je nezbytné pro rozsáhlé a soustavné činnosti představující všeobecné souvislosti zločinu, aby se uskutečnily ve shodě s nebo s podporou státu nebo organizovanými politickými metodami mučení“.

„*Věznění*“, které v článku 7(1)(e) zahrnuje „další kruté zbavení fyzické svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva“.

„*Znásilnění*“, které v článku 7(1)(g) není výhradní formou sexuálního násilí postižitelného mezinárodním právem, jak je vysvětleno soudní komorou ICTY II v případě Furundžija, kromě násilného fyzického vniknutí do těla oběti jsou mezinárodním právem stíhané další formy nebezpečného sexuálního násilí: sexuální zotročování, nucená prostituce..., nucená sterilizace nebo jakékoliv další formy sexuálního násilí podobné závažnosti.

„*Další nelidské jednání*“ je definováno v článku 7(1)(k) jako jednání podobného charakteru těm uvedeným v článku 7(1), od (a) po (j) „záměrného působení velkého utrpení nebo vážného poranění na těle nebo na duševním či fyzickém zdraví.“

Na závěr by mělo být zdůrazněno, že Znaky zločinů objasnily důležitý aspekt protiprávního úmyslu. Při vysvětlování požadavku, aby si byl pachatel vědom rozsáhlého a soustavného útoku na civilní obyvatelstvo, je zde uvedeno, že „by

poslední znak nicméně neměl být interpretován jako požadování důkazu, aby si byl pachatel vědomý všech charakteristik útoku nebo přesných detailů plánu nebo politiky státu či organizace. V případě, kdy vyjde najevo rozsáhlý a soustavný útok na civilní obyvatelstvo, podmínka úmyslnosti posledního znaku je naplněná, pokud měl pachatel v úmyslu v tomto útoku pokračovat.“

Po jisté stránce se článek 7 odchyluje od zvykového práva vytyčením pojmu zločinů proti lidskosti. Za prvé, článek 7(1) charakterizuje oběť nebo cíl zločinů proti lidskosti jako „jakékoliv civilní obyvatelstvo“. Toto ustanovení, které tedy přijalo stanovisko podobné tomu přijatému v zákonech ICTY a ICTR, vylučuje ne-civilisty (tj. armádu) ze skupiny obětí projednávaných zločinů. Jakékoliv z činů vyjmenovaných v článku 7(1) (c) až (k), pokud jsou spáchané proti nepřátelské bojující straně, by měly spadat k válečným zločinům nebo vážnému porušení Ženevské konvence z roku 1949. Nabízí se otázka, zda-li termín „civilní obyvatelstvo“ zahrnuje válčící strany vyřazené z boje, které složily své zbraně, buď z důvodů svých zranění nebo zajetí. Jak jsme viděli výše, precedenční právo ICTY zodpovědělo tuto otázku souhlasně. Mohlo by se zdát odpovídající humanitárnímu cíli a účelu článku 7 navrhnout stejné řešení s ohledem na toto ustanovení.¹⁸¹

Za druhé, článek 7 při definování „útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu“ zužuje vymezení pojmu „rozsáhlé a systematické jednání“ požadované jako souvislost u konkrétních trestných činů, pro zločiny, které se rovnají zločinu proti lidskosti. V paragrafu 2(a) toto ustanovení specifikuje, že útok znamená „průběh jednání“ zahrnující rozmanité činy (uvedené v paragrafu 1) spáchané proti civilnímu obyvatelstvu na základě nebo s podporou státu nebo organizovanými metodami na spáchání takového útoku.

Za třetí je článek 7 méně liberální než mezinárodní zvykové právo s ohledem na jeden znak definice pronásledování. V článku 7 (1)(h) pronásledování, aby spadalo pod soudní pravomoc ICC, musí být spáchané „ve spojitosti s jakoukoliv činností uvedenou v tomto paragrafu nebo s jakýmkoliv zločinem v rámci pravomoci soudu.“

---

¹⁸¹ CASSESE, A. *Crimes against Humanity*. Článek v Reference Material, Summer School on International Criminal Law, The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

Článek 7 spíše klade na pronásledování další požadavky: musí být dokázána tak, kromě diskriminačního jednání založeného na jednom z důvodů popsaných v tomto ustanovení, aby protiprávní jednání obsahovalo jednu z činností zakázaných v článku 7(1) nebo válečný zločin nebo genocidu nebo agresí, nebo musí být spojitost mezi tímto jednáním či zločiny. Kromě přidávání požadavků, které nejsou poskytovány obecným mezinárodním právem, používá článek 7 frázi „v souvislosti s“, která je neprůhledná a vhodná pro mnoho interpretací.¹⁸²

Článek 7 rozšiřuje obecné mezinárodní právo v nejméně dvou ohledech. Za prvé rozšiřuje kategorie jednání rovnající se zločinům proti lidskosti. Do této kategorie tedy zahrnuje „nucené těhotenství (článek 7 (1)(g) a (2)(f)), „nucené zmizení osob“ (článek 7(1)(i) a (2)(i)) a „zločin apartheidu“ (článek 7(1)(j) a (2)(h)). Za druhé, co se týče zločinu utlačování, značně rozšiřuje kategorii diskriminačních důvodů. Zatímco podle mezinárodního zvykového práva mohou být tyto důvody politické, rasové, etnické nebo náboženské, článek 7(1)(h) dodává kulturní důvody, genderové, které jsou definované v paragrafu 3 (stejného ustanovení), stejně jako další důvody, které jsou všeobecně respektované jako nepřijatelné podle mezinárodního práva.¹⁸³

5.3 Válečné zločiny

5.3.1 Historie válečných zločinů

Války provázejí lidstvo od samého počátku dějin a stejně staré jsou i pokusy o její právní regulaci. Již od starověku se vládcové, vysocí církevní představitelé i válečníci snažili omezit její ničivé důsledky prostřednictvím obecně závazných pravidel.

Již v 6. století před naším letopočtem čínský spisovatel Sun Tzu v knize

---

¹⁸² CASSESE, A. *Crimes against Humanity*. Článek v Reference Material, Summer School on International Criminal Law, The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

¹⁸³ CASSESE, A. *Crimes against Humanity*. Článek v Reference Material, Summer School on International Criminal Law, The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

nazvané Umění války popsal převládající zvyk ušetřit raněné a starce. K dalšímu vývoji došlo ve středověké Evropě. Katolická církev se pravidly pro vedení války zabývala na několik významných koncilech a vydala několik zákazů. V 16. a 17. století různé evropské národy začaly přijímat zákony upravující vedení ozbrojených konfliktů, které rovněž upravovaly tresty za jejich porušení.¹⁸⁴

5.3.2 Vznik moderního mezinárodního práva humanitárního

U vzniku moderního práva humanitárního stály dvě osobnosti – Švýcar Henry Dunant a německý emigrant v USA Francis Lieber. Dunant se v červnu 1859 stal náhodným svědkem bitvy u severoitalského Solferina a pod dojmem těchto zážitků pojal dvě myšlenky: zavedení ochrany lékařského personálu a založení nestranné lidumilné organizace, jejímž hlavním posláním bude právě péče o oběti ozbrojených konfliktů. První myšlenka vedla ke sjednání Úmluvy o zlepšení osudu raněných při armádách v poli z 22. srpna 1864 a druhá k založení Mezinárodního výboru Červeného kříže v roce 1880. Toto byly základy tzv. ženevského práva.¹⁸⁵

V roce 1863 vydalo americké ministerstvo války všeobecný rozkaz č. 100, známý jako Lieberův kodex, který položil základy tzv. haagského práva. Německý emigrant Francis Lieber byl k vypracování kodexu týkající se vedení války navýsost kvalifikován, neboť se jako příslušník německé armády účastnil jak bitvy u Waterloo, tak řecké války za nezávislost.

Tento kodex se stal předlohou pro řadu vojenských manuálů jiných států a významně přispěl ke sjednání Petrohradské deklarace z roku 1868. Lieberův kodex rovněž inspiroval Bruselskou deklaraci z roku 1874, která se dále stala inspirací pro haagské úmluvy z roku 1899 a 1907.

---

¹⁸⁴ FUKS, J. *Válečné zločiny jako zločiny podle mezinárodního práva*. 2002. 199 s. Disertační práce. Masarykova universita. Právnická fakulta.

¹⁸⁵ *Červený kříž* (online). (cit. 2010-08-12). Dostupné z: <<http://www.cervenykriz.eu/cz/edicehnuti/CKaCP.pdf>>.

5.3.3 Původní význam pojmu válečný zločin

Pojem válečného zločinu je součástí humanitárního práva již od jeho zrodu. Státy anglosaského právního systému zastávaly názor, který vycházel z války námořní. Dle tohoto názoru bylo válečným zločinem porušení zákonů a obyčejů války. Ale státy kontinentálního evropského právního systému vycházely z války pozemní a za válečný zločin tak pokládaly porušení vnitrostátního trestního práva, které není ospravedlněno mezinárodním právem válečným.

Pojetí zastávané státy kontinentální Evropy velmi výstižně popsal Rolin-Jacquemys, člen komise zkoumající odpovědnost strůjců 1. světové války. Dle tohoto pojetí všechny činy válečné, tj. všechny činy, z nichž se skládá vedení války a také válečné okupace, jsou samy o sobě trestné podle trestního zákona postižené země. Z tohoto pojetí vycházel i francouzský žalobce de Menthon v řízení před norimberským tribunálem.

Kontinentální evropské pojetí však přivedl do slepé uličky mezinárodně právní zákaz útočné války. Pokud jeden stát vede válku, která je sama o sobě porušením mezinárodního práva, pak i všechny jednotlivé skutky, ze kterých se vedení války skládá, jsou trestné.

Jak anglosaské, tak kontinentální evropské pojetí válečného zločinu uznávalo, že válčící strany mají právo trestat válečné zločince. Jinak je však historie procesů s válečnými zločinci velmi dlouhá a lze ji sledovat zpět až do středověku, kdy byla vznášena obvinění z porušení kodexů rytířství. Dva ústřední pojmy současného mezinárodního práva trestního, a to individuální trestní odpovědnost a zřízení mezinárodních struktur a procedur ke stíhání pachatelů, historicky vznikly a legitimovaly se vývojem právě v oblasti válečných zločinů. Teprve posléze byly tyto principy uplatněny i na zločiny páchané mimo kontext ozbrojeného konfliktu.¹⁸⁶

Americký vojenský soud odsoudil v roce 1818 k trestu smrti dva britské státní příslušníky, Arbuthnota a Ambristera za porušení zákonů a obyčejů války. Tato porušení byla spatřována v tom, že oba podněcovali americké indiány k válce proti

---

¹⁸⁶ McCOMACK, T.L.H. *Selective Reaction to Atrocity : War Crimes and the Development of International Criminal law*, Albany Law Review, Vol. 60 (1997), No. 3, s. 681-731.

USA a naváděli je k divošským praktikám, při kterých byly krutě pobíjeny i ženy a děti.

V průběhu americko-mexické války v letech 1846 – 1848 vydal generál Scott všeobecný rozkaz č. 267, podle něhož se měla trestat některá jednání amerických vojáků i obyvatel Mexika, která byla pokládána za porušení zákonů války. Po ukončení nepřátelství v americké občanské válce, která měla řadu rysů konfliktu mezinárodního, federální orgány provedly řadu procesů s jednotlivci obviněnými ze zločinů spáchaných v průběhu konfliktu na unijních válečných zajatcích.¹⁸⁷

V roce 1874 v průběhu bruselské konference generál Arnaudeau navrhl, aby se od států požadovala koordinace vnitrostátního zákonodárství za účelem rovného potrestání porušitelů zákonů války. V roce 1906 byla sjednána Úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných při armádách v poli, která nahrazovala úmluvu z roku 1864.

První světová válka odhalila řadu nedostatků dosavadní právní úpravy a podnítila další kodifikační úsilí. Jeho nejvýznamnější výsledek bezpochyby představují dvě Ženevské úmluvy z roku 1929. První z nich, která se zabývá ochranou raněných a nemocných, nahradila úmluvu z roku 1906 a představovala podstatné přehodnocení a rozvinutí úpravy předešlé.

5.3.4 Obyčejové právo: Historie konceptu válečné zločiny

Na konci 1. světové války, byl pojem válečné zločiny zaveden do mezinárodní praxe a právního pojednání.¹⁸⁸ Článek 228 Mírové smlouvy z Versailles zavedl koncept (ne termín) válečné zločiny do mezinárodního práva:

„Německá vláda uznala právo spojeneckých a sprátelených sil přivést před vojenský

¹⁸⁷ McCOMACK, T.L.H. *Selective Reaction to Atrocity : War Crimes and the Development of International Criminal law*, Albany Law Review, Vol. 60 (1997), No. 3, s. 681-731.

¹⁸⁸ Při zaměření na historický vývoj se podívejte na T. L. H. McCormacka „From Sun Tzu to the Sixth Committee: The Evolution of an International Criminal Law Regime“ (Od Sun Tzua po 6. výbor: Vývoj režimu mezinárodního trestního práva) v T. L. H. McCormack a G. J. Simpson (eds.), *The Law of War Crimes (Právo válečných zločinů)* (1997) 31 a další; A. Marschik, „The Politics of Prosecution: European National Approaches to War Crimes“ (Politika trestního stíhání: Evropské národní přístupy k válečným zločinům), *ibid.*, v 65 a dalších; O. Triffterer, „Bestandsaufnahme zum Völkerstrafrecht“ v G. Hankel a G. Stuby (eds.), *Strafgerichte gegen Menschheitsverbrechen* (1995) 169 a další.

tribunál osoby obviněné ze spáchání činů porušujících zákony a zvyky války. Takové osoby měly být, pokud byly shledány vinnými, odsouzeny k trestům stanoveným podle zákona.“

To předpokládalo, že porušení zákonů války zahrnovalo trestné jednání a že toto jednání by mělo být potrestáno podle národního práva národními tribunály. To bylo tudíž na jednu stranu založeno na předcházejícím národním trestním právu, které mohlo být využito k potrestání porušení zákonů války,¹⁸⁹ zatímco byl na druhou stranu uznáván mezinárodní zájem s ohledem na toto trestání. Versailleská smlouva neobsahovala žádnou definici těchto porušení. Jednoduše odkazovala na primární pravidlo, které se týkalo chování v ozbrojených konfliktech.

Pojem válečné zločiny byl poté zaveden do právního jazyka Chartou mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a Chartou mezinárodního tribunálu v Tokiu.

Článek 6 Norimberské charty definoval válečné zločiny následovně:

„Měly by obsahovat porušení zákonů nebo zvyků války, ale ne být omezeny jmenovitě na vraždu; špatné zacházení nebo deportace civilního obyvatelstva z nebo na okupované území, otrocké práce za jakýmkoliv účelem; špatné zacházení s válečnými zajatci nebo osobami na moři, vraždění rukojmích, drancování veřejného nebo soukromého majetku, bezohledné ničení měst nebo vesnic nebo ničení neodůvodněné vojenskými potřebami.“

V podstatě tyto dvě charty stále používaly přístup Versailleské smlouvy neobsahující definici, ale Norimberská charta přidala některé příklady hrozných činů. Výčet obsahoval seznam hanebných činů, které se objevily během války, ale bylo spíše ponecháno na tribunálu, aby jasněji definoval, co bylo trestuhodným jednáním. Jak mezinárodní tribunál, tak určité národní tribunály zabývající se válečnými zločiny, poskytly přesnější koncept k těmto primárním pravidlům, zvláště s odkazem

---

¹⁸⁹ Během devatenáctého a na začátku dvacátého století se rozvinul postup trestání svých vlastních vojáků za porušení zákonů války většinou s důrazem na udržení pořádku a disciplíny. McCormack, supra note 2 článek 59 tzv. Lieber Code 1863 také poskytl potrestání válečných zajatců za zločiny proti podmanitelově armádě nebo lidu. Jeden ohlášený případ, který byl použit Spojenými státy proti švýcarskému válečnému lékaři ve službách Spojenecké armády (případ Wirtz), byl spíše nešťastným a ne dobrým precedentem (D. A. Wells, War Crimes and the Laws of War – Válečné zločiny a zákony války (1984) (68). Metoda trestání válečných

na Haagská pravidla o zákonech a obyčejích pozemní války.¹⁹⁰

Prvním pokusem o rozvinutí konceptu válečných zločinů byl systém Ženevské konvence, který byl zrevidován a rozšířen v roce 1949 čtyřmi Ženevskými konvencemi na ochranu obětí válečných zločinů. Čtyři konvence nepoužívaly termín „válečný zločin“, ale místo toho „závažná porušení“. Pouze Doplňkový protokol I (Protocol I Additional) k těmto konvencím, přijatý v roce 1977, určuje samozřejmě, jmenovitě to, že závažná porušení jsou válečné zločiny (článek 85 (5) Protokolu I). Závažná porušení jsou definována v každé z konvencí vyčerpávajícím seznamem činů, které byly na jednu stranu inspirovány norimberskou formulací, a na druhou stranu zákazy těchto konvencí. Společné jádro těchto seznamů je následující:

„Záměrné vraždění, mučení nebo nelidské zacházení včetně biologických experimentů, záměrného způsobování velkého utrpení nebo vážného zranění na těle či zdraví a rozsáhlé ničení nebo zabírání majetku neodůvodněné vojenskými potřebami a uskutečněné protiprávně a bezohledně.“

Také poskytl určité zpřesnění definice prostřednictvím omezení (v určitých případech) rozsahu trestuhodných činů doplněním:

„Pokud byly spáchány záměrně, v rozporu s významnými ustanoveními Protokolu a způsobující smrt nebo vážná zranění na těle nebo zdraví“.

5.3.5 Nové a směrodatné vývojové trendy

Na jednu stranu se nové vývojové trendy odrážely v ustanoveních Tribunálů za tímto účelem Radou bezpečnosti vytvořených určených k potrestání zločinů spáchaných v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě.¹⁹¹ Směrodatným bylo i vypracování

---

zajatců za porušení zákonů války se vyvinula během 1. světové války (McCormack, supra note 2, v 44).

¹⁹⁰ Zvláště v Hostages Trial (přelíčení týkající se rukojmích) (Trial of Wilhelm List and others, Case VII) a the Wehrmacht High Command Trial (Trial of Wilhelm von Leeb and others, Case XII), Trial of War Criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10, Vol. X, XI. (Přelíčení válečných zločinů před Norimberským vojenským tribunálem podle Zákona č. 10, svazek X, XI Kontrolní rady.

¹⁹¹ Ustanovení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodních humanitárních práv spáchaných na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, UN Doc. S/25704, 3.5.1993,

Návrhu kodexu o zločinech proti míru a bezpečnosti lidstva Komisí pro mezinárodní právo v roce 1996¹⁹² a Návrhu statutu Mezinárodního trestního soudu.¹⁹³ Ustanovení ICTY obsahuje dvě nařízení týkající se válečných zločinů (bez použití pojmu), jmenovitě nařízení týkající se závažného porušení Ženevské konvence z roku 1949 (což je nahromadění čtyř seznamů konvencí) a porušení zákonů nebo zvyků války, které činí všechny porušení těchto zákonů trestuhodnými, ale které jsou doplněny vysvětlujícím seznamem. Seznam je inspirován jak Haagskými pravidly o zákonech a obyčejích pozemní války, tak určitými nařízeními Protokolu I.

Návrh kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, přijatý Komisí pro mezinárodní právo v roce 1996, také zahrnuje válečné zločiny (článek 20). Za prvé obsahoval seznam, který byl nahromaděním seznamů obsahujících čtyři Ženevské konvence a pak také seznam obsahující výběr porušení mezinárodního zvykového práva, jak je vyjádřeno v Protokolu I a v Haagských pravidlech o pozemní válce. Jako třetí prvek obsahoval seznam porušení zákona týkajícího se ozbrojených konfliktů (které nebyly mezinárodního charakteru), které byly téměř doslovnou kopií ilustrativního seznamu článku 4 ustanovení Rwandského tribunálu.¹⁹⁴ Navíc nově obsahoval nařízení platné v konfliktech jak mezinárodního charakteru, tak těch, které mezinárodního charakteru nebyly, jež se týkaly jednání, která způsobila škodu na přírodním prostředí.

---

dovětek; Ustanovení Mezinárodního tribunálu pro Rwandu, dovětek k SC Res. 955 (1994), 8. listopadu 1994.

¹⁹² Návrh kodexu o zločinech proti míru a bezpečnosti lidstva přijatý ILC na svém 48 hodinovém zasedání (1996), UN GAOR International Law Commission 48th Sess., UN Doc. A/CN.4/L.532 (1996), J. Allain a J. R.W.D. Jones „A Patchwork of Norms: A Commentary on the Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Nankine“ (Soubor ustanovení: Komentář na Návrh kodexu o zločinech proti míru a bezpečnosti lidstva), 8EJIL (1997) 100.

¹⁹³ Zpráva ILC, 46. schůze, 2.5.-22.6.1994, UN GAOR, 49. schůze, UN Doc. A/ 49/10 (1994); Zpráva Přípravného výboru na založení Mezinárodního trestního tribunálu (Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Tribunal) (jednání Přípravného výboru během března-dubna a srpna 1996), UN GAOR, 54. schůze, Supp. č. 22, UN Doc. A/51/22 (1996); a Zpráva Přípravného výboru na založení Mezinárodního trestního soudu (soubor návrhů), UN GAOR, 51. schůze, Supp. č. 22A, UN Doc. A/51/22 (1996).

¹⁹⁴ BOTHE, M. War Crimes. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

5.3.6 Válečné zločiny a ICC

Článek 8(1) naznačuje, že by tato pravomoc měla být používána zvláště v případech, kdy byly tyto zločiny „spáchány jakou součástí plánu či politiky nebo jako součást rozsáhlého páchaní takových zločinů.“ Ojedinelé individuální jednání jednotlivých členů ozbrojených sil nebo eventuálně jednotlivých civilistů by se tudíž nemělo zpravidla ocitnout před tímto soudem. Podle článku 5 by měla být soudní pravomoc soudu omezena na nejvážnější zločiny, které se týkají „mezinárodního společenství jako celku.“ Může být namítáno, že ojedinelé činy, které neodpovídají plánu nebo záměru, nepředstavují, alespoň ve stejném rozsahu, důvod pro to, aby se týkaly mezinárodního společenství jako celku. V souladu s článkem 17, který stanovuje princip subsidiarity, mají země, kde je jakýkoliv podezřelý ze spáchání válečného zločinu, primární odpovědnost aby případ vyšetřily a osobu trestně stíhaly. Jen pokud je země opravdu neochotná nebo neschopná provést vyšetřování nebo trestní stíhání, může být případ přípustný pro ICC.¹⁹⁵

Článek 8(2) je prvním pokusem o jasné a úplné definování toho, co jsou válečné zločiny. Po jisté stránce definice zvětňuje mezery nebo nedostatky primárních pravidel, ale v jiných ohledech také některé z těchto nedostatků napravuje. Článek tudíž odráží spojitost mezi primárními a sekundárními pravidly velmi specifickým, ačkoliv občas matoucím způsobem, který nemůže být vysvětlen bez odkazu na historický vývoj těchto zákonů.

5.3.6.1 Seznam válečných zločinů

Stejně jako statuty ICTY a ICTR nebo koncept ILC, definuje Římský zákon válečné zločiny v souladu se soudní pravomocí ICC odkazem na dva odlišné soubory primárních pravidel, jmenovitě na Ženevské konvenci (paragrafy 2(a) a (c)) kromě dodatečných protokolů a na mezinárodní humanitární právo všeobecně (paragrafy 2(b) a (e)) včetně protokolů. Druhá skupina seznamu je ta, týkající se toho typu konfliktu,

---

¹⁹⁵ BOTHE, M. War Crimes. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

ke kterému je vztažena, tj. mezinárodní nebo ne-mezinárodní konflikty. V důsledku toho existují čtyři seznamy: pododdíl (a): porušení Ženevské konvence v době mezinárodního ozbrojeného konfliktu; pododdíl (b): porušení všeobecného mezinárodního válečného práva v době mezinárodního ozbrojeného konfliktu; pododdíl (c): porušení Ženevské konvence (obecný článek 3) v době ozbrojeného konfliktu, který není mezinárodního charakteru; pododdíl (e): porušení všeobecného mezinárodního humanitárního práva v době ozbrojených konfliktů, které nejsou mezinárodního charakteru.

5.3.6.2 Zákonné a protizákonné činy

Normy týkající se válečných zločinů jsou sekundárními pravidly ve vztahu k primárním pravidlům stanovujícím věcný zákaz *ius in bello* (principy vedení války). Čin, který není zakázán podle *ius in bello*, tudíž nemůže představovat válečný zločin. Ale také ne každý čin zakázaný primárními pravidly představuje válečný zločin, protože definice obsažené v různých položkách seznamu jsou občas užší, než primární normy. V tomto ohledu je rozsah trestní odpovědnosti podle Římského zákona mnohem omezenější než ten podle článku 3 Statutu ICTY, který stanovuje trestní odpovědnost pro jakékoliv porušení „zákonů nebo zvyků války.“

Tyto primární normy mohou být obsaženy buď ve smlouvách nebo v obyčejovém právu. V těchto případech je příslušnou primární normou stanovující věcný zákaz pouze pravidlo obyčejového práva.¹⁹⁶

Nejdůležitějším problémem jsou v tomto ohledu odvetná opatření. Činy odůvodněné jako odvetná opatření nepředstavují válečné zločiny. Skutečně obtížnou záležitostí je nicméně to, zdali a do jaké míry představují odvetná opatření podle současného zákona o ozbrojených konfliktech okolnosti vylučující protiprávnost. To je, řekněme, alespoň velmi kontroverzní.¹⁹⁷

¹⁹⁶ BOTHE, M. War Crimes. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

¹⁹⁷ Podívejte se na OETER, S. „*Metody a prostředky boje*.“ (Methods and Means of Combat, in D. Fleck (ed.). *The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts* (1995) 105 a následující, na 205 a následující; K. J. Partsch, „Reprisals“ in R. Bernhardt (ed.), *EPIL* 9 (1986) 330 a následující; C. Greenwood „The Twilight of the Law of Belligerent Reprisals“, 20 *Netherlands Yearbook of International Law* (1989) 68.

5.3.6.3 Spojitost s ozbrojeným konfliktem

Aby nějaké jednání, čin, nebo opomenutí, představovalo porušení zákonů války a tudíž válečný zločin, musí být závažné v rámci pravidel nebo zákonů války, tj. musí být spácháno nejen během, ale i ve spojitosti s ozbrojeným konfliktem. Znaky zločinů důsledně vyjadřují tento požadavek:

„Jednání se odehrálo v souvislosti s a bylo spojováno s (mezinárodním) ozbrojeným konfliktem (který nebyl mezinárodního charakteru).“

Tento požadavek je založen na precedenčním právu ICTY a ICTR.¹⁹⁸ Jak se ICTY usnesl v případě Tadiće:

„Aby zločin spadl do soudní pravomoci Mezinárodního tribunálu, musí být stanovena spojitost mezi údajným zločinem a ozbrojeným konfliktem, která ukládá upotřebitelnost mezinárodního humanitárního práva.“

Požadavek se stává problematickým zvláště v případech, kdy civilisté spáchají brutální činy proti dalším civilistům. Pokud během ozbrojeného konfliktu zavraždí osoba jinou osobu v očividně soukromém meziosobním konfliktu, jedná se o čin, který není jakýmkoliv způsobem spojený s ozbrojeným konfliktem. Ale pokud konfliktní strana vybuduje tábor, kde civilisté jednající ve prospěch nebo s povzbuzováním této strany páchají brutální činy proti obyvatelům patřícím k jiné skupině, která je považována za nepřátelskou vůči této straně, jsou tyto činy skutečně spojeny s ozbrojeným konfliktem. Jak ICTY zjistil v případě Tadiće:

„Tyto činy se skutečně objevily s vědomím či svolením autorit, které řídily tyto tábory, což ukazuje, že tyto činy byly součástí akceptované politiky vůči zajatcům... Takové jednání se skutečně objevilo jako cíl Republiky Srbska k etnickým čistkám prostřednictvím teroru, vraždění atd.. v oblastech kontrolovaných vojenskými silami Bosenských Srbů. S ohledem

¹⁹⁸ Zvláště se podívejte na rozhodnutí soudní komory v případě Tadić ze 7. května 1997, 36 ILM (1997) 908 parag. 572 a následující.

na to, byly tyto činy přímo spojeny s ozbrojeným konfliktem.“¹⁹⁹

Pravděpodobně však spojitost nemusí být tak striktní jako v tomto případě. V obecnějších termínech se tribunál usnesl:

„Mělo by být dostačující prokázat, že byl zločin spáchán během nebo jako součást nepřátelské akce nebo okupace území kontrolovaného jednou ze stran. Není však nezbytně nutné ukázat, že se ozbrojený konflikt objevil přesně ve stejný čas a na stejném místě, kdy mělo údajně dojít k zakázaným činům..., ani není nutné, aby se údajný zločin objevil během boje, aby byl součástí politiky nebo praktik oficiálně schválených nebo tolerovaných jednou z konfliktních stran, nebo aby čin byl součástí podpory politiky spojené s válečným jednáním nebo v zájmu konfliktní strany; povinnosti jednotlivců vůči mezinárodnímu humanitárnímu právu jsou nezávislé a platí bez zaujatosti vůči jakýmkoliv otázkám odpovědnosti státu podle mezinárodního práva.“²⁰⁰

Pokud tato citovaná pasáž něco ukazuje, je to fakt, že o záležitosti spojitosti musí být rozhodováno v obtížném hodnocení případ od případu.

5.3.6.4 Mentální znak: Úmysl a vědomí

Podle článku 30 Statutu trestní odpovědnost pro válečný zločin předpokládá úmysl a vědomí. Je však konstatováno, že tento výslovný odkaz na úmysl znamená úpravu pravidla obsaženého v článku 30, podle kterého (s ohledem na následky jednání) je vědomí, které se objeví za běžných událostí, dostačující. V těchto případech, kdy je výslovně požadován úmysl, to znamená, že nejen skutečné jednání (např. bombardování), ale také následky (např. zasažení civilních objektů) musí skrývat úmysl.

Prvním důležitým bodem je, že „vědomí“ souvisí pouze s fakty, ne s právním hodnocením. Protože jsou válečné zločiny činy, které jsou spáchány v souvislosti s válečným konfliktem, musí si být pachatel vědom okolností, které určují existenci

¹⁹⁹ Ibid., parag. 575.

²⁰⁰ Zvláště se podívejte na rozhodnutí soudní komory v případě Tadiće, pozn. 17, 908 parag. 573.

ozbrojeného konfliktu. Vědomí ale nezahrnuje právní zhodnocení, pokud jde o to, zda tyto skutečnosti vytvořily ozbrojený konflikt ve smyslu jakéhokoliv příslušného pravidla, ani pokud jde o to, zda je tento ozbrojený konflikt klasifikován jako mezinárodní nebo ne-mezinárodní. Protože toto právní zhodnocení není součástí mentálního znaku zločinu, omyl zaviněný neznalostí zákona není důvodem pro vyloučení trestní odpovědnosti (článek 32 (2)).²⁰¹

5.3.6.5 Válečné zločiny a sexuální násilí

V průběhu vývoje mezinárodního trestního práva mezinárodní smlouvy buď zcela opomíjely sexuální násilí páchané na ženách za války nebo toto jednání posuzovaly za přirozenou součást každé války a ženy pouze za válečnou kořist. Později, bez ohledu na určitý pokrok v rámci Ženevských úmluv a jejich Dodatkových protokolů, bylo i nadále znásilnění považováno za podřadné ve srovnání s jinými zločiny.

Teprve statuty mezinárodních válečných tribunálů, ICTY a ICR, a zejména case-law obou tribunálů posunuly vývoj značně kupředu, neboť vypracovaly definice znásilnění a sexuálního násilí. Za nejdůležitější můžeme označit rozsudky a rozhodnutí v případech Tadić a Akayesu.

Ty kvalifikovaly sexuální násilí jako porušení zákonů a obyčejů války, genocidu, zločiny proti lidskosti, vážné porušení Ženevských úmluv z r.1949 a jejich Dodatkových protokolů z roku 1977. A protože tyto zločiny patří k nehumánním zákeřným způsobům a prostředkům vedení války či jiného ozbrojeného konfliktu, nesmí zůstat nepotrestány.

5.4 Agrese

Ačkoli ICC nebyl pověřen skutečnou soudní pravomocí nad tímto zločinem, je považováno za nezbytné zahrnout jej do seznamu těch nejzávažnějších zločinů mezinárodního dopadu zmíněných v článku 5 (1) Římského statutu. Tohle téma však

---

²⁰¹ BOTHE, M. War Crimes. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague,

není pouze částí mezinárodního trestního práva. Současně je také částí práva OSN, jak je uvedeno v článku 5 (2) Římského statutu. Podle kapitoly VII Charty OSN je na Radě bezpečnosti, aby určila, jestli nějaký stát spáchal trestný čin agrese, a rozhodla, jaká by měla být podniknuta opatření, aby došlo k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Pokusy propojit roli Rady bezpečnosti s rolí Mezinárodního trestního soudu v problematice agrese dosud ztroskotávají.

Zločin agrese je tradičně známý jako nejzavrženíhodnější ze všech mezinárodních zločinů. Norimberský tribunál na něj poukazuje jako na „nejvyšší mezinárodní zločin“ („supreme international crime“).²⁰² V roce 1950 Valné shromáždění OSN uvedlo, že to je „nejzávažnější ze všech zločinů proti světovému míru a bezpečnosti“.²⁰³ Dnes je již méně jisté, zda existuje nějaká hierarchie mezinárodních zločinů, podle níž by byl zločin agrese na nejvyšším místě – výš než například genocida. Mezinárodní společenství se čím dál více orientuje na lidskou bezpečnost.

Jak bylo mezinárodní společenství vždy jednotné ve vnímání agrese jako nejvyššího mezinárodního zločinu nebo jako jednoho z nejzávažnějších mezinárodních zločinů, stejně tak bylo vždy rozděleno v otázce definování tohoto zločinu. Zatímco bylo možné vymezit ostatní zločiny zahrnuté v Římském statutu, částečně díky tomu, že většina z nich již byla definovaná ve dříve existujících smlouvách jako Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 a Ženevské konvence z roku 1949, nepodařilo se Římské konferenci dojít k definici zločinu agrese. Podařilo se pouze dosáhnout shody na kompromisním řešení zformulovaném v článku 5 Římského statutu. Podle článku 5 (1) má ICC pravomoc vůči čtyřem druhům zločinů: zločinu genocidy, zločinům proti lidskosti, válečným zločinům a zločinu agrese. Když však dne 1.7.2002 vstoupil v platnost Statut, mohl Soud vykonávat jurisdikci pouze vzhledem k prvním třem zmíněným zločinům, ne vůči zločinu agrese. Článek 5 (2) totiž stanoví:

„Soud bude vykonávat jurisdikci nad zločinem agrese, jakmile je přijato opatření v souladu se články 121 a 123 definujícími zločin a předkládajícími podmínky, za nichž Soud

---

22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²⁰² Norimberský rozsudek, s. 186, citováno v UN, Historical Review of Developments Relating to Aggression (2003), 8.

bude vykonávat pravomoc vztahující se k tomuto zločinu. Takové opatření bude v souladu s relevantními opatřeními Charty OSN.“

Toto ustanovení obsahuje podstatné požadavky na opatření týkající se agrese: musí definovat zločin a musí stanovit podmínky, za nichž bude Soud vůči tomuto zločinu vykonávat soudní pravomoc.

Základní otázkou v tomto případě je, zda by ICC měl vykonávat soudní pravomoc nad zločiny agrese pouze v těch nejkrutějších případech „Hitlerovského typu“? Nebo by pole působnosti nad tímto zločinem mělo být širší, přesahující do několika dalších oblastí, v nichž se státy uchylují k používání ozbrojených sil? Druhý názor se těší široké podpoře, od pacifistů a aktivistů bojujících za lidská práva, po menší nebo středně velké státy. Je podporován morálními argumenty proti agresi, které jsou extrémně silné. Právě morální argument je dobře vyjádřen ve slavnostních textech, jako je první paragraf preambule Charty OSN („uchránit budoucí generace od války, která lidstvu dvakrát během našeho života přinesla nevýslovné utrpení“) nebo Norimberské soudní rozhodnutí (např. „útočná válka... v sobě kumuluje veškeré zlo“).²⁰⁴

Současně mocnější státy nechtějí při podpoře názoru, že Hitlerovský typ agrese by měl spadat pod jurisdikci Soudu, riskovat, že tato jurisdikce bude zahrnovat také „pouhé války“ – to znamená případy, ve kterých je podle jejich názoru nezbytné použít ozbrojených sil, jako je prevence proti genocidě nebo jiným humanitárním katastrofám, a případy preventivní sebeobrany. Abychom byli konkrétní, měl by ICC mít např. pravomoc vyšetřovat bývalého britského předsedu vlády Tonyho Blaira a amerického prezidenta George W. Bushe, kvůli případům, jako byly vzdušné údery v roce 1999 proti Srbsku a Černé Hoře a invaze do Iráku v roce 2003? Tyto případy jsou často zdrojem velikého mezinárodního napětí a ostrých debat, jestli byl narušen *ius ad bellum* (oprávněný důvod pro vstup do války). Mocnější státy nechtějí, aby jejich lídři byli zapleteni do procesů řešených před ICC.²⁰⁵

---

²⁰³ UN Doc. A/RES/380 (V), parag. I.

²⁰⁴ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²⁰⁵ Viz. R.E.Fife, „Criminalizing Individuals for Acts of Aggression Committed by States“, in M. Bergsmo (ed-)

Hlavní kritika tohoto stanoviska je ta, že by Rada nemusela být schopna rozhodnout, že stát spáchal trestný čin agrese. Ať už kvůli chybějící nutné většině devíti kladných hlasů nebo kvůli použití veta.²⁰⁶

5.4.1 Přípravy Římského statutu

Roku 1994 měla Komise pro mezinárodní právo (International Law Commission, ILC) připravený návrh Statutu pro Mezinárodní trestní soud. Do seznamu zločinů spadajících pod pravomoc Soudu zahrnoval zločin agrese, aniž by jej definoval.²⁰⁷ ILC poznamenala, že neexistuje žádná mezinárodní definice, jak je tomu v případě genocidy, ale že jisté vodítko nabízí definice Valného shromáždění z roku 1974 týkající se (státní) agrese:

„Soud musí být v současnosti v lepší pozici pro definování zvykového práva zločinu agrese, než jakou měl Norimberský tribunál v roce 1946. Mohlo by se to tedy zdát jako retrogresivní, kdyby došlo k vyloučení individuální trestní odpovědnosti za agresí (zejména za činy přímo spojené s vedením útočné války) 50 let po Norimberku.“²⁰⁸

Návrh statutu ILC z roku 1994 měl velice jasno o roli Rady bezpečnosti ve vztahu ke zločinu agrese. Článek 23 (2) stanovil, že:

„Stížnost na agresí nebo přímo spojená s činem agrese nebude podle tohoto Statutu položena, dokud Rada bezpečnosti nejprve nerozhodne, že stát spáchal zločin agrese, který je

---

Human Rights and Criminal Justice for the Downtrodden – Essays in Honour of Asbjorn Eide (2003), 54, na 71: „Když jsou základní ustanovení mezinárodního práva týkající se používání ozbrojených sil příliš často politizována nebo vnímána jako taková, není v takových případech stanovení institucionálních mechanismů pro připsání individuální zodpovědnosti za zločin zřejmé.“

²⁰⁶ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²⁰⁷ Zločiny v pravomoci Soudu jsou uvedeny ve článku 20 návrhu Statutu; viz. 1994 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 38.

²⁰⁸ 1994 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 38-9. Řada členů ILC byla toho názoru, že pouze vedení útočné války je, podle zvykového mezinárodního práva, zločinem. Tento názor postavili na článku 6, subparagraf (a) Norimberské charty a také se odkazovali na Declaration of Principles z roku 1970 (na první princip) a na článek 5 (2) z definice agrese Valným shromážděním z roku 1974. Tamtéž, 39.

předmětem stížnosti.“²⁰⁹

Tehdy (1994) bylo záměrem ILC zahrnout definice několika mezinárodních zločinů do zamýšleného návrhu Zákona zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Tento návrh zákona byl dokončen roku 1996.²¹⁰ Obsahoval následující definici zločinu agrese: „*Jedinec, který se jako lídr nebo organizátor aktivně podílí nebo nařizuje plánování, přípravu, zahájení nebo vedení agrese spáchané státem, je odpovědný za zločin agrese.*“²¹¹ Tato definice se liší od definice, kterou navrhla ILC v roce 1991, když byl návrh Zákona přijat k prvnímu čtení.²¹² V komentáři návrhu zákona z roku 1996 ILC opět uvedla, že takový zločin může být spáchán pouze ve spojení s agresí páchanou státem,²¹³ rozhodla se však nepouštět znovu do otázky, kdo má rozhodovat, jestli byla nebo nebyla spáchaná agrese státu. Jak již stanovil návrh Statutu z roku

²⁰⁹ Článek 23.2 návrhu Statutu. Viz. 1994 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 43-5.

²¹⁰ Text návrhu Zákona a výklad ILC viz. 1996 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 17-56.

²¹¹ Tamtéž, 42-3. Na rozdíl od ostatních zločinů obsažených v návrhu Zákona byla pravomoc nad zločiny agrese vyhrazena pro budoucí mezinárodní trestní soud, zatímco státům by nebylo zamezeno ve vyšetřování jejich občanů kvůli zločinu agrese. (článek 8 návrhu Zákona; tamtéž, 27). Tento speciální režim byl považován za nezbytný, poněvadž zločin agrese je neoddělitelně propojený se státním agresivním jednáním. Jak bylo uvedeno v komentáři, „Rozhodnutí národního soudu jednoho státu v otázce, jestli jiný stát spáchal agresi, by bylo v rozporu se základním principem mezinárodního práva *par in parem imperium non habet*. Navíc výkon pravomocí národního soudu státu, který znamená uznání spáchání agrese jiným státem, by měl vážné důsledky pro mezinárodní vztahy a mezinárodní mír a bezpečnost.“ Jediné případy, v nichž by se tyto argumenty proti národní jurisdikci neuplatňovaly, jsou případy zahrnující výkon jurisdikce nad občany státu, který spáchal agresi, národním soudem tohoto státu. Viz. 1996 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 30. Viz dále R. van Alebeek, *The Immunity of States and their Officials in the Light of International Criminal Law and International Human Rights Law* (2006, 143, 324; Fife, pozn. pod čarou 6, na 57-60. Jak zmiňuje Fife (59), „Zločin agrese je však svou samotnou podstatou úmyslnou a nezbytnou součástí zahraniční politiky a národního bezpečnostního plánování. Jakákoli pátrání a stíhání by se musela nutně a téměř výlučně zaměřit na obchody, k nimž dojde na schůzích kabinetu nebo ve vnitřních komorách Vrchního velitelství obrany.“

²¹² Viz. Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 95-6. Tato definice agrese z roku 1991 téměř zcela kopíruje text definice státní agrese vydané Valným shromážděním roku 1974. Během diskusí ILC, které vyústily roku 1991 ve verzi návrhu Zákona, se ještě nepředvíдалo vytvoření mezinárodního trestního soudu; návrh zákona měl být nejdříve aplikován národními soudy. Je zajímavé, že závorkový paragraf 5 z roku 1991 stanoví definici agrese: „Jakékoli rozhodnutí Rady bezpečnosti o existenci činu agrese je pro národní soudy závazné.“ Uvnitř ILC byla řada rozdílných názorů na tento paragraf. Někteří členové byli proti němu („napojení aplikace zákona na postupy Rady bezpečnosti by znamenalo, že veškerá práce na zákonu byla zbytečná“). Ostatní byli toho názoru, že podle kapitoly VII je určení státní agrese Radou bezpečnosti „závazné pro všechny členské státy a a fortiori pro jejich soudy.“ Komentář navíc uváděl, že „otázka vztahů mezi rozhodnutími mezinárodního trestního soudu a rozhodnutími Rady bezpečnosti se odkládá.“ Viz. 1988 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 73.

²¹³ Jak je uvedeno v paragrafu 4 komentáře, „individuální odpovědnost za takový zločin je skutečně a neoddělitelně propojena se spácháním zločinu státem“ a „agrese státu“ je sine qua non podmínkou pro možné přisouzení individuální odpovědnosti za zločin agrese.“ 1996 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 43.

1994, mělo by toto určování spadat do kompetence Rady bezpečnosti.²¹⁴

ILC na to naráží ve svém komentáři – že v roce 1994 neexistovala žádná obecně odsouhlasená definice zločinu agrese, ale pouze široce se rozbíhající názory, zda by tato definice měla být úzká (omezena na útočné války) nebo široká (zahrnující mnoho dalších forem použití násilí). Jak roku 1994 vyjádřil Bowett, člen ILC, „Divoká obvinění z agrese byla často činěna proti státům a státy nechtěly vystavovat svoje politické předáky trestnímu obvinění před soudem bez adekvátní ochrany.“²¹⁵ Není překvapením, že Rada bezpečnosti byla vybrána pro poskytnutí této hranice, vzhledem ke své významné roli podle Charty OSN při udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a při stanovení existence činů agrese. Neodmyslitelnou charakteristikou této hranice byla její politická podstata. Rada bezpečnosti neposkytovala právní filtr; jedná se o politický útvar, který se rozhoduje z vlastních důvodů v každém konkrétním případě, ať už byl nebo nebyl spáchán státní čin agrese.²¹⁶

5.4.2 Nedohodnutí se v Římě

V letech 1994 a 1996 se tedy ILC podařilo zformulovat řešení dvou klíčových problémů v této oblasti: jak tento zločin definovat a která/é instituce bude/ou určovat, jestli byla státem spáchána agrese. Tato navrhovaná řešení ovšem nezískala nezbytnou podporu v následujících jednáních, která vedla k přijetí Římského statutu.

Před Římskou konferencí se tato jednání uskutečnila ve dvou výborech založených Valným shromážděním – „Ad Hoc Committee on the Establishment of an International Criminal Court“ a „Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court“.²¹⁷ Zdálo se, že některé státy podporují zahrnutí agrese do Statutu jako jednoho ze zločinů, nad nimiž má Soud pravomoc, ale jiné státy se stavěly proti takovému zahrnutí, *inter alia* protože podle jejich názoru čas nezbytný

²¹⁴ Jak je uvedeno v paragrafu I komentáře, „článek se nezaměřuje na otázku definování agrese státu, která překračuje sféru působnosti Zákona.“ 1996 Yearbook of the International Law Commission, sv. II (část 2), 43.

²¹⁵ 1994 Yearbook of the International Law Commission, sv. I, 4.

²¹⁶ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague

²¹⁷ The Ad Hoc Committee bylo založeno UN Doc. A/RES/49/53, Preparatory Committee UN Doc. A/RES/50/46. Ohledně práce těchto dvou výborů viz. A.Bos, „From the International Law Commission to the

ke shodě nad definicí tohoto zločinu agrese by mohl překážet brzkému dokončení Statutu. Definice zločinu navržená ILC nedostala potřebnou podporu. Navíc zde byla značná opozice vůči ILC návrhu Statutu, který měl vyžadovat předchozí rozhodnutí Radou bezpečnosti, že stát spáchal čin agrese. Tím by vznikly problémy s procesem a Soud by byl připraven o svou nezávislost.²¹⁸ Užití veta by navíc Radě bezpečnosti znemožnilo stanovení pravomoci Soudu.²¹⁹

Tyto význačné problémy nebylo možné během Římské konference vyřešit.²²⁰ Co se tohoto problému týkalo, arabské a africké státy podporovaly zejména širokou definici inspirovanou definicí agrese Valného shromáždění z roku 1974. Mnohé evropské státy, zejména Německo, podporovaly úzkou definici omezenou na ty nejextrémnější případy agrese, jako invaze na cizí území. Co se týče předchozího rozhodnutí Rady bezpečnosti o státní agresi, zůstala zde významná opozice vůči exkluzivní roli Rady.²²¹ Když bylo jasné, že se Římské konferenci nepodaří najít řešení těchto problémů, došlo se k poněkud paradoxnímu kompromisnímu řešení, aby byl zločin agrese ve Statutu, ale umožňoval Soudu vykonávat pravomoc nad tímto zločinem, pouze když bude dosaženo konečné dohody na definici a na „*podmínkách, za nichž bude Soud vykonávat pravomoc k tomuto zločinu*“. Poslední zmíněná podmínka poukazuje na možnou roli Rady bezpečnosti, kterou by v tomto kontextu měla hrát. Explicitní zmínka o Radě bezpečnosti ale byla nepřijatelná pro delegáty v Římě, kteří takovou roli odmítali.²²²

Římská konference vytvořila Přípravnou komisi (Preparatory Commission,

---

Rome Conference (1994-1998)“ in Cassese et al., pozn. pod čarou 5, na 35.

²¹⁸ Report of the Ad Hoc Committee, UN Doc. A/50/22, 15; Report of the Preparatory Committee, UN Doc. A/51/22, 30-1. Tato kritika zaznívala také od Mezinárodního soudního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) v jeho komentářích návrhu Statutu: „Zdá se být zbytečné stanovit, aby se soud v problematice agrese podroboval Radě bezpečnosti. Efekt takového postupu by byl ten, že by Rada bezpečnosti, a zejména stálí členové, měla exkluzivní právo definování termínu „agrese“ a byla by tak „věštinou“ pro tuto kategorii zločinů. Soudci tribunálu s úctou podotýkají, že takový výsledek by byl nežádoucí.“ UN Doc. A/AC.244/I, 20.3.1995, 30.

²¹⁹ Report of the Ad Hoc Committee, pozn. pod čarou 27, na 28. Report of the Preparatory Committee, pozn. pod čarou 27, na 19,33.

²²⁰ Viz analýza jednání o zločinu agrese během Římské konference H.von Hebel a D.Robinson, „Crimes within the Jurisdiction of the Court“, in R.S.Lee (ed.), The international Criminal Court: The Making of the Rome Statute, Issues, Negotiations, Results (1999), 79, zejména 81-5.

²²¹ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²²² Viz. S.A. Fernández de Gurmendi, „The Working Group in Aggression at the Preparatory Commission for the International Criminal Court“, (2002) 25 Fordham International Law Journal 589, na 599.

dále již jen „PrepCom“). Jedním z úkolů PrepCom bylo připravit dohodu o zločinu agrese. Tato dohoda musela pokrývat tři záležitosti a to definici zločinu agrese; podmínky, za nichž bude Soud vykonávat pravomoc, co se týká tohoto zločinu; a prvky tohoto zločinu.

PrepCom těmto třem záležitostem věnovala mnoho času a úsilí. Dohody se nedosáhlo, ale důkladně se probrala řada možností. Výsledek byl zanesen v tzv. Discussion Paper (dále Discussion Paper 2002). Krátce potom, co Římský statut vstoupil v platnost, přestala PrepCom existovat. Musel být vytvořen nový rámec, aby se pokračovalo v práci na zločinu agrese. Za tímto účelem vytvořilo v září 2002 první setkání ICC Assembly of States Parties (ASP, Shromáždění zástupců smluvních států) Special Working Group on the Crime of Aggression.²²³ Jedná se o skutečně „zvláštní“ pracovní skupinu, protože dokonce i stát, který není účastníkem Římského statutu nebo členem ASP, se jí smí účastnit jako plnohodnotný člen. Výsledky těchto setkání se odrazily v dalším diskusním článku. Discussion Paper 2007 se řídí strukturou předchozího Discussion Paper 2002 a nepředstavuje žádnou radikální změnu v přístupu k řešeným záležitostem. Zatímco na těchto jednáních došlo k jistému pokroku, základní problémy zůstaly nevyřešené.²²⁴

5.4.3 Vymezení role Rady bezpečnosti

Jak bylo uvedeno, významná odpovědnost Rady bezpečnosti je zcela uznaná v Discussion Papers z roku 2002 a 2007. Preferovaným způsobem soudního postupu je výkon pravomoci nad zločinem agrese potom, co dojde k uznání státní agrese Radou bezpečnosti. Zatímco o této skutečnosti panuje obecná shoda, klíčovou spornou záležitostí v jednáních o zločinu agrese je nadále názor pěti stálých členů Rady bezpečnosti. Ti tvrdí, že je „čistě“ úlohou Rady bezpečnosti, aby stanovila pravomoc Soudu rozhodnutím, že stát spáchal čin agrese („zásada výlučnosti“). Tato kritika

²²³ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²²⁴ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

pramení ze strachu, že Rada nebude schopna rozhodnutí, že stát spáchal čin agrese. Ať kvůli nezískání požadované většiny devíti kladných hlasů nebo kvůli použití práva veta.

5.4.4 Zásada výlučnosti analyzovaná z pohledu Charty OSN

Zásada výlučnosti je založena na článku 39 Charty OSN. Článek 39 vykládá následující:

„Rada bezpečnosti zjišťuje existenci jakéhokoli ohrožení míru, porušení míru nebo aktu agrese a činí doporučení nebo rozhoduje, jaká opatření se musejí v souvislosti s články 41 a 42 podniknout, aby se udržel nebo obnovil světový mír a bezpečnost.“

Z tohoto ustanovení je naprosto jasné, že Rada bezpečnosti má moc pro rozhodnutí, jestli akt agrese existuje či nikoli. Článek 39 však nestanoví, že tohle je „výhradní“ moc Rady.²²⁵

Klíčovým ustanovením Charty týkajícím se role a úlohy Rady bezpečnosti je článek 24, nazvaný „Funkce a pravomoci“. Podle paragrafu 1 tohoto článku je Rada bezpečnosti primárně odpovědná za udržení světového míru a bezpečnosti“. „Primárně“ neznamená „výlučně“. Mezinárodní soudní dvůr tuto interpretaci potvrdil při různých příležitostech. Obecná kompetence Shromáždění v oblasti míru a bezpečnosti nezahrnuje pouze kompetenci k vydávání doporučení, ale představuje také specifickou kompetenci k rozhodování, jestli stát spáchal nebo nespáchal čin agrese. Jak stanovil soud, *„nebylo by správné předpokládat, že když je Valnému shromáždění udělena doporučující pravomoc, je mu zabráněno, ve specifických případech v rámci jeho kompetence, v přijetí rozhodnutí v rezolutní formě nebo ve formě operativního řešení.“*²²⁶

Vedle Valného shromáždění má také Mezinárodní soudní dvůr (ICJ) kompetenci rozhodovat, jestli stát spáchal nebo nespáchal trestný čin agrese. Co však

²²⁵ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²²⁶ Právní důsledky pro státy plynoucí z pokračující přítomnosti Jihoafrické republiky v Namibii (jihozápadní Afrika) přes rezoluci Rady bezpečnosti 276 (1970), Nařízení, 29.1.1971, ICJ Rep. 50.

je pro Radu bezpečnosti výlučné, je pravomoc uvalit závazná donucovací opatření podle Kapitoly VII Charty.²²⁷ Jak ICJ prohlásil v *Certain Expenses*, „jedině Rada bezpečnosti může vyžadovat donucení formou nátlakové akce proti agresorovi.“²²⁸ Valné shromáždění a Rada bezpečnosti tuto pravomoc nemají. Rozhodnutí jako takové, jestli existuje trestný čin agrese, však není závazným donucovacím opatřením proti agresorovi. Dochází k němu před možnou donucovací akcí a týká se čistě zjištění, že je určité státní jednání kvalifikováno jako trestný čin agrese.

5.4.5 Postup Rady bezpečnosti

Od roku 1945 Rada bezpečnosti pětkrát označila určité činy jako „agresivní činy“, „činy agrese“ nebo „agresi“:

1. činy spáchané Jižní Rhodésii proti jiným státům, včetně Angoly, Botswany, Mozambiku a Zambie (Rezoluce 326 (1973) následně rezoluce 1973-9);
2. činy spáchané Jihoafrickou republikou proti jiným státům jižní Afriky (Rezoluce 387 (1976) a následně rezoluce 1976-87);
3. činy spáchané žoldáky najatými proti Beninu (Rezoluce 405 (1977));
4. činy spáchané Izraelem proti Tunisu (Rezoluce 573 (1985) a 611 (1988));
5. činy spáchané Irákem proti diplomatickým místům a osobám v Kuwajtu (Rezoluce 667 (1990)).²²⁹

Ačkoli není oprávněný závěr, že Rada bezpečnosti nikdy neoznačila určité činy jako činy agrese, je pravda, že Rada bezpečnosti s tím velmi váhala. Od roku 1945 byla v řadě případů použita vojenská síla takovým způsobem, že Rada bezpečnosti mohla snadno odhalit spáchání trestného činu agrese, i kdyby byla použita ta nejpřísnější definice tohoto trestného činu. Snad stojí za povšimnutí, že všech pět výše zmíněných situací se datuje do roku 1990, kdy se Rada bránila takovému jednání, které by mělo za výsledek neshody mezi jejími stálými členy. Od roku 1990 je Rada

²²⁷ Viz také analýza J. Delbrücka, „Art.24“, in B. Simma (ed.), *The Charter of the United Nations* (2002), 447.

²²⁸ *Certain Expenses*, pozn. pod čarou 49, s. 163.

²²⁹ UN, *Historical Review of Developments relating to Agression* (2003), s. 225-36. Tato studie správně poznamenává, že po invazi Iráku do Kuwajtu 2.8.1990 Rada bezpečnosti tuto invazi neoznačila jako trestný čin

mnohem aktivnější, ale kromě Rezoluce 667 nikdy nerozhodla, že došlo ke spáchání trestného činu agrese. Ani v takových případech, v nichž by skutečnosti k tomuto rozhodnutí opravňovaly (např. roku 1990 invaze Iráku do Kuwaitu).

5.4.6 Postup Valného shromáždění

Valné shromáždění označilo šest situací jako „agresivní činy“, „činy agrese“ nebo „agresi“:

1. činy, které spáchala Čína v Koreji (Rezoluce 498(V) (1951) a následující rezoluce);
2. okupace Namibie Jihoafrickou republikou (Rezoluce 1899(XVIII) (1963) a následující rezoluce);
3. činy spáchané Jihoafrickou republikou proti jiným africkým státům (Rezoluce 2508(XXIV) (1969), Rezoluce 36/172 A (1981) a řada dalších rezolucí);
4. činy spáchané Portugalskem proti Guinea-Bissau a Kapverdám (Rezoluce 2795 (XXVI) (1971) a následující rezoluce);
5. činy spáchané Izraelem proti Íránu (Rezoluce 36/27 (1981) a 37/18 (1982), proti Libanonu (Rezoluce 36/226 A (1981) a 37/3 (1982)) a proti palestinskému lidu (Rezoluce 36/226 A (1981) a následující rezoluce) a jeho okupace Golanských výšin (Rezoluce ES-9/1 (1982) a následující rezoluce);
6. jednání Srbska a Černé Hory proti Bosně a Hercegovině (Rezoluce 46/242 (1992) a následující rezoluce).²³⁰

Výše uvedený seznam především ukazuje, že Valné shromáždění se považuje za kompetentní k rozhodnutí, jestli stát spáchal nebo nespáchal trestný čin agrese. V praxi Valného shromáždění není žádný náznak přesvědčení, že tahle kompetence náleží výlučně Radě bezpečnosti.²³¹

---

agrese, ale jako „porušení míru“ (UN Doc. S/RES/660).

²³⁰ Ibid, s. 237-51.

²³¹ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material*,

Seznam navíc ukazuje, že Valné shromáždění se může považovat za kompetentní k řešení záležitostí, které řeší také Rada bezpečnosti. Zejména v souvislosti s činy spáchanými Jihoafrickou republikou vykonávalo Shromáždění a Rada pravomoc částečně simultánně. Nabízí se otázka, zda to je zákonné z pohledu opatření Charty, která v otázce udržování míru a bezpečnosti upřednostňuje Radu bezpečnosti. Tato priorita Rady bezpečnosti vychází ze článku 24(1) Charty. V praxi OSN toto rozdělení rolí mezi Valným shromážděním a Radou bezpečnosti původně dodržovalo, ale postupně se jeho dodržování stalo méně přísné. V soudním řízení z roku 2004, v *Případu týkajícím se izraelské zdi*, Izrael prohlásil, že „aktivním zapojením Rady bezpečnosti do situace na Středním východě včetně palestinské otázky jednalo Valné shromáždění *ultra vires* (nad rámec svých pravomocí) podle Charty“, když vyžadovalo znalecký posudek. Soud však konstatoval, že „u Valného shromáždění a Rady bezpečnosti existuje rostoucí tendence zabývat se současně stejnou záležitostí týkající se udržení světového míru a bezpečnosti.“²³² Soud naznal, že tento „přijímaný postup Valného shromáždění, tak jak se vyvinul, odpovídá článku 12(1) Charty.“²³³

Praxe Valného shromáždění ale potvrzuje, že ačkoli má Rada bezpečnosti přednostní pravomoc rozhodovat, jestli došlo nebo nedošlo ke spáchání trestného činu agrese, není výhradní pravomocí Rady bezpečnosti bránit Valnému shromáždění v rozhodnutí o agresi.

5.4.7 Verdikt Mezinárodního trestního soudu

Jak bylo uvedeno výše, ICJ má moc rozhodovat, jestli stát spáchal nebo nespáchal trestný čin agrese, v rozsudcích týkajících se sporů mezi státy i ve znaleckých posudcích pro mezinárodní organizace. V praxi tuto otázku Soud řešil pouze výjimečně. Častěji, zejména v posledních letech, byl soud požádán, aby zjistil, že stát porušil zákaz používání násilí.²³⁴

Soud měl zjistit, že byla spáchána agrese, pouze v případech sporu mezi

---

Summer School on International Criminal Law. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²³² Ibid, parag. 27.

²³³ Ibid, parag. 28.

²³⁴ Např. deset případů „použití násilí“ předložených roku 1999 Federální republikou Jugoslávie proti členským

Demokratickou republikou Kongo (DRC) a třemi jejími sousedními státy.²³⁵ V žádostech tohoto případu předložených roku 1999 DRC tvrdila, že Burundi, Uganda a Rwanda protiprávně vtrhly do DRC, a žádala Soud, *inter alia*, o prohlášení, že tyto státy jsou vinné z trestného činu agrese. Procesy proti Burundi a Rwandě byly na žádost DRC přerušeny,²³⁶ ale proces vedený proti Ugandě skončil rozsudkem ve věci samé, týkající se zde diskutované problematiky.²³⁷

V prohlášení rozsudku je prvním závěrem Soudu, že Uganda porušila princip nepoužívání násilí v mezinárodních vztazích a princip nezasahování (neintervence). Soud ale nikde ve svém rozsudku nekvalifikoval zásah Ugandy jako agresi a ani v rozsudku neuvedl, proč tento zásah nekvalifikoval tak, jak žádala DRC, ačkoli se skutečnosti uvedené Soudem zdály být plně opravňující k takové kvalifikaci.²³⁸

Ve svých názorech soudce Elaraby a soudce Simma rozsudek kritizovali, protože nedošel k závěru, že došlo ke spáchání trestného činu agrese. Soudce Simma konstatoval, že „Uganda napadla část území DRC o velikosti Německa“ a shrnul:

„Pokud před Soudem kdy byla vojenská činnost zasluhující si označení činu agrese, pak je to ugandská invaze do DRC. V porovnání s rozsahem a dopadem tohoto jednání hraničí dosavadní případy řešené Soudem, tj. Corfu, Channel, Nicaragua nebo Oil Platforms (Ropné plošiny), s bezvýznamností.“²³⁹

Omezený počet rozhodnutí ICJ v oblasti použití násilí a agrese neospravedlňuje pevná a konečná rozhodnutí. Lze nicméně shrnout, že se Soud v této citlivé otázce

---

státům NATO.

²³⁵ V následujícím případě, vedeném DRC proti Rwandě, DRC nežádala Soud, aby zjistil, že Rwanda spáchala trestný čin agrese. DRC chtěla, aby Soud uznal a deklaroval *inter alia*, že Rwanda porušila článek 2(4) Charty. Žádost DRC poukazovala pouze na agresi a žádala Soud o uznání, že „veškeré ozbrojené síly Rwandy zodpovědné za agresi musí okamžitě opustit území Demokratické republiky Kongo“. Případ týkající se ozbrojených aktivit na území Konga (nová žádost 2002 (Demokratická republika Kongo vs. Rwanda), Jurisdikce soudu a přípustnost žádosti, Rozsudek, 3.2.2006, ICJ Rep. (dosud nepublikováno), parag. 11. V tomto rozsudku ze 3.2.2006 Soud zjistil, že nemá pravomoc k projednání žádosti.

²³⁶ Nařízení soudu z 30.1.2001.

²³⁷ Případ týkající se ozbrojených aktivit na území Konga (Demokratická republika Kongo vs. Uganda), Rozsudek, 19.12.2005, ICJ Rep.

²³⁸ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²³⁹ Případ týkající se ozbrojených aktivit na území Konga (Demokratická republika Kongo vs. Uganda), Rozsudek, 19.12.2005, ICJ Rep. (dosud nepublikováno), (Judge Simma, Separate Opinion), paragraf 2.

nevyhýbá vykonávání své zákonné role.²⁴⁰ Při zvážení podstatných skutečností v této oblasti zdůraznil, že zákaz používání násilí „je základním stavebním kamenem Charty OSN“²⁴¹ a že výjimky z tohoto zákazu musí být přesně vyloženy. Uvedl také, že je nezbytné „odlišovat nejhrubší formy použití síly (představující ozbrojený útok) od těch méně závažných forem“.²⁴² V procesu *Nicaragua* Soud naznal, že pomoc povstalcům poskytnutím zbraní nebo logistické či jiné podpory může být považována za hrozbu nebo použití násilí, ale ne jako použití ozbrojeného útoku.²⁴³ Když ale Soud byl konfrontován se skutečnostmi, které by bylo obtížné nekvalifikovat jako činy agrese, a navrhuující stát požadoval shledání agrese, Soud takové rozhodnutí neudělal a omezil se na označení těchto skutečností jako „hrubé porušení zákazu používání násilí.“²⁴⁴ Není vůbec jasné, proč se soud řídil tímto postupem. „Proč bychom neměli nazývat věci správnými jmény?“ dodal soudce Simma při kritice tohoto rozsudku.²⁴⁵

Soud v tomto bodu možná váhal, protože chtěl v takové citlivé oblasti, jako je tato, postupovat pečlivě a specifickěji. Protože Rada bezpečnosti *nedospěla* k závěru, že Uganda spáchala trestný čin agrese, nechtěl Soud převzít vedení a vzít na sebe riziko zmaření práce Rady.²⁴⁶ Tato neochota by odpovídala názoru, který jednou vyjádřil soudce Lachs. A sice že

„Pro účel a principy OSN je důležité, aby dva hlavní orgány se specifickou mocí tvorby závazných rozhodnutí jednaly v harmonii.“

Mezi „jednáním v souladu s Radou bezpečnosti“ a „nezávislým jednáním jako

²⁴⁰ Jak samotný soud zdůraznil, viz. *Nicaragua* (Přijatelnost), pozn. pod čarou 51, s. 435.

²⁴¹ *Congo v. Uganda*, pozn. pod čarou 75, paragraf 148.

²⁴² *Nicaragua* (Skutková podstata), pozn. pod čarou 70, s. 101. Viz také Případ týkající se ropných plošin (Islámská republika Írán v. USA), Rozsudek, 6.11.2003, ICJ Rep., 161, paragrafy 51,64.

²⁴³ *Ibid.*, s. 104.

²⁴⁴ *Congo v. Uganda*, pozn. pod čarou 75, paragraf 165.

²⁴⁵ *Ibid.*, s. 104.

²⁴⁶ Soud ve svém rozsudku poukazuje na „pečlivě vyvážená“ rozhodnutí přijatá Radou v tomto sporu. A připomíná, že Rada bezpečnosti „o konfliktu rozhodla jako o ohrožení míru, bezpečnosti a stability v regionu“ (ne jako o agresi). Rozsudek, paragrafy 150-2. Jak poznamenal Gray, v takových případech může Soud udělat vlastní rozhodnutí a učinit závěr, že ke spáchání trestného činu agrese došlo. Ale v případech „týkajících se probíhajícího ozbrojeného konfliktu je možné, že takové rozhodnutí Soudu by nepomohlo k urovnávacímu politickému procesu sledovanému Radou bezpečnosti“. Gray také poznamenává, že v opačném případě „by Soud téměř určitě akceptoval jako směřované rozhodnutí o agresi ze strany Rady bezpečnosti, i když by s menší pravděpodobností výslovně uznal, že Rada bezpečnosti má výlučnou moc“. C.Gray, „The Use and Abuse of the International Court of Justice: Cases Concerning the Use of Force after Nicaragua“, (2003) 14 EJIL 867, s. 898-9.

hlavní justiční orgán OSN“ je rovnováha. V tomto případě se Soud nepřímou rozhodl řídit se pravidlem „harmonie“.

5.4.7 Jednání týkající se zločinu agrese

Rozhodnutí, jakým způsobem bude ICC jurisdikce v tomto ohledu posílena, bude politickou volbou. Bude to: prostřednictvím předchozího rozhodnutí o státní agresi Radou bezpečnosti (jako v návrhu ILC z roku 1994) nebo také skrz rozhodnutí o agresi Valným shromážděním a/nebo ICJ. Z právního pohledu je každý z těchto způsobů konzistentní s Chartou OSN. V budoucí dohodě o zločinu agrese by mohl každý z těchto tří orgánů plnit spouštěcí funkci. Z právního hlediska existuje jasná preference názoru, že tuto roli by měla mít přinejmenším Rada bezpečnosti – vzhledem k její klíčové roli v udržování světového míru a bezpečnosti podle Charty, konkrétněji dle jejího článku 39, a kompetenci k rozhodování, jestli stát spáchal trestný čin agrese.²⁴⁷

5.4.7.1 Nečinnost Rady bezpečnosti a použitelnost práva veto

Veliká kritika principu výlučnosti pramení ze strachu, že se Rada bezpečnosti nebude schopná rozhodnout, zda stát trestný čin agrese spáchal či nikoli. Ať kvůli nenaplnění požadované většiny devíti kladných hlasů nebo kvůli využití práva veta. Kdyby k tomu došlo, Soud by nad tímto zločinem nemohl vykonávat svou pravomoc.

Příčinou neschopnosti jednání Rady je často nikoli použití veta, ale nedostatečná podpora (tj. méně než devět kladných hlasů) nutná k rozhodnutí. Dobře známé jsou příklady nečinnosti Rady v případech genocidy ve Rwandě roku 1994,²⁴⁸ kosovské krize²⁴⁹ a použití síly proti Iráku roku 2003.²⁵⁰ Složení Rady

²⁴⁷ BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

²⁴⁸ Viz. High-Level Panel Report, pozn. pod čarou 43, s. 23 (parag. 41); „The Responsibility to Protect“, pozn. pod čarou 43, s. 1 a doplnění („výzkum, bibliografie, podklad“) této zprávy, s. 97-102.

²⁴⁹ Zde byla nedostatečná podpora explicitního oprávnění k použití sil (členové NATO se obávali, že návrh rezoluce umožňující takové oprávnění by nezískal potřebnou podporu a takový návrh nepředložili k projednání) a nedostatečná podpora pro ruský návrh rezoluce předložený v březnu 1999, který prohlašoval, že použití sil NATO proti Jugoslávii bylo zjevným porušením Charty OSN (UN Doc. S/RV.3989, s. 6; 3 hlasy pro, 12 proti). Viz. P. van Walsum, „The Security Council and the Use of Force: The Case of Kosovo, East Timor and Iraq“, in N. Blokker a N. Schrijver (eds.), *The Security Council and the Use of Force: Theory and Reality – A Need for Change?* (2005), 65.

²⁵⁰ Návrh rezoluce nepřímou opravňující k použití síly proti Iráku byl představen Španělskem, VB a USA

bezpečnosti se obecně nepovažuje za reprezentativní s ohledem na všechny členy OSN.

Rada může být neschopna dojít k rozhodnutí, že stát spáchal trestný čin agrese, protože je použito právo veta. To dovoluje jednomu jedinému stálému členovi zabránit Radě bezpečnosti v jednání. Právo veta bylo vždy kontroverzní. Byla proti němu většina států během *travaux préparatoires* pro Chartu OSN, ale nakonec bylo přijato těmi, pro něž toto právo znamenalo, že se k OSN bez takové privilegované pozice nepřipojí.²⁵¹

V současné době se pět stálých členů nechce vzdát svého práva veta pro rozhodování o činu agrese Radou bezpečnosti. Na druhou stranu je pro mnoho ostatních států nepřijatelná závislost na předurčení státního činu agrese, které může být vydáno pouze Radou bezpečnosti.

Mnoho vyjednávačů a pozorovatelů považuje za nepravděpodobné, že se během několika následujících let dosáhne dohody o zločiny agrese. Nicméně před třiceti, dvaceti nebo dokonce patnácti lety mnoho lidí nevěřilo, že by bylo možné vytvořit ICC.²⁵²

Výsledky Revizní konference mezi něž patří nová definice agrese již byly detailněji rozebrány v předcházející kapitole.

24.2.2003, ale nebyl předložen k hlasování, když bylo jasné, že nemá dostatečnou podporu. Návrh rezoluce je dostupný na .....

²⁵¹ Viz. vysvětlení debaty na San Francisco Conference týkající se práva veta S.C. Schlesingera, Act of Creation – The Founding of the United Nations (2003), s. 193-225.

²⁵² BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.

6. Vztah České republiky a mezinárodního trestního soudnictví

Výkon trestního práva vždy byl a je stále považován za jeden ze základních projevů suverenity států a proto je rozšiřující se mezinárodní trestní právo a jeho působení velmi diskutovanou otázkou. V této kapitole se více zaměřím na dopad mezinárodního trestního práva, hlavně mezinárodního trestního soudnictví na české trestní právo a občany naší republiky a proto přiblížím skutkové podstaty trestných činů obsažených v hlavě třinácté zvláštní části trestního zákoníku.

6.1 Historický exkurs

6.1.1 Československo a Norimberský proces

První známky zapojení České republiky do fungování mezinárodního trestního soudnictví jsou spojeny se jménem JUDR. Bohuslavem Ečerem. Po skončení 2. světové války požádal generál Eisenhower Komisy Spojených národů o vyslání národních vyšetřovacích týmů, kteří by se podíleli na stíhání, obžalobě a následně na soudním procesu s nacisty a viníky 2.světové války. Za Československo byli vysláni JUDr. Ečer, JUDr. Fanderlík, JUDr. Hochwald a JUDr. Schwarz. ČSR měla zájem především o říšského státního tajemníka Karla Hermanna Franka, odpovědného za vypálení Lidic a Ležáků, říšského protektora Kurta Daluegeho a prezidenta Slovenského štátu Jozefa Tisa. JUDr. Ečer se zúčastnil Mezinárodního vojenského tribunálu jako předseda československé delegace. Předkládal tribunálu materiál proti jednotlivým obžalovaným, zejména proti říšskému protektorovi Konstantinovi von Neurathovi, W. Keitlovi a německému vládnímu funkcionáři Waltru Funkovi. V Praze byl v těchto dnech veden proces proti K. H. Frankovi, který byl dne 22.světna 1946 popraven.

Po skončení Norimberského procesu působil JUDr. Ečer jako soudce Mezinárodního soudního dvoru v Haagu v tzv. případě Korfu mezi Velkou Británií a Albánií. Poté se věnoval své pedagogické praxi a dne 13.3.1954 v Brně zemřel.

6.1.2 Česká republika a ICTY a ICR

V červnu 2001 byla zvolena Valným shromážděním OSN soudkyní ad litem Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, zde působila do roku 2004. Soudkyní a místopředsedkyní Ústavního soudu České republiky byla poprvé jmenována v listopadu 1993 prezidentem Václavem Havlem. Znovu jmenována soudkyní Ústavního soudu České republiky byla 16. září 2004 prezidentem Václavem Klausem.

V roce 2006 byl soudce Nejvyššího soudu Robert Fremr jmenován soudcem Mezinárodního vojenského tribunálu pro Rwandu, kde působil dva roky. Ještě dnes během svých přednášek vzpomíná soudce Fremr na život v Arushe, kde sice měl na soudu zázemí, které by mu mohli mnozí čeští kolegové závidět, ale po celou dobu s ním neustále byli dva bodyguardi. Velmi zajímavé jsou i dva případy, které měl soudce Fremr na starost. V prvním případě se jednalo o případ populární zpěváka Simona Bikindi, který přímo podílel na masakrech. V druhém případě prokurátor Simeon Nchamihigo dohlížel nad výběrem lidí určených k likvidaci a nebýt náhody stále by se skrýval jako člen týmu obhájců přímo v sídle tribunálu. Senát soudce Fremra odsoudil Bikindiho k 15ti letům odnětí svobody a Nchamihigo k trestu odnětí svobody na doživotí. Soudce Fremr se vrátil zpět na Nejvyšší soud České republiky, kde působí dodnes.

6.1.3 Česká republika a Římský statut

Dne 29.10.2008 se Česká republika připojila ke 108 zemím, které do té doby uznaly Mezinárodní trestní soud. I když se k tomu Česká republika zavázala podpisem tzv. Římského statutu před více než 10 lety, parlament vyslovil souhlas s jeho ratifikací až nyní. V průběhu těchto deseti let proběhly dva neúspěšné pokusy o jeho ratifikaci a Česká republika velmi dlouho zůstávala poslední zemí EU a jednou z posledních zemí Evropy, která k Mezinárodnímu trestnímu soudu nepřistoupila.

Hlavními argumenty odpůrců ratifikace Římského statutu byly překážky v kolizi s českým právem. Ty jsou ale dle mého názoru více než diskutabilní. Jednalo se o zákaz vydávání vlastních občanů, omezení prezidenta udílet milosti a vyhlášovat

amnestie a imunita ústavních činitelů.

Znovu bych na tomto místě chtěla zdůraznit, že jurisdikce ICC je doplňková a až případná neochota českých orgánů činných zahájit upřímné a vážné vyšetřování, stíhání nebo odepření souhlasu parlamentní komory se stíháním jejich člena, by představovala porušení mezinárodních závazků podle Statutu.

Za zmínku ještě stojí to, že například Slovensko ratifikovalo Římský statut dne 11. dubna 2002, přičemž slovenská ústava obsahuje zákaz nucení vlastních občanů k opuštění své vlasti a stanoví imunitu poslanců Národní rady a imunitu prezidenta republiky. Některé jiné státy ratifikovaly Římský statut bez provedení jakýchkoli změn ústavy, a to přesto, že jejich ústavní pořádek nemusí být s touto smlouvou zcela slučitelný. Norská i španělská ústava stanoví absolutní imunitu krále, avšak v obou státech došlo k ratifikaci bez změny ústavy. V ústavách Slovinska, Venezuely, Brazílie a Kostariky je stanoven výslovný zákaz vydávání občanů do zahraničí, ale i tyto státy Římský statut rovněž ratifikovaly bez změny ústavy. Z toho je tedy patrné, že pokud je vůle, je možné všechno.

V současné době se Česká republika snaží aktivně zapojovat do dění okolo Mezinárodního trestního soudu. Sice trošku opožděně, ale můžeme jen doufat, že toto úsilí zástupcům naší země vydrží.

6.2 Skutkové podstaty trestných činů v TZ

Většina skutkových podstat třinácté hlavy zvláštní části trestního zákoníku sem byla zařazena kvůli závazkům vyplývajícím pro Českou republiku z mezinárodních smluv týkajících se této problematiky.²⁵³ Zejména jde o závazky stíhat jednání označované mezinárodním společenstvím za zločiny proti lidskosti a válečné zločiny.

Systematicky se třináctá hlava zvláštní části člení do tří dílů, a to na trestné činy proti lidskosti, trestné činy proti míru a válečné trestné činy. Konečné společné ustanovení obsahuje pro nás důležité ustanovení o zvláštní odpovědnosti vojenského nebo jiného nadřízeného.²⁵⁴

²⁵³ Zákodárce se také nechal inspirovat i dřívější právní úpravou, za zmínku stojí zejména zákon č. 165/1950 na ochranu míru.

²⁵⁴ JELÍNEK, J. et.al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 895 s. ISBN

Níže rozeberu několik skutkových podstat mezinárodních zločinů pro nás nejdůležitějších.

6.3.1 Genocidium

Jak již bylo řečeno výše Valné shromáždění OSN prohlásilo rezolucí č. 96/I ze dne 11.12.1946 genocidium za zločin podle mezinárodního práva, odporující duchu a cílům OSN a zavržený civilizovaným světem. Na základě této rezoluce byla dne 9.12.1948 přijata Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, kterou přijala Československá republika s účinností od ledna 1951.²⁵⁵ V článku I. deklaruje Úmluva, že genocidium je zločinem podle mezinárodního práva a to ať je spácháno v době míru, nebo za války. Následně v článku II. blíže vymezuje, jaké činy se z hlediska Úmluvy za zločin genocidia považují. Definice genocidia v trestním zákoníku z roku 2009 můžeme považovat za jakousi vylepšenou verzi definice genocidia, jak ji známe z článku II. citované Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Český zákonodárce ji navíc doplnil o ochranu „třídní a podobné skupiny lidí“. Spáchání zločinu genocidia na třídní nebo jiné podobné skupině lidí nelze chápat jako rozšíření jeho definice, ale jen vnitrostátní rozšíření ochrany, které je podmíněno historickou zkušeností z dob totalitního režimu v České republice²⁵⁶. Můžeme tedy rozlišovat genocidium ve smyslu mezinárodního práva a genocidium ve smyslu vnitrostátního práva, na které se nevztahuje zvláštní režim mezinárodního práva týkající se zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva.²⁵⁷

V článku III. zakotvuje Úmluva trestnost nejen samotného spáchání genocidia, ale též spolčení k němu, přímé a veřejné podněcování k němu, jeho pokus i účastenství na něm. V článku IV stanoví trestnost všech osob, bez ohledu na to, zda se jedná o ústavní činitele, státní úředníky, nebo soukromé osoby. Zločin genocidia se v našem trestním zákoníku zčásti překrývá se zločinem proti lidskosti v § 401 a ve vztahu k tomuto trestnému činu je genocidium v poměru speciality.

9788087212240.

²⁵⁵ FRYŠTÁK, M. - GALÁT, M., - HEINZ, R. - PŘEPECHALOVÁ, K. – ŽATECKÁ, E. *Trestní právo hmotné - zvláštní část*. Fryšták Marek a kol. 2., Ostrava : Key Publishing, 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8.

²⁵⁶ FRYŠTÁK, M. - GALÁT, M., - HEINZ, R. - PŘEPECHALOVÁ, K. – ŽATECKÁ, E. *Trestní právo hmotné - zvláštní část*. Fryšták Marek a kol. 2., Ostrava : Key Publishing, 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8.

²⁵⁷ REPÍK, B. Problémy implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky. In *Problémy implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do trestního práva České*

6.3.2 Útok proti lidskosti

Nová skutková podstata, která byla zavedena do našeho právního řádu trestním zákoníkem z roku 2009. Již v důvodové zprávě k trestnímu zákoníku se uvádělo, že zmíněná skutková podstata byla navržena tak, aby vyhovovala požadavkům článku 6 alinea 2 písm. c) Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora (č. 164/1947 Sb.), článku 7 odst. I Statutu Mezinárodního trestního soudu, článku 5 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a článku 3 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.²⁵⁸

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách ve článku 7 Statutu Mezinárodního trestního soudu je obsažena ucelená definice činů, které představují zločin proti lidskosti.

Tedy stejně jako ve Statutu Mezinárodního trestního soudu je tento trestný čin, který je možné, oproti podobným válečným zločinům, spáchat i v míru a obětí je jakékoliv civilní obyvatelstvo. Podmínkou je, že musí jít o součást rozsáhlého a systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu.

Na tuto definici navázal český zákonodárce novou skutkovou podstatou nazvanou útok proti lidskosti v §401, která obsahuje výpočet jednotlivých jednání definovaných ve Statutu.

6.3.3 Trestné činy proti míru a válečné trestné činy

Do těchto trestných činů řadíme například přípravu a podněcování útočné války, styky ohrožující mír, porušení mezinárodních sankcí, použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje, válečná krutost, či perzekuci obyvatelstva.

Trestní zákoník nedefinuje pojem „válka“ ani pojem „útočná válka“. Termínem válka můžeme označit mezinárodní ozbrojený konflikt nebo zdlouhavý ozbrojený konflikt na území státu mezi vládními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami navzájem s výjimkou vnitřních nepokojů

---

republiky. Sborník. Praha: C.H.Beck, 2004. 37 s.

²⁵⁸ JELÍNEK, J. et.al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 895 s. ISBN 9788087212240.

a napětí, jakými jsou vzpoury, izolované a ojedinělé akty násilí nebo akty podobné povahy.

Normy válečného mezinárodního práva omezují válčící strany ve volbě prostředků nebo způsobů vedení boje. K dosažení svých válečných cílů mohou válčící strany legálně použít jen takové bojové prostředky a způsoby vedení boje, které mezinárodní právo nezakazuje. Zakázaným bojovým prostředkem se rozumí všechno, co nepatří k normálním bojovým prostředkům, co je v rozporu se zvyklostmi, zásadami lidskosti, civilizace, a zejména to, co je výslovně zakázané mezinárodním právem. Jde zejména o chemické, biologické, toxické zbraně (plyny, jedy, viry, bakterie apod.), protipěchotní nášlapné miny etc.²⁵⁹

Inspiraci našel český zákonodárce v Petrohradské deklaraci o zákazu používání výbušných nábojů ve válce z roku 1868, v Úmluvě o zákonech a obyčejích pozemní války a v Řádu pozemní války z roku 1907, v Ženevských protokolech o zákazu chemických a bakteriologických zbraní z roku 1925, v Ženevských úmluvách z roku 1949 (vyhlášených pod č. 65/1954 Sb.) a v Dodatkových protokolech k Ženevským úmluvám z roku 1977 (oznámených pod č. 168/1991 Sb.), v Haagské úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954, v Úmluvě o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxických zbraní a o jejich zničení v Úmluvách o zákazu vojenského nebo jakéhokoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí (vyhlášených pod č. 77/1980 Sb.).

Ustanovení o trestném činu válečné krutosti sankcionuje porušení těchto úmluv mezinárodního práva válečného, jejichž účelem je poskytnutí ochrany osobám postižených válkou, které se bojových akcí a operací nezúčastňují. Tyto mezinárodní dohody předpokládají, že s raněnými, s válečnými zajatci, s civilním obyvatelstvem a dalšími osobami postiženými válkou, které se bojových akcí nezúčastňují, se má zacházet lidsky, že mají být ochraňovány před násilím a případnou odvetou za činnost, kterou vykonávali, než se stali bezbrannými, a že jejich osobnost a čest budou respektovány.²⁶⁰

²⁵⁹ JELÍNEK, J. et.al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 895 s. ISBN 9788087212240.

²⁶⁰ JELÍNEK, J. et.al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 895 s. ISBN

7. Závěr

Pro zpracování své rigorózní práce jsem si zvolila téma „Mezinárodní trestní soudnictví“. Záměrem mé práce bylo podat co nejvíce ucelený stručný přehled nejen o současném mezinárodním trestním soudnictví, ale i o jeho historickém vývoji a mezinárodních zločinech, nad kterými může mít mezinárodní trestní soudnictví jurisdikci. Tato oblast mezinárodního práva se stala v posledních letech velmi diskutovanou a aktuální, - a to zejména po přistoupení České republiky k Římskému statutu.

Dvacáté století můžeme označit za epochu pokusů o vytvoření mezinárodního trestního soudnictví, které by vykonávalo spravedlnost nad pachateli nejtěžších zločinů. Až do konce 2. světové války však všechny pokusy skončily nezdarem. Těsně po konci I. světové války sice státy žádaly, aby na základě Versailleské mírové smlouvy byli potrestáni hlavní viníci války, - a to včetně samotného císaře, kterého ovšem Nizozemí odmítlo vydat. A ikdyž proběhlo několik procesů před říšským soudním dvorem v Lipsku, můžeme říci, že první pokus o mezinárodní spravedlnost skončil nezdarem.

Už během II. světové války spojenci několikrát prohlásili, že tuto svoji chybu, - z období po I. světové válce, - znovu opakovat nebudou. A i když ne všechny státy se plně ztotožňovaly s myšlenkou mezinárodního trestního soudu, byla v Londýně podepsána Dohoda o stíhání a potrestání hlavních zločinců Evropských zemí Osy. V souladu se závěry Postupimské konference uzavřely členské státy protihitlerovské koalice Dohodu o zřízení Mezinárodního vojenského tribunálu k soudu s hlavními válečnými zločinci hitlerovského Německa. V Tokiu byl v letech 1946-1948 zřízen obdobný vojenský tribunál a to Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ. Tyto tribunály tvoří v historii mezinárodního trestního soudnictví jakýsi milník. Sice bývají některými označovány ještě za „soudy vítězů nad poraženými“ a nesou v sobě i stopy staršího mezinárodního práva válečného, které umožňovalo okupačním mocnostem organizovat prozatímní justici, včetně trestních soudů k souzení válečných zločinů, ale zároveň předznamenal vznik zcela nového práva,

které postihovalo zločiny proti míru a lidskosti.

Po skončení studené války se do středu zájmu mezinárodního společenství dostaly krvavé konflikty lokálního charakteru. Frustrace z omezených možností při jejich řešení spolu s obnovenou akceschopností Rady bezpečnosti OSN umožnily vznik ad hoc tribunálů s omezenou časovou i místní působností, ale s nespornou mezinárodní podporou. Jednalo se o Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR).

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii zřídila Rada bezpečnosti rezolucí č. 827 (1993) jako odpověď na krvavý konflikt, který probíhal v letech 1991 až 1995 na území bývalé Jugoslávie. Vyznačoval se nebývale krutými etnickými čistkami, kterými se Srbové snažili vyčistit oblasti v Chorvatsku a Bosně od obyvatel nesrbského původu. Tento tribunál má pravomoc stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, spáchaná na území bývalé Jugoslávie od r. 1991, v souladu s ustanoveními jeho Statutu. Mezi nejznámější případy tohoto tribunálu patří případ Tadić, ve kterém byla projednávána sama kompetence soudu, a případ Blaškić, ve kterém byla diskutována pravomoc mezinárodních tribunálů při získávání důkazů.

Rada bezpečnosti dále jménem mezinárodního společenství reagovala na masové páchaní ukrutností ve Rwandě, tím že na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 955 z r. 1994 zřídila Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu. Prvotním účelem tohoto Tribunálu je stíhání osob odpovědných za genocidu a jiné závažné porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území Rwandy období od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1994. To může také zahrnovat stíhání rwandských občanů odpovědných za genocidu a jiných porušení mezinárodního práva, jakým spáchaná na území sousedních států. Dále měl Tribunál přispět k samotnému národnímu usmíření ve Rwandě a udržení míru v regionu. Jedním z nejdůležitějších je rozsudek soudního senátu Tribunálu ve věci *Akayesu*. Kdy inovativní význam rozsudku spočívá především v aplikaci skutkové podstaty genocidy na události ve Rwandě.

Další, již třetí právní formu zřízení mezinárodního trestního tribunálu (vedle mnohostranné smlouvy a rezoluce Rady bezpečnosti OSN) v současné době

představuje návrh statutu Zvláštního soudu pro Sierra Leone, připojený k dvoustranné dohodě mezi OSN a vládou této země. Zvláštní soud má pravomoc stíhat osoby, které nesou největší zodpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone spáchána na území Sierra Leone od 30. listopadu 1996. Jedná se zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a další závažná porušení mezinárodního humanitárního práva spolu se zločiny dle příslušných zákonů Sierra Leone.

Oproti mnohostranné smlouvě je tato cesta dvoustranné dohody rychlejší. Hlavní nevýhodou však je, že na rozdíl od rezoluce Rady bezpečnosti i mnohostranné smlouvy nezakládá pro další státy povinnost spolupracovat s tribunálem a problémem mnohdy bývá i samotné financování těchto tzv. smíšených trestních soudů.

Různé formy smíšených trestních soudů v současné době existují také v Kosovu, na Východním Timoru či panelové soudy v Kambodži.

Kromě snah o vytvoření adekvátního institucionálního a procesního mechanismu pro postih zločinů podle mezinárodního práva – v podobě mezinárodního trestního soudnictví – se v uplynulém půlstoletí mezinárodní společenství snažilo rovněž o kodifikaci materiálního práva, tj. skutkových podstat těchto zločinů. Myšlenka trestání mezinárodních zločinů sahá až do období prusko-francouzské války, kdy v roce 1872 švýcarský právník Gustave Moynier z mezinárodního výboru Červeného kříže přišel s podnětem na založení mezinárodního trestního soudu. Tento záměr ale nenašel pochopení a neujal se.

Až téměř na samotném konci 20.století, po mnoha neúspěších, se podařilo dospět na Diplomatičké konferenci konané v Římě od 15.6. do 17.7.1998 k přijetí Římského statutu, který umožnil vznik stálého Mezinárodního trestního soudu v Haagu. Jde nesporně o mezinárodní soud v plném slova smyslu a to zejména svým vznikem, složením i aplikovatelným právem materiálním a procesním. Statut přijatý ve formě mnohostranné smlouvy byl delikátním kompromisem mezi nezávislostí Soudu, suverenitou států a vlivem Rady bezpečnosti OSN. Česká republika, která se stala smluvní stranou Římského statutu dne 1. října 2009, se poprvé aktivně zapojila svoji účastí na osmém Shromáždění smluvních stran Mezinárodního trestního soudu, které se konalo ve dnech 18.-26.11.2009 v Haagu.

Římský statut zřizuje Mezinárodní trestní soud jako stálou instituci, která je nadána jurisdikcí nad osobami, které se dopustí nejzávažnějších zločinů, jimiž je dotčeno mezinárodní společenství jako celek a jež jsou uvedeny ve Statutu Mezinárodního trestního soudu, přičemž jeho jurisdikce je komplementární vůči národním trestním jurisdikcím. Soud má sídlo v Haagu, v případě potřeby ale může zasedat i mimo území Nizozemí. Římský statut představuje i důležitý pramen materiálních norem mezinárodního trestního práva, protože poprvé byly takto podrobně definovány skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva i obecné principy trestní odpovědnosti za tyto zločiny. V každém případě jde o zatím nejúplnější kodifikaci zločinů podle mezinárodního práva, která obsahuje definici genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Římský statut přesnou definici agrese neobsahuje, ta byla přijata až později na Revizní konferenci v Kampale, konané v červnu 2010. Tato konference, která měla za úkol zhodnotit fungování ICC a pokusit se odstranit některé nedostatky a nejasnosti v jeho Statutu, je doufejme jen první z mnoha dalších.

V poslední kapitole své práce jsem se zaměřila na to, jak vše výše popsané (mezinárodní vojenské tribunály, mezinárodní soud či kodifikace mezinárodních zločinů je genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny či agrese) ovlivnilo české trestní právo a vnímání mezinárodního trestního práva a mezinárodního trestního soudnictví českou odbornou veřejností i laiky.

Tak jak se vyvíjí lidstvo samo, vyvíjí se a bohužel i vzrůstá touha některých po moci, penězích a vlivu. Lze předpokládat, že boje a konflikty vzplanou i na jiných místech tohoto světa a můžeme jen doufat, že budeme schopni, prostřednictvím Mezinárodního trestního soudu či ad hoc tribunálů, včas a rychle zasáhnout a v konečném důsledku i řádně a po právu potrestat viníky těchto konfliktů.

8. Resumé

The topic of this rigorous thesis is the international criminal justice. The goal of this thesis is to provide a complex overview of current international criminal justice, historical development of international criminal justice as well as the international jurisdiction of the International Criminal Court. The problem of the international law is being discussed very often recently.

From a certain point of view, we can describe the 20th century as an era of making attempts to form such an international criminal justice, that would dispense justice when prosecuting offenders of the most serious crimes against the interests protected by the international law.

Up until the end of the WW2, all the attempts had ended in utter failure. Shortly after the end of the WW1, the Munich Agreement (based on the Versailles Treaty) required all the main war-time offenders, including the emperor, to be punished because of the most serious violation of the international law principles and of the sacred law authority though. However, the Netherlands refused to punish the emperor then. And although there were a few trials in the Imperial Criminal Court in Leipzig, we can say that the first attempt at the international justice ended in failure.

Already during the WW2, the Allies declared several times that they would not repeat this WW1's failure. And although not all the countries absolutely agreed to the idea of the international criminal court, the London Agreement on prosecuting and punishing of the serious criminals in the European Axis powers was signed. According to the conclusions of the Postdam Conference, the member states of Anti-Hitler Coalition concluded an agreement about establishing the International Military Tribunal to judge serious criminals of the Hitler Germany. In Tokyo, there was established a similar military tribunal between 1946-1948. Namely it was the International Military Tribunal for the Far East. These Tribunals represent a milestone in the history of the international criminal justice. They have marked a formation of an absolutely new law (especially due to the sanction of the crimes against humanity). Nevertheless, they still had some marks of the older international military law that made it possible for the occupational powers to organize the temporary judiciary,

including the criminal courts to judge the war crimes.

After the end of the global confrontation called the Cold War, there began to appear some bloody local conflicts in the cynosure of the international community members. The frustration because of limited possibility to solve such problems and the redeemed United Nations Security Council's ability to act allowed to create ad hoc tribunals with a limited temporal and local sphere of authority which had an indisputable international support. We are speaking about The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda.

The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia has established the Security Council with the resolution 827 (in the year 1993) as a response to the bloody conflict running between 1991 and 1995 in the former Yugoslavia. The conflict featured unusually cruel ethnic purges because the Serbians were trying to purify the areas in Croatia and Bosnia, to get rid of people of non-Serbian origin. The Tribunal has the competence to prosecute persons responsible for serious violation of the international humanitarian law that was committed in the former Yugoslavia territory since 1991, according to its Statutes. One of the most widely known cases of this Tribunal is the Tadić case (During this case, the very competence of the Tribunal was discussed.) and the Blaškić case (During this case, the competence of international tribunals to get evidence was discussed.).

The Security Council reacted, on behalf of the international community, to the mass cruelty committed in Rwanda which resulted in more than half a million dead people and about two millions refugees. As a reaction to the conflict, the Security Council established the International Criminal Tribunal for Rwanda, on the basis of the United Nations Security Council Resolution No. 955 (from the year 1994). The primary purpose of the Tribunal is to prosecute people which are responsible for genocide and for other serious violation of the international humanitarian law which was committed in the territory of Rwanda in the period between 1 January 1994 and 31 December 1994. There can be comprised also prosecution of Rwanda's citizens which are responsible for the genocide and other violation of the international law committed in neighbouring states. The Tribunal should have also contribute to "the process of the

national reconciliation in Rwanda and to preserve peace in the region." One of the most important acts is the sentence of the judicial senate of the Tribunal relating to the *Akayes* ' problem. The innovative importance of this sentence consists especially in the application of the genocide's merit on the events in Rwanda.

Currently, the proposal of the statute of the Special Court for Sierra Leone is another (exactly the third one) legal form of establishing of the international criminal tribunal (the other were the multilateral pact and resolution of the United Nations Security Council). This proposal is connected with the bilateral agreement between the United Nations and this state's government. The Special Court is competent to prosecute people that bear the main responsibility for serious violation of the international humanitarian law and laws of Sierra Leone which were committed in the territory of Sierra Leone since 30 November 1996. Such violation relates to crimes against humanity, war crimes and other serious violations of the international humanitarian law as well as crimes according to relevant laws of Sierra Leone.

In comparison to the multilateral agreement, the bilateral agreement is a faster form. However, its main disadvantage is the fact that according to the bilateral agreement – in contrast to the United Nations resolution and the multilateral agreement – it is not obligatory for other states to cooperate with the Tribunal. And also financing of these mixed criminal tribunals is very often problematic.

Today, various forms of the mixed criminal tribunals exist also in Kosovo, in East Timor and in Cambodia. The Cambodian government appealed to the United Nations for help to establish the court.

In the last fifty years, the international community was trying to establish an adequate institutional and procedural mechanism to punish crimes according to the international law – in the form of the international criminal justice – and it also aimed to codify the material law, i.e. the merits of those crimes. The idea of punishment for international crimes dates back to the Franco-Prussian War, when in 1872 the Swiss lawyer Gustave Moynier from the International Committee of the Red Cross suggested to found an international criminal court. Nevertheless, his intention did not get sympathy from others.

As late as at the very end of the 20th century, after numerous unsuccessful

attempts, the Rome Statute was accepted in the Diplomatic Conference in Rome which took place between 15 June and 17 July 1998. This Statute allowed to establish the permanent International Criminal Court in Hague. There is no doubt that this court is an indisputable international court – in sense of its origination, constitution and the applicable material and procedural law. Being accepted in form of the multilateral agreement, the statute is going to be a delicate compromise that is posing hardly compatible politics: the independence of the Court, states' sovereignty (It proves in administration of jurisdiction.) and the United Nations' influence. The Czech Republic became a contractor of the Rome Statute on 1 January 2009. And the Czech Republic actively involved for the first time when it participated at the 8th ICC contractors' meeting from 18 November till 26 November 2009 in Hague.

The Rome Statute establishes the International Criminal Court as a permanent institution that has the jurisdiction over persons who commit the most serious crimes that are harming the whole international community and that are mentioned in the Statute. The Statute's jurisdiction is complementary to the national jurisdictions. The Court dwells in Hague but if necessary, it can sit also out of Netherlands. The Rome Statute is also an important source of material norms of the international criminal law. For the first time, there are closely defined crimes' merits according to the international law and also general principles of the criminal responsibility for these crimes. In any case, it is the most comprehensive codification of crimes according to the international law. This codification includes a definition of genocide, crimes against humanity and war crimes. The Rome Statute does not include an exact definition of aggression. Such definition was accepted later, at the Revisory Conference in Kampala in June 2010.

Also interesting is the development of these conceptions' definition during history and their definition in the Statutes of The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda as well as their definition in important judicial decisions relating to these crimes.

In the last chapter of this thesis, I have focused on the influence of everything mentioned above (i.e. the international criminal tribunals, the international court and the codification of international crimes such as genocide, crimes against humanity,

war crimes and aggression) on Czech criminal law. The chapter also deals with the problem how the Czech professional community and laity perceive the international criminal law and the international criminal jurisdiction.

9. Literatura

Monografie

1. CISSÉ, C. „*An Effective and Independent International Criminal Court before the End of the Century?*“. International Law FORUM du droit international, The Journal of the International Law Association, zero issue, 1989. s. 6.
2. DUNOFF, J.L., RATNER, S.R., WIPPMAN, D. *International Law, Norms, Actors, Process, A Problem-Oriented Approach*. New York, 2002. 600 s.
3. ČEPELKA, Č. *Mezinárodní trestní soudnictví*. Právník číslo 10, 1999. s. 897-916.
4. EČER, B. *Norimberský soud*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství ORBIS, 1946. 380 s.
5. EČER, B. *Poučení norimberského soudu pro Slovany*. Brno : Tiskové a vydavatelské podniky Zář, 1947. 74 s.
6. EČER, B. *Vývoj a základy mezinárodního práva trestního: (se zvláštním zřetelem k československé účasti na potrestání zločinů druhé světové války a zejména na přípravě zřízení a díle Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku)*. 1. vyd. Praha : Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1948. 216 s.
7. FRYŠTÁK, M. - Galát, M., - HEINZ, R. - PŘEPECHALOVÁ, K. – ŽATECKÁ, E. *Trestní právo hmotné - zvláštní část*. Fryšták Marek a kol. 2., Ostrava : Key Publishing, 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8.
8. FUKS, J. *Válečné zločiny jako zločiny podle mezinárodního práva*. 2002. 199 s. Disertační práce. Masarykova universita. Právnícká fakulta.
9. HOBZA, A. *Právo mezinárodní, díl I. a II.* Praha : Spolek českých právníků „Všehrd“, 1919. 257 s.
10. JELÍNEK, J. et.al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha : Leges, 2009. 895 s. ISBN 9788087212240.
11. KALLAB, J. *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním, svazek I. Obecné zásady a právo platné v míru*. Brno : Čsl. akad. spolek Právník v Brně, 1924. 172 s.
12. LUKÁŠEK, L. *Mezinárodní trestní soud - historický vývoj, současný stav a stručný rozbor jeho statutu*. Právník číslo 12, 1999. s. 1140-1160.

13. MAJERČÍK, L. *Mezinárodní trestní soudnictví*. V Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci, vydáno Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy Univerzity, č. 1, prosinec 2009- červen 2010.
14. NOVOTNÁ, K. *Směšené trestní tribunály: Zvláštní soud pro Sierra Leone*. 2005. 71 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Dalibor Jílek.
15. OPPENHEIM, L. *Mezinárodní právo, díl I., svazek I+II.*, OPPENHEIM, L. *Mír* (dokončení), přeloženo dle třetího vydání pořízeného r. 1920 Ronaldem F. Roxburghem za redakce J. Kallaba. Praha : ORBIS, 1924, 716 s.
16. PIPEK, J. *Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu a princip ne bis in idem*, Právník číslo 12, 2003. s. 1255-1266.
17. PIVOŇKA, J. *Ideální souběh zločinů podle mezinárodního práva v praxi mezinárodních trestních tribunálů*, Právník číslo 4, 2006. s. 405-433.
18. SCHABAS, W. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press. 4. vydání, 2010. 548 s.
19. SKŘEJPEK, M. *Ius et religio*. Nakladatelství 999. Pelhřimov. 1999. s. 78-80. ISBN 80-901064-8-X.
20. SUNARDI, T. *Mezinárodní vojenské tribunály po druhé světové válce*. Praha : Univerzita Karlova, 1998. 150 s.
21. ŠTURMA, P. *Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu*. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 2, s. 44 – 45.
22. ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha : Karolinum, 2002. 309 s.
23. ŠTURMA, P. *Procesní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu*. *Trestněprávní revue* č. 4, 2002. 98 s.
24. VÁLEK, P. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Vyd. Praha : C.H.Beck, 2009. 221 s.

Sborníky a konference

1. BLOKKER, N. The Crimes of Aggression and the United Nations Security Council. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.
2. BOTHE, M. War Crimes. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.
3. CASSESE, A. Crimes against Humanity. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.
4. CASSESE, A. Genocide. In *Reference Material, Summer School on International Criminal Law*. The Hague, 22 June to 3 July 2009, Grotius Centre for International Legal Studies, Campus The Hague.
5. KLANDUCH, P. Medzinárodný trestný súd a Organizácia Spojených národov. In *Sborník z mezinárodní konference Mezinárodný trestný súd na začátku 21. storočia*. Vydala Slovesnká spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovanskej akademii vied, Bratislava 2007. 108 s.
6. McCOMACK, T.L.H. *Selective Reaction to Atrocity : War Crimes and the Development of International Criminal law*. Albany Law Review, Vol. 60 (1997), No. 3, s. 681-731.
7. ŠTURMA, P. Princip komplementarity a spouštěcí mechanismus Mezinárodního trestního soudu. In *Sborník z mezinárodní konference Mezinárodný trestný súd na začátku 21. Storočia*. Vydala Slovesnká spoločnosť pre medzinárodné právo pri Slovanskej akademii vied, Bratislava 2007. 108 s.

Mezinárodní smlouvy, rezoluce a deklarace

1. Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of the Special Court for Sierra Leone on the Establishment of a

- Special Court for Sierra Leone, 16. January 2002.
2. Charta Organizace spojených národů, č. 30/1947 Sb.
  3. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropské osy. Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora, č. 164/1947 Sb.
  4. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I.), 168/1991 Sb.
  5. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II.), 168/1991 Sb.
  6. Lome Peace Agreement S/1999/777.
  7. Rome Statute of the International Criminal Court, UN Doc. A/CONF.183/9, 17 July 1998.
  8. Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, UN SC Res. 827 (1993).
  9. Statute of the International Tribunal for Rwanda, UN SC Res. 955 (1994).
  10. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, Sbírka zákonů republiky Československé, ročník 1955, příloha k části 16.
  11. Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války v: *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva, II. díl*, Praha, Správa sociálního řízení 1993.
  12. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, č. 65/1954 Sb.
  13. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil na moři, č. 65/1954 Sb.
  14. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, č. 65/1954 Sb.
  15. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, č. 65/1954b Sb.

Internetové zdroje

1. *Ženevské konvence a protokoly* (online). Změněno 1.7.2004 (cit. 2010-05-06).
Dostupné z: <<http://ck.czweb.org/cck/aktivita/konvence.html>>.

2. *The International Criminal court* (online). Změněno 4.3.2010 (cit. 2010-04-02). Dostupné z : <<http://www.icc-cpi.int>>.
3. *The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* (online). Změněno 19.2.2010 (cit. 2010-04-26). Dostupné z : <<http://www.icty.org/>>.
4. *Časopis Lidé města* (online). (cit. 2010-06-25). Dostupné z: <<http://lidemesta.cz/index.php?id=269>>.
5. *Červený kříž* (online). (cit. 2010-08-12). Dostupné z: <<http://www.cervenykriz.eu/cz/edicehnuti/CKaCP.pdf>>.
6. *The Special Court for Sierra Leone* (online). (cit. ....). Dostupné z: <<http://www.sc-sl.org/>>.
7. *The International Criminal Tribunal for Rwanda* (online). (cit. 2010-). Dostupné z: <<http://www.unicttr.org/>>.
8. Majerčík, L. (2002): *Prvních sto dní Mezinárodního trestního soudu*. Online text (cit. 2010-06-04). Dostupné z: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/icc>>.
9. *Rome statute of the International criminal court*. Online text (cit. 2010-06-04). Dostupné z: <<http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm>>.

Seznam použité judikatury

1. Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T (Trial Chamber), September, 1998.
2. Prosecutor v. Blaškić, Case No. IT-95-14 (Trial Chamber), March 3, 2000.
3. Prosecutor v. Jeličić, Case No. IT-95-10 (Trial Chamber), December 14, 1999.
4. Prosecutor v. Kayishema and Ruzidana, Case No. ICTR-95-1-T (Trial Chamber), September, 1998.
5. Presecutor v. Karadžić et al., Case No. IT-95-18.
6. Prosecutor v. Krštić, Case No. IT-98-33 (Trial Chamber), August 2, 2001.
7. Prosecutor v. Milošević, Case No. IT-02-54.
8. Prosecutor v. Mladić, Case No. IT-95-5/18.
9. Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1 (Appeals Chamber), July 15, 1999.